magazin istoric

ANUL X Nr. 7 (112) IULIE 1976

part in the recent events have been imprisoned or exiled, while the whole country, scourged with war contributions and compelled to feed and house 50,000 Cossacks, has been entirely ruined (Turkey maintained its army at its own expense). There has not been even a question of reform. It is true a commission has been named, but

it is for judging militarily all those individuals who are suspected of hostility to Russia.

Turkey, believing that it had acquitted itself of all the guarantees necessary to the internal tranquility of the principalities notified to the cabinet at St. Petersburg its intention to evacuate the country, and invited Russia to follow the example.

Russia refused, but does not deny the rights of the Porte. It declares that the moment is inopportune, thus constituting itself the sole arbiter, to the exclusion of the Porte, in a question which the latter ought to be the only party to decide. This refusal compelled the Porte to prolong its occupation, in order not to leave Russia absolute master of the field; and the miserable condition of the principalities was thus aggravated day by day.

At length, on the 1st May, 1849, the convention of Balta-Liman intervened. The grave attack upon the prerogatives of the Porte, as well as the privileges of the principalities contained in the convention, is well known, and must not be considered as a portion of the national law of Europe. It recognised the right which had always been denied to Russia of military occupation of the two principalities and of interference in their internal administration. The privileges which the Moldo-Wallachian principalities acquired from their capitulations with the Turks, and which were recognised by subsequent treaties, are the following:

1. The right of electing their Hospodars;
2. Administrative and legislative independence;
3. Inviolability of their territories.

The following are the rights of sovereignty appertaining to the Porte:

1. The purely honorary right of confirming the Hospodars elected by the nation.
2. An annual tribute of three millions of Turkish piastres from the two principalities.

The right of Russia is confined to preventing the Porte from trespassing on the privileges accorded to the Moldo-Wallachians, and which the latter had guaranteed by the Treaty of Adrianople.

The Convention of Balta-Liman maintains the following principles:

Two committees will be appointed to revise the organic laws, whose labours are to be submitted to the examination of the Ottoman government, which, after coming to an understanding on the subject with the court of Russia, will promulgate them in the form of a "hatti-cherif."—(Art. 2 of the Convention.) Each of the two governments will maintain in the principalities armies numbering from 5,000 to 7,000 men, until the entire pacification of the country, consequently to the pacification, and until the completion of the constitution, for the principalities, each of the two powers is to reduce its army to 10,000 men; "immediately afterwards the two powers will completely and simultaneously evacuate the principalities." (Ibid., Art. 4.)

It is evident then that the convention of Balta-Liman not only violates all the privileges of the Moldo-Wallachians, but also gives to Russia equal rights of sovereignty with those possessed by the Porte. But at the same time that Russia acknowledged these two principles, it made use of the one in order to dispense with the necessity of regarding the other. The organic law of 1831 was revised and promulgated with the assistance of a hundred thousand bayonets. Was it not too much then to revise this same law by an army of 50,000 men, above all at the very moment when insurrection was triumphant on the frontiers of Hungary? But after the pacification of the neighbouring countries, this number was to be reduced to 10,000.

This pacification has been effected, and Turkey, faithful to its engagements, having partially evacuated the provinces, has a right to expect that Russia will follow its example. Nothing of the kind. Russia has always some pretext or other for prolonging the occupation, and M. de Titoff replied at the beginning of last month to the representation made by the Porte, "That the Russian troops would evacuate the principalities when the Porte should have given proofs of its pacific intentions towards Europe, and when the refugees should have left Turkish territory."

What was there in this new pretension raised by Russia? What had the refugees to do with the occupation of the principalities? Is this the mode in which Russia keeps its engagements, or the emphatic pledge contained in the manifesto of the 19th July, "That the past would show the present, that on more than one previous occasion Russia had occupied either the whole or a part of the principalities, and, true to the pledges it had previously given, had evacuated them on the accomplishment of the objects it had desired to effect before withdrawing?" It is true that Russia evacuated the principalities on all the occasions on which it had occupied them, but only after having held them for several years, and after taking care to keep them in a continual flame; thus, in 1812, Russia took possession of Bessarabia, an integral portion of Moldavia; and, in 1829, of another portion of this principality; while at the commencement of each of the wars Russia guaranteed to the Moldavians the integrity of their territories. What else are its pretensions then but a new snare for the good faith and credulity of Europe?

At this moment the difficulty respecting the refugees has been terminated; but I do not believe

that Russia will evacuate the principalities. The number of Russian troops actually within the principalities amounts to 46,000 men, and letters which I have received from Moldavia assure me that the arrival of another army is momentarily expected.

But as Russia continues its troops in the principalities, notwithstanding its engagements, and the incessant explanations of the Western Powers, what has

instead of being the legal and rightful representatives of the country, were composed solely of Boyards devoted to Russia, who were appointed by that power in the same manner as it had dealt with the assembly of 1831; and if the past is to be taken in this case as a pledge for the present, one can already foresee that the new constitution in course of preparation will be even worse than the organic law. The first act of these committees affords a sufficient proof of this. They have just declared that the peasants shall remain attached to the soil, and that not one of the enormous burdens which oppress this unhappy class will be removed. If reforms had been seriously intended, reforms corresponding to the wishes and necessities of the population, and likely to prevent future revolutions, ought they to have been entrusted to committees, such as the present, instead of to a National Assembly, voluntarily elected and representing the interests of all classes?

Meanwhile the Russian occupation costs Wallachia a million of piastres per month; and during the year which has just expired, the debt has increased to 20 millions of piastres.

The misery of the population grows day by day under the present Hospodar, M. Stirbein, who, instead of endeavouring to obliterate in the eyes of the national party the illegality of his election, seems to consider it his peculiar task to increase the discontent of a portion of the population.

And now the cabinet of St. Petersburg, whose policy since the double occupation has always tended to compromise the Turks with the Wallachians by shifting upon them the apparent blame of all the repressive measures which it had itself secretly provoked or stimulated, is spreading a report that his Majesty the Emperor is ready to require from the Porte the union of the two principalities and their independence under the protectorate of Russia: a project long ago favoured by Russia, as a sure mean

of obtaining its end, and on the subject of which agents were charged to sound the disposition of the chiefs of the liberal party in 1848, a few days previous to the movement of June. And in order to be in readiness for any event Russia organised free corps of Wallachians, commanded by Russian officers and using the Russian language.

The question of the principalities has thus again been raised at Constantinople. Russia seeks to gain in this question what it has lost in that of the refugees. And the Porte, notwithstanding that it fully feels the importance of this question, on which its future existence must depend, will give way to all the demands of Russia, if it should again be abandoned by England and France, as it was at the time of the convention of Balta Liman.

It is time that the people and the cabinets of Europe should have their eyes opened to this encroaching policy and to the secret menaces of Russia. It is not the mere interest of humanity which is in question now; the existence of the Ottoman empire is at stake. It is not sufficient to have closed the narrow passages; if Turkey is to be preserved entire, it is indispensable to cover its northern frontier, and compel the flood of Russian inundation to return to its proper bed. The existence of the Turkish empire is incompatible with the presence of a Russian army on the Danube. I am, sir, your obedient servant,

N. BALCESCO,
Member of the Provisional ex-government of Wallachia.

London, Jan. 19, 1850.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul X - Nr. 7 (112)

iulie 1976

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

Poporul Spaniei a creat de-a lungul îndelungatei sale istorii nepieritoare monumente de civilizaţie şi cultură:

① Palatul Escorial înălţat în secolul XVI, în apropiere de Madrid, cuprinde în ansamblul său şi o monumentală bibliotecă. Sala în care sînt păstrate manuscrise, hărţi maritime şi instrumente pentru măsurarea poziţiei aştrilor în evul mediu

④ Madrid: **Plaza Mayor** — o construcţie din sec. XVII (sus); Granada: fîntînă din „Curtea leilor", din celebrul palat Alhambra, sec. XIV (jos, dreapta); Castelul de la Coca (Segovia), construit în sec. XV **(Spania eternă,** p. 40**)**

② **a)** 1850: o stradă londoneză...; **b)** Marele revoluţionar democrat român, în viziunea pictorului N. Popovici; **c)** Charles Dickens, primul editor al ziarului londonez **Daily News,** în paginile căruia a apărut articolul-memoriu al lui Nicolae Bălcescu **(Demersul lui Nicolae Bălcescu la Londra,** p. 18**)**

③ „Nici un alt popor nu a făcut atîta bine pentru Athos, cît au făcut românii". Imagine picturală a celebrului aşezămînt de la Muntele Athos, realizată de Carol Popp de Szathmary, aflată în colecţia Muzeului Storck **(Lumina tiparului românesc,** p. 28**)**

SUMAR

Omul — marele erou al istoriei: CRISTIAN POPIŞTEANU 2
Bătălia de la Valea Albă: ION CUPŞA 5
Pînă la orice sacrificiu în interesul poporului român: AURICĂ SIMION 8
Al. I. Cuza — «Interesele ţării, singurele mobiluri ale actelor mele»: N. COPOIU 12
Demersul lui Nicolae Bălcescu la Londra: HORIA NESTORESCU-BĂLCEŞTI 18
Liga Howard în apărarea antifasciştilor români: OLIMPIU MATICHESCU 21
August-septembrie 1914. Primele luni ale neutralităţii...: I.G. DUCA 24
Lumina tiparului românesc. „Mulţi din alte ţări rugîndu-ne foarte": ALEXANDRU DUŢU 28
„Urmaşii vitejilor copii ai Vrîncioaiei": FLORIAN TUCĂ 31
Neamuri şi triburi tracice — Odrisii, Sucii: GH. POENARU BORDEA, AL. SUCEVEANU, D. TUDOR 33
Mari personalităţi ale tracilor de nord înainte de Burebista: RADU VULPE 34
● **Spania eternă:** VALTER ROMAN ● **Noiembrie 1936. Bătălia pentru Madrid:** MANUEL TUÑON DE LARA 40
● **Prof. Jack P. Greene — războiul revoluţionar american:** NICOLAE MINEI ● **Aceleaşi idealuri umanitare:** ILIE CEAUŞESCU ● **Constituţia americană şi ecourile ei în ţările române:** DAN BERINDEI 46
Ezequiel Zamora, un erou venezuelian: PAUL ALEXANDRU GEORGESCU.. 52
Alexandre Dumas — revoluţionar: EDMON VALLES 55
Austria 1925-1934. Avalanşa brună: GEORGE E. R. GEDYE 58
● **Cărţi sosite la redacţie...** 37 ● **Poşta** Magazin istoric...62 ● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1975 ...** 63

OMUL — marele erou al istoriei

Accelerarea cursului dezvoltării istorice a devenit una din trăsăturile definitorii ale epocii noastre. Cu precădere, acest adevăr este valabil pentru zeci și zeci de popoare, în trecut oprimate și asuprite sub dominație străină, care au trecut acum la făurirea unei vieți de sine stătătoare. Odată cu afirmarea independenței și demnității naționale, asistăm la o adevărată redescoperire a istoriei acestor popoare, istorie mult timp ignorată, mutilată, deformată de interese imperialiste, colonialiste.

Pentru noi, românii, epoca socialismului a însemnat descătușarea energiilor revoluționare ale întregului popor care a devenit conștient, ca niciodată în trecut, de capacitățile sale de a-și crea propria istorie. Dacă socialismul a ridicat procesul de creație istorică al poporului român la o nouă altitudine a conștiinței, datorăm repunerea în drepturi a adevărului istoric orientărilor novatoare ale Congreselor IX, X, XI ale Partidului Comunist Român, operei în multiple sensuri deschizătoare de noi orizonturi, a secretarului său general.

Participînd la dezbaterile impunătorului forum al conștiinței socialiste a României contemporane, ascultînd magistrala expunere a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele republicii, dobîndim dimensiunea istorică de crucială însemnătate pe care primul Congres al Educației Politice și al Culturii Socialiste o are și o va avea pentru spiritualitatea noastră. Așa după cum istorica inițiativă din iulie 1971 a tovarășului Nicolae Ceaușescu a stat la baza întregului program ideologic elaborat și înfăptuit în răstimpul de la Plenara din noiembrie 1971, tot astfel ideile mărețe, străbătute de un fierbinte patriotism, de consecvent internaționalism, cărora secretarul general al partidului le-a dat o atît de elocventă expresie de la tribuna Congresului, își vor prelungi îndelung ecoul în conștiințele noastre, în conștiința întregului popor, vor stărui pentru eternitate în profilul civilizației comuniste de mîine.

Acum, exprimînd în cel mai înalt grad, acea practică permanentă caracteristică sistemului democrației noastre — larga consultare cu poporul asupra problemelor și hotărîrilor fundamentale privind dezvoltarea social-economică, mersul țării pe calea socialismului — acest Congres, care a reunit activul de bază din sfera propagandei, educației politice și culturii, reprezentanți ai oamenilor muncii, a adoptat un program unitar al întregii activități ideologice, de educație politică și culturală a maselor largi populare, de formare a omului nou, constructor conștient al propriului său destin, al propriului viitor comunist. Expunerea de maximă importanță pentru viața partidului și poporului, prezentată de președintele Nicolae Ceaușescu, a fost însușită de Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste drept Programul întregii activități viitoare a partidului și statului, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, a organismelor educative și cultural artistice, a întregii națiuni în lupta pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a liniei politice generale a Partidului Comunist Român.

Strălucită sinteză a tradițiilor istorice ale poporului român, a luptei sale progresiste, revoluționare, expunerea ne oferă un model de analiză marxist-leninistă multilaterală, științifică, a fenomenelor vieții sociale, un cutezător program de înaltă principialitate și exigență comunistă din care răzbate puternic și pregnant gîndirea creatoare, devotamentul fără margini pentru interesele vitale ale națiunii noastre, ale cauzei socialismului și păcii pe planeta noastră. La parametrii acestei analize multidimensionale, istoria poporului român, urmaș al „celor mai drepți și mai viteji dintre traci" și al mîndrilor romani, se reliefează ca o istorie a dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cotropirii și dominației străine, pentru libertate și neatîrnare. De-a lungul secolelor și mileniilor, succesiunea pe meleagurile de azi ale României a tuturor orînduirilor sociale cunoscute de istoria umanității este indisolubil asociată faptului că poporul român s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr și dreptate, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate. În supraviețuirea și dezvoltarea neîntreruptă a poporului nostru pe multiple planuri, un rol primordial au avut conservarea și îmbogățirea limbii, creația artistică populară, care a cizelat continuu graiul strămoșesc, a cultivat virtuțile poporului, tradițiile înaintate, i-au lărgit permanent orizontul de cultură.

Istoria multimilenară a patriei noastre, lupta glorioasă a poporului român — ale cărei momente nodale, factori motrici și circumstanțieri complexe se regăsesc într-o pătrunzătoare și multilaterală definire în documentul programatic adoptat la recentul Congres — a intrat într-o eră nouă, odată cu epocala eliberare din august 1944, era revoluției și construcției socialiste. Înfăptuirea consecventă a politicii partidului de către masele populare a făcut ca, într-o perioadă scurtă, România să parcurgă mai multe etape istorice, trecînd de la vechea orînduire burghezo-moșierească la orînduirea socialistă. În noul context istoric, socialismul s-a dovedit în practică singurul apt să asigure lichidarea rapidă a stării de înapoiere moștenită de la regimul trecut și, totodată, să aducă soluționarea constructivă radicală a unor complexe probleme economico-sociale.

România se situează astăzi — datorită aplicării consecvente a politicii naționale marxist-leniniste a P.C.R. — printre puținele țări din lume în care s-a garantat și statornicit în mod real deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate.

Odată cu intrarea țării într-o nouă etapă a istoriei românești — construirea societății socialiste multilateral dezvoltate — Partidul Comunist Român a abordat, cu nobilă răspundere și deplină luciditate — trăsături pe care și acest Congres le-a ilustrat exemplar — cea mai mare și mai complexă sarcină, îndatorirea sa de onoare: formarea omului nou, constructor conștient al celei mai drepte orînduiri sociale. Pornind de la faptul că socialismul este rodul creației conștiente a maselor, chintesența cuceririlor geniului uman, că la baza întregii opere de făurire a noii orînduiri trebuie să stea cele mai noi realizări ale cunoașterii, partidul a elaborat nu numai strategia dezvoltării economico-sociale a României în pragul celui de-al treilea mileniu al erei noastre, ci și programul perfecționării omului, creatorul a tot ce există în societate. **„Congresul** — se spune în **Rezoluția finală — își însușește întru totul aprecierea profund științifică a secretarului general al partidului după care formarea omului nou este o problemă de mare amploare și de lungă perspectivă, legată nemijlocit de procesul dezvoltării și modernizării forțelor de producție, al perfecționării relațiilor de producție și sociale, de întreaga evoluție a societății".**

Propunîndu-și să ia cu asalt cerul, revoluționarii veacului trecut își declarau deschis divorțul de orînduirea crudă și nedreaptă a exploatării capitaliste. Propunîndu-și continua sa perfecționare multilaterală, socialismul se afirmă drept prima societate românească ce eliberează cu adevărat individualitatea și personalitatea umană. Proclamînd hotărîrea de a crea condițiile cele mai propice ca omul să se poată manifesta plenar în toate domeniile vieții sociale — fiecare cu capacitățile, personalitatea și felul său de a fi — în spiritul comun întregii societăți, al dragostei de dreptate și adevăr, al curajului și cinstei, al modestiei, al hotărîrii de a

lucra împreună cu semenii săi pentru fericirea proprie, pentru fericirea întregii societăţi, Congresul Educaţiei Politice şi al Culturii Socialiste a demonstrat o nouă contribuţie a experienţei istorice socialiste a României la angajarea nemijlocită a maselor în dăltuirea fizionomiei civilizaţiei sale contemporane.

Multiplele componente ale strategiei educative de formare a omului epocii socialismului şi comunismului, sarcină care întăreşte şi mai mult legitimitatea partidului comunist ca purtător al celor mai înaintate tradiţii de luptă şi civilizaţie ale poporului român, încrederea în capacitatea sa recunoscută de forţă politică conducătoare a societăţii, se întemeiază pe concepţia revoluţionară despre lume şi viaţă — materialismul dialectic şi istoric, pe Programul Partidului Comunist Român — Carta teoretică, ideologică şi politică a comuniştilor români, expresia marxism-leninismului creator în România. Clădită pe adevărul binecunoscut după care munca, activitatea socială, constituie factorul determinant în formarea conştiinţei socialiste, în educarea morală şi politică a maselor, opera de formare a omului nou îşi trage în chip axiomatic seva din valorile patriotismului socialist, care, în zilele noastre, înseamnă a-ţi iubi ţara, a face totul pentru a spori avuţia naţională, proprietatea socialistă, a nu precupeţi nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist — ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii naţiuni. A fi patriot înseamnă a fi oricînd gata să faci totul, mergînd pînă la supremul sacrificiu, pentru a apăra libertatea, independenţa şi integritatea patriei, măreţele cuceriri revoluţionare ale poporului. A fi patriot înseamnă a milita permanent împotriva oricăror discriminări naţionale, împotriva şovinismului, a concepţiilor şi manifestărilor rasiale, pentru deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, pentru frăţie în munca şi lupta comună. A fi patriot înseamnă a milita activ pentru prietenie cu toate popoarele ţărilor socialiste, cu popoarele statelor în curs de dezvoltare, cu toate popoarele lumii pentru cauza păcii şi colaborării. A fi patriot înseamnă a respecta sentimentele naţionale ale altor popoare, libertatea şi independenţa lor.

În marea operă de formare a omului nou, este de domeniul evidenţei rolul educativ al ştiinţelor istorice. Cu cîtă îndreptăţire sublinia preşedintele Nicolae Ceauşescu: **„În educarea socialistă a maselor, cunoaşterea istoriei proprii constituie un factor important al dezvoltării conştiinţei de sine a poporului, al cunoaşterii a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluţionar în trecutul său, precum şi a ceea ce a fost retrograd şi trebuie combătut".**

Pentru întreaga colectivitate a istoricilor români — între care se numără şi redacţia revistei **Magazin istoric** — a devenit misiune de înaltă onoare a milita pentru ca istoria să devină un puternic factor al educaţiei patriotice, al formării unei gîndiri înaintate, pătrunsă de respect faţă de valorile autentice ale trecutului de luptă şi de muncă al fiecărui popor, pentru independenţă şi suveranitate, pentru fericire, pentru progres şi bunăstare, pentru dreptate socială şi naţională, o armă de nădejde a prieteniei şi solidarităţii între popoare în lupta pentru colaborare şi pace internaţională.

Fără îndoială că trebuie să aparţină definitiv trecutului acele greşeli serioase din interpretarea istoriei ţării noastre, a formării poporului, a limbii şi naţiunii române, cînd în activitatea de propagandă şi educaţie politică au fost subapreciate momente importante ale luptei de eliberare naţională şi socială, ale istoriei mişcării revoluţionare, muncitoreşti, din ţara noastră, ale activităţii Partidului Comunist Român, precum şi rolul clasei muncitoare, al ţărănimii, al maselor largi populare, cînd nu s-a evidenţiat în suficientă măsură lupta comună a poporului român şi naţionalităţilor conlocuitoare, în general rolul poporului ca adevărat făuritor al istoriei patriei.

A devenit o necesitate elaborarea unor lucrări teoretice fundamentale, de mare însemnătate pentru viaţa ideologică şi politică, pentru opera de educare, în primul rînd Istoria Partidului Comunist Român, Tratatul de istorie a României, Istoria mişcării revoluţionare şi muncitoreşti internaţionale, precum şi o istorie a mişcărilor de eliberare naţională, antiimperialiste, un tratat românesc de istorie universală scrierea unor istorii ale literaturii şi limbii române, a unei istorii a învăţămîntului în România, a unei istorii a evoluţiei creaţiei ştiinţifice în patria noastră. Asemenea tratate ar reprezenta, totodată, o contribuţie — în spiritul politicii partidului nostru — la dialogul ştiinţific internaţional, la schimbul de idei din lumea contemporană.

Revista noastră de cultură istorică, trăind intens, împreună cu toţi oamenii muncii, sub semnul determinantei iniţiative a tovarăşului Nicolae Ceauşescu privind programul de perfecţionare a activităţii politico-ideologice, vede în capacitatea sa de a descifra cerinţele majore ale mersului înainte al societăţii, de a acţiona cu o inegalabilă energie pentru traducerea în viaţă a orientărilor şi hotărîrilor adoptate, un strălucitor exemplu de vie şi mobilizatoare dăruire patriotică, revoluţionară pentru un întreg popor.

Ne apare decisiv rolul secretarului general al partidului în afirmarea concepţiei revoluţionare privind formarea omului nou, în promovarea spiritului revoluţionar, a principiilor morale şi umanismului socialist, în elucidarea profund ştiinţifică a criteriilor filozofiei şi metodologiei istoriei, ca unul din principalele instrumente ale cunoaşterii umane, ale formării şi educării unui om cu o conştiinţă înaintată, animat de un profund patriotism, de solidaritate internaţionalistă cu cei ce muncesc, de pretutindeni. **„În viziunea noastră,** — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — **omul nou, constructor al socialismului şi comunismului, trebuie să fie stăpîn pe cele mai înaintate cuceriri ale ştiinţei, ale cunoaşterii umane, să se caracterizeze prin înalte virtuţi politice şi morale, prin pasiune pentru muncă şi creaţie, prin îndrăzneală în gîndire şi acţiune, prin cutezanţa în promovarea noului în întreaga viaţă socială, prin fermitate în lupta pentru dreptate şi adevăr, pentru înfăptuirea principiilor eticii şi echităţii socialiste, prin hotărîrea de a lupta cu abnegaţie şi vitejie pentru apărarea cuceririlor revoluţionare, a integrităţii şi suveranităţii patriei, a cauzei comunismului în patria noastră!"**

Este un concept revoluţionar care insuflă o supremă generozitate, un nou umanism, o superioară dimensiune, clasicului adagiu: **Omul, măsura tuturor lucrurilor.**

Cristian POPIŞTEANU

BĂTĂLIA DE LA VALEA ALBĂ

Dr. ION CUPŞA
general maior în rezervă

Strălucita victorie din ianuarie 1475, cînd o armată otomană de 120 000 oameni, conduşi de beglerbegul de Rumelia, Soliman Hadîmbul, fusese zdrobită de Ştefan cel Mare[1] şi oastea sa în mlaştinile din valea Bîrladului[2], a dat românilor speranţa că vor scăpa de pericolul pe care Imperiul otoman, în plină expansiune, îl reprezenta pentru independenţa lor. O mare oaste a lui Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, trebuise să bată în retragere, ducînd sultanului vestea ruşinoasei ei înfrîngeri.

Mai mulţi în fugă decît în luptă!

Voievodul român ar fi vrut să se profite de această mare biruinţă; în acest scop, el a trimis monarhilor europeni o „circulară" prin care îi îndemna să formeze, împreună cu Moldova biruitoare, o coaliţie antiotomană, întrucît înfrîngerea „necredincioşilor" era mult mai uşoară — spunea Ştefan — „după ce noi le-am tăiat mîna cea dreaptă". Eforturile sale n-au avut însă rezultatele scontate, astfel că această mare victorie n-a putut fi fructificată.

O ripostă din partea sultanului era de aşteptat, aşa că Ştefan a luat ample măsuri pentru a-i face faţă. Cetăţile au fost întărite şi aprovizionate, garnizoanele lor au fost mărite, numărul gurilor de foc a fost sporit prin comenzile făcute în Polonia şi în Transilvania. La chemarea voievodului, populaţia a participat la construirea unor tabere întărite, care urmau să constituie puncte de sprijin pentru oaste. Au fost pregătite distrugeri sistematice pe direcţiile ameninţate, s-au luat măsuri pentru evacuarea populaţiei şi a bunurilor materiale şi pentru apărarea acestora împotriva incursiunilor prădalnice.

Concomitent, Ştefan a desfăşurat şi o susţinută activitate diplomatică, cerînd ajutor regilor Ungariei şi Poloniei. Dar în iulie 1476, cînd turcii pătrunseseră deja pe teritoriul Moldovei, regele Matias al Ungariei abia promitea ajutor, iar Cazimir al Poloniei s-a limitat să adreseze sultanului o cerere de a nu ataca Moldova. Veneţia şi Papa au trimis doar... cuvinte de încurajare. Astfel, ca şi în atîtea alte împrejurări, Moldova a fost lăsată să înfrunte singură puterea otomană.

Dinspre partea sa, sultanul îşi pregătea revanşa la fel de asiduu. Pe de o parte înfrîngerea de la Vaslui însemnase o lovitură grea pentru prestigiul Imperiului otoman, trezind speranţe de eliberare la popoarele subjugate. Pe de altă parte, evenimentele din iarna anului 1475 arătaseră că o campanie împotriva Moldovei trebuia pregătită temeinic. De aceea, în primăvara anului 1476, el a cucerit mai întîi cetăţile genoveze Caffa şi Mangop, dînd astfel o grea lovitură comerţului Moldovei. Încercările simultane de a cuceri şi Chilia şi Cetatea Albă au fost respinse de apărătorii acestor cetăţi.

În aprilie 1476, sultanul a ordonat concentrarea forţelor cu care avea să invadeze Moldova. Armata din Asia, în frunte cu beglerbegul de Anatolia, s-a adunat la Constantinopol, iar cea din Europa, sub comanda beglerbegului de Rumelia, la Adrianopol, unde se aflau şi ienicerii din garda sultanului. În totalitate, forţele otomane însumau, după mărturia unor documente contemporane, 150 000-200 000 oameni. Prin luna mai, această enormă armată a început deplasarea spre frontiera de sud a Moldovei. Lovitura sultanului

[1] Vezi, despre acest strălucit domn român, şi **Magazin istoric**, nr. 3/1967, 6/1968, 1/1969, 2/1971, 1/1974.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1975.

urma să fie precedată de incursiunile prădalnice efectuate de 20 000 tătari, în partea de est a Moldovei.

Informat asupra mișcărilor dușmanului, Ștefan cel Mare și-a concentrat oastea — circa 40 000 oameni — în valea Berheciului, de unde putea să intervină prompt, împotriva fie a turcilor, fie a tătarilor.

În luna iunie 1476, tătarii au trecut Nistrul și au început jaful și distrugerile. Lăsînd la Dunăre, unde pericolul nu era încă iminent, doar 1 000 oameni, sub comanda viteazului Șendrea, Ștefan s-a repezit cu grosul oastei împotriva tătarilor. Ciocnirea a fost năpraznică și s-a soldat cu înfrîngerea cotropitorilor. „Ștefan a năvălit fără frică asupra armatei tătarilor și a zdrobit-o cu mari pierderi. I-a urmărit apoi pe fugari cu atîta foc, încît în fugă a ucis mai mulți decît în luptă. Fugarii au fost cuprinși de o frică atît de mare, încît lepădau nu numai armele, ca să fie mai ușori la fugă, ci și arcurile și tolbele, șeile și îmbrăcămintea, ca așa, goi și fără arme, să poată scăpa", scrie cronicarul polon Dlugosz, contemporan al evenimentului (moare în 1480).

În codrii seculari

Succesul românilor a fost deplin. Însă tătarii lăsaseră în urma lor ruine și jale. Ostașii moldoveni au cerut lui Ștefan să le acorde un răgaz, pentru a-și căuta familiile risipite. Voievodul le-a acordat 15 zile, fixînd reîntîlnirea în valea Bîrladului, spre care s-a îndreptat și el cu curtenii săi. Dar, abia ajuns la Vaslui, a aflat că turcii trecuseră Dunărea și înaintau în lungul Siretului, spre Suceava. Atunci, printr-un marș rapid spre vest, le-a ieșit înainte pe drumul spre Bacău.

În fața superiorității zdrobitoare a dușmanului, Ștefan a adoptat tactica devenită tradițională la români, în astfel de situații: a poruncit să se pustiască totul în calea invadatorilor; fîntînile au fost otrăvite, podurile arse, comunicațiile baricadate, populația evacuată împreună cu vitele și grînele, iar furajele arse. Armata otomană a rătăcit mai multe zile prin aceste ținuturi, suferind din pricina secetei și a foametei. „Veșmintele ostașilor s-au acoperit de colb și de cenușă, iar nasul și nările lor s-au umplut de praf și de scrum", scrie cronicarul turc Sa'adeddin. La acestea, s-au adăugat atacurile continui, date prin surprindere, de grupe mici de ostași români, care provocau pierderi însemnate invadatorilor, ținîndu-i totodată, într-o stare permanentă de tensiune. Aprovizionarea trupelor otomane se făcea cu enorme greutăți. Negăsindu-se nimic în zona de marș, trebuiau trimise după hrană detașamente speciale, a căror plecare slăbea forțele principale. Aceste detașamente erau atacate și nimicite de români. Ștefan, „aruncîndu-se din pădurile în care se ascundeau el și oștenii săi, asupra turcilor, mai cu seamă asupra celor care mergeau după alimente, în lupte singuratice, îi bătea și ieșea din luptă victorios și superior", scrie Dlugosz.

Domnul avea, deocamdată, doar garda sa personală și cetele boierești, în total aproximativ 12 000 oameni. Cotropitorii se apropiau de Capitală și el se gîndea să le dea o lovitură puternică, care să le provoace pierderi cît mai mari și să le oprească, fie și temporar, înaintarea. Tabăra întărită din Valea Albă, de care se apropia inamicul, i se părea un loc potrivit pentru desfășurarea unei astfel de bătălii. Dușmanul trebuia, însă, atras spre această poziție.

Slăbită, demoralizată, permanent hărțuită, armata sultanului înainta încet. În avangardă, se afla o grupare de spahii, comandată de pașa Soliman, beglerbegul de Rumelia, învinsul de la Vaslui. Pe la miezul zilei de 25 iulie 1476, ea a ajuns la aproximativ 10 km de poziția românilor și acolo s-a oprit pentru prînz. Deodată, din pădurile mărginașe, a apărut, cu Ștefan în frunte, un pîlc de călărești, care, atacînd cu iuțeală avangarda turcească, i-a provocat însemnate pierderi și a silit-o să se retragă în dezordine spre grosul forțelor turcești. Sultanul și-a alarmat trupele, dar românii s-au retras, fără grabă, atrăgînd în urma lor puhoiul otoman. Scopul urmărit de Ștefan fusese atins; ostașii săi erau deja la adăpostul întăriturilor, cînd, spre seara zilei, otomanii au ajuns în apropierea taberei întărite a forțelor românești.

Pe malul de nord al văii — după cum aflăm chiar din cronici otomane — într-un luminiș înconjurat de codrii seculari, românii săpaseră un șanț larg și adînc, dublat, spre interior, de un val de pămînt întărit cu bușteni. Căruțele oastei, legate între ele, formau un nou obstacol. Tunurile erau așezate în căruțe, iar pedestrimea în spatele obstacolelor; călărimea curtenilor, „pedestrită", forma rezerva, așezată în interiorul taberei.

Ștefan alesese cu multă măiestrie locul. În pădure, marea armată a sultanului nu se putea desfășura nestingherită, pentru a profita din plin de certa sa superioritate numerică, iar copacii, fărîmițînd formațiunile masive de atac, le micșorau simțitor forța de izbire. Sultanul așezase la centru infanteria azapilor, care urma să dea lovitura frontală, precedată de o canonadă a artileriei; la cele două aripi se afla călărimea spahiilor, care, prin manevre învăluitoare, trebuia să încercuiască pe români. Ienicerii formau rezerva.

Ștefan cel Mare la București

Bătălia de la Valea Albă (Războieni) a început în dimineața zilei de 26 iulie 1476. Atacul „din tunuri și săgeți" al otomanilor a avut efecte minore, întrucît moldovenii erau bine adăpostiți. După ce artileria și-a epuizat proiectilele, azapii au trecut la atac. Atunci, au deschis focul tunarii români, „făcînd să se cutremure pămîntul", după cum spune cronicarul turc. Atacul azapilor a fost respins cu

mari pierderi pentru invadatori. Sultanul a aruncat în luptă și ienicerii, dar și aceștia, sub focul artileriei române, „căzură cu fața la pămînt". Spre seară, cuceritorul Constantinopolului a făcut o încercare disperată: luînd în mînă buzduganul „cu șase aripi", s-a repezit spre poziția românilor. Ienicerii l-au urmat, reușind, cu prețul unor mari pierderi, să pătrundă în interiorul taberei. Aici, lupta a continuat cu violență. Ostașii lui Ștefan erau extenuați. Voievodul, apreciind că scopul urmărit a fost atins cu prisosință, a ordonat pedestrimii să se retragă spre pădure, retragerea fiind acoperită de un puternic contraatac executat de curteni. Majoritatea ostașilor moldoveni, mulți dintre ei acoperiți de răni, au reușit să iasă din tabără și să se pună la adăpostul codrului. Caracterul îndîrjit al luptei și eroismul ostașilor români sînt sugestiv descrise de Grigore Ureche în cronica sa: „Și multă vreme trăind războiul neales, de îmbe părțile osteniți și turcii tot adăugîndu-se cu oaste proaspătă și moldovenii obosiți și neviindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fieste cum, ci pînă la moarte să apăra, nici biruiți dintre arme, ci stropșiți de mulțimea turcească, au rămas izbînda la turci".

Dar sultanul nu prea avea motive să fie mulțumit de această „izbîndă". Dintre moldoveni, „au fost morți 200 persoane și prinși cam 800", scrie Angiolello (secretarul italian al sultanului); în schimb, pierderile turcilor au fost enorme: „Ștefan cu ai săi s-au luptat cu atîta vitejie. încît se spune că au căzut aproape 30 000 turci", scrie Dlugosz.

Extenuată, armata otomană a căpătat un repaus de trei zile, apoi a fost împărțită în trei grupări, menite să cucerească cetățile Suceava, Neamț și Hotin. Era singura modalitate de a lua Moldova în stăpînire. Dar, la Suceava, orașul a fost găsit pustiu, iar toate încercările de a ocupa cetatea s-au zdrobit de rezistența vajnicilor apărători conduși de portarul Șendrea, cumnatul lui Ștefan. Nici cetatea Neamțului n-a putut fi luată; a fost asediată cu disperare, timp de opt zile; „cei care se aflau în cetate — scrie Angiolello — nici n-au voit să stea de vorbă cu noi și se apărau cu tunurile și nu le păsa de noi". Rezultatul a fost identic și la Hotin.

Împrăștiate și fărîmițate în mai multe grupări, forțele otomane nu mai aveau superioritatea zdrobitoare de la începutul războiului. În plus, în Cîmpia Bîrsei o armată ungurească se pregătea să intre în acțiune, tăind căile de retragere ale cotropitorilor. În același timp, efectivele moldovene creșteau din zi în zi. La chemarea lui Ștefan, populația se ridicase la luptă[1]. Cete de țărani atacau prin surprindere convoaiele turcești de aprovizionare și grupurile dușmane de pradă, unindu-și eforturile cu ale oastei regulate, ale cărei atacuri de hărțuială deveneau tot mai puternice și mai frecvente. Condițiile erau prielnice pentru ca oastea lui Ștefan să treacă la ofensivă.

Ținînd seama de faptul că inamicul avea forțele împărțite, voievodul român a hotărît să le lovească și să le nimicească pe părți. Prima lovitură a fost dată la Suceava, următoarea la Hotin. Hărțuiți și loviți din toate părțile, otomanii au fost siliți să înceapă retragerea, părăsind prăzile și tot ce le-ar fi putut îngreuna fuga. Pe malul Dunării s-a produs o învălmășeală de nedescris. Spre locurile de trecere se înghesuiau oameni flămînzi, înspăimîntați și fără arme, cai, tunuri și căruțe. În aceste momente de mare panică, a apărut cavaleria românească; toți cei care nu apucaseră să treacă Dunărea, și-au găsit aici sfîrșitul.

Ștefan, în fruntea a 15 000 călăreți, a trecut Milcovul și s-a îndreptat spre capitala Țării Românești. Laiotă Basarab, cu cetele boierilor care îl sprijineau și cu ajutorul a 18 000 turci, i-a ieșit înainte, și, la nord de oraș, a avut loc o luptă scurtă, în care sprijinitorii lui Laiotă au fost înfrînți și puși pe fugă. La 15 noiembrie 1476, Ștefan cel Mare a intrat în București, aclamat cu însuflețire de populație.

Între timp, armata ungurească — venită prea tîrziu pentru a mai participa la luptele cu turcii — coborîse peste munți în Țara Românească, aducînd cu ea pe Vlad Țepeș[2]. De acord cu reprezentantul regelui Matei Corvin, Ștefan l-a pus pe Vlad în domnia Țării Românești, lăsîndu-i și 200 ostași din garda sa.

Astfel, războiul din 1476, ai cărui sorți păreau să încline în fața otomanilor, s-a încheiat victorios pentru români. Sultanul nu numai că n-a reușit să readucă Moldova sub dominația sa, dar a pierdut și Țara Românească; se contura, astfel, reconstituirea puternicului front antiotoman din timpul lui Iancu de Hunedoara[3].

Victoria repurtată a asigurat Moldovei încă o perioadă de liniște și pace din partea Porții, ani de înflorire economică și culturală.

---

[1] În imagini, oșteni moldoveni din sec. XV-XVI; detalii din pictura în frescă a mănăstirii Sucevița.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1970 și 3/1974.
[3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1967 și 6/1972.

Ca rezultat al realizării unității clasei muncitoare, al creării Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, și apoi a Blocului Democratic, al colaborării largi cu toate forțele democratice, patriotice, precum și cu armata și Palatul, în împrejurările internaționale favorabile, în condițiile marilor succese obținute de armata sovietică împotriva armatei hitleriste, ale victoriilor întregii coaliții antifasciste, partidul a organizat și înfăptuit insurecția armată națională antifascistă și antiimperialistă care a pus capăt dictaturii fasciste, a asigurat ieșirea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice și trecerea armatei române, a întregii noastre țări alături de coaliția antihitleristă, deschizînd astfel o eră nouă în istoria patriei noastre.

NICOLAE CEAUȘESCU : **Cuvîntare la marea manifestare populară din București consacrată aniversării a 55 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român. 8 mai 1976**

PÎNĂ LA ORICE SACRIFICIU ÎN INTERESUL POPORULUI ROMÂN

Dr. AURICĂ SIMION

„În seara zilei de luni, 17 mai 1943, urma să merg la Maniu împreună cu tov. Iordache. Comunicarea întîlnirii cu M. pentru luni mi-a făcut-o Gh. P. în seara zilei de vineri. N-am putut găsi pe tov. I. pînă luni seara, cu toate că l-am căutat și sîmbătă și luni la locul de control pentru cazuri urgente. În aceste condițiuni, conform dispozițiunilor primite [...] am mers singur la M. Deplasarea am făcut-o în condițiuni conspirative bune...".

Documentul din care am reprodus acest fragment poartă data de 18 mai 1943. Este o scrisoare redactată de Mihai Magheru, prin care informa conducerea Partidului Comunist Român despre rezultatul unor convorbiri pe care le avusese cu Iuliu Maniu — șeful Partidului Național-Țărănesc. După cum rezultă din document, întrevederea avusese loc în condiții de conspirativitate. Gh. P. este Ghiță Pop — fruntaș al P.N.Ț., iar Iordache — numele conspirativ al lui Petre Ion, care împreună cu Mihai Magheru primise însărcinarea din partea conducerii P.C.R. de a purta tratative cu conducătorii P.N.Ț.

Rezistența antihitleristă din România — parte integrantă a rezistenței antifasciste europene — a fost un fenomen complex, cu multiple forme de manifestare[1]. Documentul citat mai sus se referă la unul din numeroasele episoade ale tratativelor[2] purtate de Partidul Comunist Român în anii dictaturii antonesciene pentru realizarea unei largi coaliții a tuturor celor ce se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea țării la coaliția antihitleristă. Cunoașterea mai amănunțită a modului în care s-au desfășurat aceste tratative ne ajută să înțelegem și mai bine ampla acțiune desfășurată de partid pentru încheierea acestui larg front de alianțe, tenacitatea, consecvența și, în același timp, tactul și înțelepciunea de care a dat dovadă. Așa cum ne ajută să înțelegem și mai profund justețea orientării partidului, a măsurilor preconizate și înfăptuite, pas cu pas, pentru salvarea țării din greaua situație în care se afla.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1970; 8 și 12/1971; 2, 8 și 9/1972; 11/1973; 1, 2, 3, 5, 7 și 11/1974.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6, 7/1974.

Din primul ceas la datorie

Prezența trupelor germane pe teritoriul românesc[1], împingerea României în agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice (22 iunie 1941), punerea țării în stare de război cu celelalte mari puteri ale coaliției antihitleriste (7 decembrie 1941—cu Marea Britanie și 12 decembrie același an cu S.U.A.) au creat o gravă primejdie pentru însăși ființa națională a poporului român, a cărui stare de spirit era potrivnică războiului hitlerist. Apreciind cu luciditate momentul istoric respectiv, Circulara Comitetului Central al Partidului Comunist Român adresată organizațiilor sale la 8 iulie 1941, arăta că printr-o astfel de politică se punea în joc însăși „viața sau moartea poporului român, cotropit de banda sîngeroasă fascistă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor"[2]. În cadrul aceluiași document, iar mai apoi în Platforma-program din 6 septembrie 1941, C.C. al P.C.R. formula cu deosebită claritate programul de acțiune al partidului împotriva războiului hitlerist. După cum se știe, principalele obiective cuprinse în acest program erau: încetarea războiului contra U.R.S.S. și participarea, alături de Uniunea Sovietică și celelalte popoare iubitoare de libertate, la lupta împotriva Germaniei naziste; recucerirea libertății și independenței naționale depline; răsturnarea dictaturii antonesciene și formarea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice; eliberarea părții de nord a Transilvaniei; arestarea și pedepsirea trădătorilor de țară[3].

Apreciind că rezolvarea acestor obiective de interes național nu putea fi rezultatul unei ridicări la luptă de tipul „clasă contra clasă", ci al mobilizării tuturor forțelor patriotice, antihitleriste ale națiunii, C.C. al P.C.R. sublinia că, în condițiile istorice respective, trebuia realizat Frontul Unic Național — singura forță capabilă să salveze poporul român din grava situație în care se afla. Prin Platforma-program din 6 septembrie, comuniștii s-au adresat tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice, tuturor patrioților, chemîndu-i să-și unească eforturile în cadrul Frontului Național Antihitlerist, stabilind ca singurul criteriu al colaborării, atitudinea față de alianța cu hitleriștii, de dictatura antonesciană și războiul antisovietic.

Elaborînd tactica Frontului Național, partidul comunist considera că, în cadrul luptei generale a poporului român, clasei muncitoare îi revenea rolul de conducător[4]; pentru a și-l putea îndeplini, trebuia să realizeze unitatea sa de acțiune și, în jurul acesteia, unitatea întregii națiuni. „Comuniștii — se arăta în Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 — trebuie să lucreze zilnic la formarea unității de luptă și a frontului unic al clasei muncitoare cu muncitorii social-democrați, național-țărăniști și cei fără de partid. [...] Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român".

Pe parcursul desfășurării evenimentelor, al clarificării propriilor sale concepții privind realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, P.C.R. a propus înfăptuirea acestui deziderat atît prin acțiuni comune în organizațiile din cadrul întreprinderilor, cît și prin înțelegeri la nivelul conducerilor celor două partide muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — prin tratative „cu conducătorii centrali și locali" social-democrați. Un alt element care a ușurat apropierea între cele două partide muncitorești l-a reprezentat acțiunea de reorganizare a conducerii P.S.D., cu care prilej liderii compromiși prin colaborarea cu regimul dictaturii regale au fost înlăturați. În noiembrie 1941, în cadrul conducerii P.S.D. s-a constituit un comitet de inițiativă care, învingînd greutățile ilegalității (se știe că toate partidele politice fuseseră interzise încă din timpul dictaturii regale, măsură reîntărită de regimul antonescian), a restabilit contactul cu organizațiile social-democrate provinciale; în urma cîtorva ședințe lărgite ale Comitetului Executiv al P.S.D., la care au participat și reprezentanți ai organizațiilor provinciale, s-au adoptat importante hotărîri privind tactica partidului în noile condiții[5].

La începutul anului 1942, C.C. al P.C.R. a stabilit legătura directă cu noua conducere a P.S.D., căreia i-a adus la cunoștință Platforma-program din 6 septembrie 1941 și, ulterior, i-a făcut repetate propuneri în vederea încheierii unei înțelegeri de front unic. Strîns unite, cele două partide muncitorești trebuiau să lupte și „pentru cîștigarea partidelor burghezo-democratice și a organizațiilor patriotice, în frunte cu partidele național-țărănesc și național-liberal, pentru Front Național Antihitlerist"[6]. Într-o scrisoare din ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. propunea conducerii P.S.D.: 1. Un acord de front unic pentru acțiuni comune în vederea apărării intereselor vitale ale maselor muncitorești, împotriva hitleriștilor și a regimului antonescian. 2. Acțiune comună pentru unirea tuturor forțelor progresiste și patriotice într-un larg Front Național Antihitlerist al întregului popor. 3. Formarea unui comitet comun din reprezentanți ai C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D., pe baza Platformei C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941 și stabilirea unui program de acțiuni comune. 4. Încheierea unui acord de luptă comună pe baza oricărui punct din Platforma din 6 septembrie 1941 sau a oricărei propuneri concrete venite din partea C.E. al P.S.D.

Propunerile constructive făcute de comuniști au avut ecouri pozitive în conducerea P.S.D. În februarie 1943, aceasta a adoptat două rezoluții care exprimau progresele înregistrate în apropierea punctelor de vedere ale celor două partide. Astfel, în rezoluția propusă de Șerban Voinea se exprima acordul P.S.D. pentru înfăptuirea unității de acțiune politică a partidelor muncitorești; cea de-a

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974.
[2] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare: A.I.S.I.S.P.), cota A, XXX-10.
[3] **Loc. cit**, Cota Ab. XXV-2.
[4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1974.
[5] **Libertatea**, din 8 septembrie 1944 și din 24 august 1945.
[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 126.

doua — avîndu-l ca raportor pe Ştefan Voitec — afirma necesitatea unei singure mişcări sindicale[1]. Ambele documente au avut o mare importanţă pentru evoluţia ulterioară a tratativelor. Informat despre conţinutul celor două rezoluţii adoptate de conducerea P.S.D., C.C. al P.C.R· se declara, la rîndul său, „pentru fuziune, pentru unitatea politică", exprimîndu-şi acordul pentru constituirea unui organ comun care să dezbată problemele unificării. „Baza unităţii politice — preciza C.C. al P.C.R. — nu pot să fie decît următoarele principii: politica independentă de clasă faţă de partidele burgheze [...]; recunoaşterea dictaturii proletariatului ca perioadă de trecere spre societatea comunistă; centralismul democratic"[2].

Maniu este de acord, dar nu se poate hotărî

Conştient că una dintre cauzele care facilitaseră instaurarea, în septembrie 1940, a dictaturii fasciste fusese lipsa de unitate a forţelor democratice, P.C.R. a făcut un important pas înainte în stabilirea tacticii sale de luptă, orientîndu-se spre colaborare, fie şi parţială, cu toate partidele, cercurile şi grupările interesate, dintr-un motiv sau altul, în lupta antihitleristă.

Urmărind evoluţia diferitelor partide şi atitudinea lor faţă de regimul antonescian şi politica acestuia de subordonare a ţării intereselor Germaniei naziste, P.C.R. aprecia că „social-democraţii, naţional-ţărăniştii, ţărăniştii-radicali, liberalii şi masele largi de sub influenţa lor urăsc ocupaţia sîngeroasă şi clica trădătoare a slugilor din ţară ale lui Hitler"[3]. De pe terenul acestei lucide aprecieri, Rezoluţia C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942 preciza: „Partidul nostru, fără să înceteze propagarea principiilor sale şi a programului său final, renunţă la orice acţiune sau lozincă de acţiune care ar putea să-l despartă de celelalte partide, grupe, personalităţi patriotice, în interesul Frontului Unic Naţional al poporului român"[4]. Trăind, împreună cu întregul popor, zguduitoarea dramă naţională din 1940[5], cînd graniţele ţării fuseseră sfîrtecate şi puterea preluată, cu ajutorul hitleriştilor, de către cele mai reacţionare forţe politice, P.C.R. — fără a renunţa la ţelul său final — cucerirea puterii politice şi construirea societăţii socialiste — considera că principalul său obiectiv de luptă era, în acea perioadă, salvarea statului şi a fiinţei naţionale a poporului român.

Evoluţia evenimentelor internaţionale confirma şi ea această orientare justă spre realizarea unor largi coaliţii de forţe antifasciste. Într-un document elaborat la sfîrşitul lunii august 1941, P.C.R. arăta că „în urma acordului dintre Uniunea Sovietică şi Anglia[6] [...] s-a deschis şi în România drumul larg spre realizarea unui singur front unic de luptă al poporului întreg împotriva ocupanţilor fascişti. Toţi prietenii Angliei trebuie să lupte umăr la umăr cu comuniştii pentru unirea şi ridicarea întregului popor român la lupta de dezrobire naţională şi patriotică".

C.C. al P.C.R. s-a adresat în mai multe rînduri conducătorilor P.N.Ţ. şi P.N.L. propunîndu-le încheierea unui acord de colaborare în lupta pentru salvarea poporului român, pentru crearea Frontului Unic Naţional pe baza punctelor formulate în Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941. Propunerile comuniştilor se adresau mai ales lui Iuliu Maniu — preşedintele P.N.Ţ — care, în acel timp, acţiona ca şef al întregii opoziţii democratice burgheze, acest rol fiindu-i recunoscut tacit şi de către C.I.C. Brătianu — preşedintele P.N.L.

Apelul la colaborare pe care C.C. al P.C.R. l-a adresat în 26 ianuarie 1942 lui Iuliu Maniu a primit răspuns abia la sfîrşitul verii. Şeful P.N.Ţ. se declara „principial de acord" cu toate punctele cuprinse în Platforma-program din 6 septembrie. Precizîndu-şi poziţia faţă de evenimentele interne şi externe, Maniu arăta, cu acelaşi prilej, că socotea participarea la războiul antisovietic drept o catastrofă pentru România, iar o victorie germană ar fi reprezentat pentru ţara noastră o catastrofă şi mai mare. După aprecierile liderului naţional-ţărănist, guvernul Antonescu trebuia răsturnat; considerînd că trecuse vremea sfaturilor, trebuia trecut la acţiune[7]. Maniu s-a declarat gata să colaboreze „cu toate partidele care stau pe această bază politică, în special cu Partidul Comunist din România", accentuînd că deosebirile ideologice nu-l vor împiedica să conlucreze cu comuniştii „pentru eliberarea ţării de nemţi, pentru ieşirea din război şi dărîmarea regimului Antonescu". Ulterior, însă, el a revenit asupra acestei hotărîri, condiţionînd colaborarea cu comuniştii de luarea unor angajamente din partea C.C. al P.C.R. privind graniţa de stat româno-sovietică. Această cerinţă, care demonstra încă odată lipsa de orizont şi realism politic a şefului opoziţiei burgheze, a revenit vreme îndelungată ca un leit-motiv, atît în corespondenţa, cît şi în discuţiile dintre reprezentanţii P.C.R. şi cei ai P.N.Ţ.

---

[1] **Libertatea,** din 24 august 1945.
[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 81.
[3] A.I.S.I.S.P., cota A, XXX-10.
[4] **Loc. cit.,** cota Ab. XXVI.
[5] Vezi **Magazin istoric,** nr. 8/1975.

[6] La 12 iulie 1941, între guvernul britanic şi cel sovietic, s-a încheiat un acord privind lupta comună împotriva Germaniei hitleriste; între 29 septembrie şi 1 octombrie acelaşi an, la Moscova s-a desfăşurat o conferinţă tripartită cu participarea reprezentanţilor U.R.S.S., Angliei şi S.U.A. care a proclamat unitatea de acţiune a celor trei mari puteri în lupta împotriva hitlerismului — **n.a.**
[7] A.I.S.I.S.P., cota A, XXVI-9, nr. 1133 (despre poziţia liderilor P.N.Ţ. şi P.N.L. faţă de dictatura antonesciană şi războiul hitlerist, vezi şi **Magazin istoric,** nr. 5/1974).

În ciuda nehotărîrii și a lipsei de receptivitate dovedite de Maniu, C.C. al P.C.R. a continuat să mențină contactele cu conducerile P.N.Ț. și P.N.L. La 20 decembrie 1942 și în ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. a adresat două noi scrisori lui Maniu (foarte asemănătoare în conținut) în care demonstra netemeinicia argumentelor care îl determinau să păstreze rezerve față de colaborarea cu comuniștii. „Revenirea dumneavoastră [asupra acordului inițial de colaborare — **n.a.**] este cu atît mai surprinzătoare, cu cît situația internațională a României [...], cît și situația internă s-au agravat pînă la punctul la care orice ezitare de a uni toate forțele patriotice și a trece la acțiune pentru salvarea țării v-ar împovăra cu o grea răspundere față de poporul nostru și față de viitorul țării". Arătînd că întregul popor cerea încetarea războiului împotriva Națiunilor Unite și alungarea hitleriștilor din țară, retragerea armatei de pe front și eliberarea părții de nord a Transilvaniei, relevînd că pături tot mai largi ale populației erau „pătrunse de necesitatea imediată a acțiunii, dîndu-și seama că însăși **existența noastră națională este primejduită dacă nu rupem imediat alianța rușinoasă cu hitlerismul și încheiem pace cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite**", partidul comunist atrăgea atenția că nimic nu trebuia să împiedice lupta hotărîtă a întregului popor, unit într-un mare front patriotic. „Domnia-voastră ați cerut prin memorii și prin buletinul d-voastră, retragerea armatei române de pe frontul sovietic pînă la granițele Basarabiei și Bucovinei — se arăta în scrisorile adresate de C.C. al P.C.R. lui Iuliu Maniu. Noi ne declarăm gata să susținem acțiunea d-voastră în această direcție și să luptăm, fără nici o altă condiție, pînă la orice sacrificiu din partea noastră, în interesul poporului român. Noi sîntem gata să susținem o acțiune a d-voastră și să luptăm, fără nici o altă condiție, pentru eliberarea poporului român din Ardealul de Nord de sub jugul lui Horthy și Hitler". În încheierea scrisorii din ianuarie 1943, C.C. al P.C.R. sublinia: **„cea mai grabnică cerință națională este retragerea restului armatei române în țară, sau chiar numai pînă la Nistru și pace separată cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite.** Noi facem un călduros apel la patriotismul d-voastră pentru a ne uni forțele, a chema la luptă toată suflarea românească..."[1].

După cum aminteam la început, în primăvara și vara anului 1943, Mihai Magheru și Petre Ion — delegați ai C.C. al P.C.R. — au avut o serie de convorbiri cu conducătorii P.N.Ț. — Iuliu Maniu și Ghiță Pop. În cadrul acestora s-au evidențiat atît punctele comune, cît și deosebirile de vederi. În linii mari, liderii P.N.Ț. continuau să-și păstreze vechile rezerve față de crearea unui organism în care reprezentanții lor să activeze alături de cei ai P.C.R., și ai celorlalte organizații aflate sub influența comuniștilor; ei se pronunțau pentru organizarea unor acțiuni paralele, dar — preciza Maniu — „nu poate fi vorba de comitete comune". Precizîndu-și poziția, Maniu arăta că „dorește să ajungă la liberarea și independența țării. Pentru aceasta, el trebuie să ia puterea din mîna lui Antonescu și, avînd puterea cu toate atributele sale, să dea afară pe germani și să restaureze suveranitatea statului român. Pentru a ajunge la putere, el știe că va fi nevoie de colaborarea tuturor partidelor și se gîndește la partidul nostru [P.C.R. — **n.a.**] ca la un important colaborator «mai cu seamă în acțiunile de masă» — deci un fel de trupe de șoc[2]".

Deși situația impunea măsuri urgente pe linia organizării luptei unite a tuturor forțelor antihitleriste, iar comuniștii se dovediseră cea mai activă și hotărîtă forță politică din România, cele două partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. — nu-și puteau depăși pozițiile de clasă, refuzînd colaborarea, în cadrul unui organism comun, cu partidul comunist. Temîndu-se de ridicarea la luptă a maselor populare și de ulterioara dezvoltare a acțiunilor revoluționare care ar fi confirmat încă o dată prestigiul și influența comuniștilor pe plan național, liderii național-țărăniști și liberali încercau să găsească o soluție care să le asigure controlul asupra evenimentelor ce urmau să ducă la înlăturarea regimului antonescian și scoaterea României din război. Ei nu ezitau să-și exprime dezacordul față de metodele de luptă preconizate de comuniști. Astfel în cadrul convorbirilor pe care Maniu le-a avut la 17 mai 1943 cu Mihai Magheru, liderul național-țărănist „n-a făcut nici o obiecțiune asupra sarcinilor din platforma noastră", adică a P.C.R., dar pentru realizarea lor se angaja doar a „face manifestări, agitație politică, cît de mari", refuzînd „sabotajul activ și diversiunea..."

Tuturor partidelor și organizațiilor politice

Ferm hotărît să-și îndeplinească misiunea sa de organizator al luptei antihitleriste a întregului popor, P.C.R. a continuat cu perseverență acțiunea de mobilizare și unire a forțelor patriotice. Legăturile sale cu diverse grupări și personalități politice nefasciste s-au dezvoltat continuu. Începînd din primăvara anului 1943, P.C.R. a intrat într-o nouă etapă de pregătire a insurecției. Activitatea sa a fost

(Continuare în p. 38)

[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 682, filele 37-40; vezi și Gh. I. Ioniță, A. Simion: **Clasa muncitoare forță socială fundamentală a mișcării antifasciste din România,** București, 1974.

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 7 951, filele 6-10.

Al. I. Cuza:

«INTERESELE ȚĂRII — SINGURELE MÓBILURI ALE ACTELOR MELE»

Realizările înfăptuite de domnitorul Cuza în domeniul dezvoltării social-economice și politice a țării, precum și liniile directoare în cadrul politicii externe —orientată consecvent spre consolidarea Unirii și independenței țării — au fost întîmpinate de marile puteri ostile Unirii cu nesfîrșite intrigi și amenințări, cu intervenția militară.

Pentru înțelegerea acestei situații este necesar ca, în aprecierea contextului internațional din 1859 și din anii care au urmat, să fie luate în considerare atît interesele de moment, cît și cele de mai lungă durată ale fiecărei puteri în privința principatelor. Dacă lăsăm la o parte Franța și Italia (regatul Sardiniei), care — atît datorită legăturilor latinității cît și pentru a zăgăzui și în acest fel expansiunea țaristă în sud — au acordat un sprijin constant înfăptuirii unității poporului român într-un stat puternic la gurile Dunării, toate celelalte cinci puteri — Turcia, Austria, Rusia, Anglia și Prusia — au văzut în unirea românilor o problemă negociabilă din punctul de vedere al evoluției relațiilor internaționale în care fiecare se afla angajată.

O poziție aparent favorabilă a fost adoptată de Rusia țaristă, care, în timpul Conferinței de la Paris, din 1858, s-a pronunțat pentru Unire. Un document de excepțională valoare, pe care revista Magazin istoric **îl publică în acest număr — articolul-memoriu al lui N. Bălcescu, tipărit în ianuarie 1850, în ziarul londonez** Daily News **— vine să întărească concluzia că poziția Rusiei era favorabilă Unirii numai în perspectiva trecerii Principatelor Unite sub protectoratul său. Evoluția după 1859 a statului român unit pe un drum independent nu convenea însă politicii țariste. În acest sens, nu este întîmplătoare opinia șefului de Cabinet al lui Cuza, Baligot de Beyne, aflat în misiune la Constantinopol, în 1861, care scria domnitorului: „Știu bine că unirea nu este pe placul Rusiei, nici pe placul Austriei".**

În scopul de a acredita impresia că influența sa asupra domnitorului este preponderentă, guvernul de la Petersburg nu a ezitat de a-l prezenta pe Cuza ca „devotat" politicii țariste. Așa de mult s-a difuzat în cancelariile diplomatice această opinie, în special în cercurile politice franceze care îl sprijineau pe Cuza, încît însăși diplomația franceză s-a lăsat pînă la urmă înșelată de aceste intrigi. La dezinformarea guvernului francez asupra poziției lui Cuza a contribuit, mai mult sau mai puțin conștient, însuși consulul Franței din București, Tilles, care, spre deosebire de predecesorii săi, nu cunoștea problemele românești și manifesta constant rezerve față de interesele poporului român. În cursul unei convorbiri pe care agentul diplomatic român la Paris, I. Alecsandri, a avut-o, în noiembrie 1863, cu ministrul de Externe al Franței, Drouyn de Lhuys, acesta din urmă a sesizat pe reprezentantul român despre zvonurile care persistă în „a-l prezenta pe Cuza ca fiind înfeudat Rusiei". Doi ani mai tîrziu după abdicarea domnitorului, ambasadorul francez la Viena, ducele Grammont, avea să recunoască eroarea lui Napoleon III în aprecierea orientării politicii externe a lui Cuza.

O serie de documente diplomatice, mai puțin folosite de istoriografia noastră[1], schimbate între București, Paris și Constantinopol, ne ajută să înțelegem fermitatea și subtilitatea politicii externe a domnitorului, condusă direct de el, modul strălucit în care a știut în numeroase momente dificile și complexe să apere interesele țării, să evite încercările puterilor ostile de a destrăma Unirea.

Momente de tensiune diplomatică ce puteau fi folosite ca pretext pentru amestecul brutal în treburile României, dar pe care domnitorul și sfetnicii săi au știut să le rezolve cu multă abilitate, s-au ivit în problema transportului de arme dinspre Rusia spre Serbia și spre bulgari și dinspre Anglia și Turcia (pe Marea Neagră) spre polonezi. Rusia, consecventă politicii sale de slăbire a Porții, a sprijinit răscoalele antiotomane ale slavilor din sudul Dunării, recurgînd la trimiterea unor importante cantități de arme. La rîndul lor, Anglia și Turcia au ajutat lupta de eliberare a poporului polonez de sub asuprirea țaristă. Deși Cuza simpatiza cu răsculații și i-a ajutat în această delicată problemă, el a luat de fiecare dată atitudinea determinată de apărarea intereselor țării sale, reușind să evite pretextele unor intervenții străine.

În anii 1859-1861, guvernul de la București — în urma încheierii celor două convenții de alianță între Cuza și generalul maghiar Klapka, în mai 1861[2] — a acceptat ca un masiv transport de arme venit din Italia și destinat ungurilor care se pregăteau pentru lupta de eliberare de sub stăpînirea habsburgică, să treacă prin Principatele Unite. În noiembrie 1862, un transport de arme venind din Rusia și ajuns la Turnu Severin a fost la rîndul său motivul care putea produce un conflict între puteri, Turcia voind să intervină împotriva României care favoriza o acțiune antiotomană — înarmarea sîrbilor, și, prin aceștia, și a bulgarilor, în vederea luptei de eliberare de sub dominația turcească. S-au ivit astfel noi complicații internaționale pentru guvernul român care sprijinea lupta antiotomană a popoarelor din Balcani; prin aceste acțiuni favorabile cauzei eliberării popoarelor sîrb și bulgar se crea impresia unei apropieri de politica Rusiei. O conferință a ambasadorilor puterilor garante la Constantinopol a recunoscut totuși oficial că transportul armelor pentru Serbia prin teritoriul României nu constituia o violare a Convenției din august 1858. În sfîrșit, ultimul episod

---

[1] Ne referim la volumul lui R. V. Bossy (**Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă**, București, 1931), în care este reprodusă, în limba franceză, corespondența domnitorului cu principalii și vrednicii lui colaboratori pe planul relațiilor internaționale, I. Alecsandri din Paris și Costache Negri din Constantinopol.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1973.

referitor la tranzitul de arme prin teritoriul românesc s-a produs cu prilejul răscoalei poloneze. De data aceasta, prin sprijinirea polonezilor se lovea în interesele ţariste. Guvernul român şi domnitorul Cuza au desfăşurat o complexă acţiune diplomatică pentru a nu determina o intervenţie străină, iminentă, prin concentrarea de trupe ţariste la frontierele româneşti. Atitudinea românească consta în a-şi afirma sprijinul pentru lupta antiţaristă a poporului polonez — atitudine pe care Cuza a comunicat-o personal împăratului francez, declarîndu-se gata să participe la o acţiune militară condusă de Franţa în această direcţie.

La 1 mai 1864, domnitorul român informa Ministerul Afacerilor Străine al Franţei despre pericolul militar ce se contura prin concentrarea de trupe austriece la frontierele din nord şi din vest şi de forţe ale armatei imperiale ruseşti la frontiera răsăriteană. Cuza făcea o apreciere concisă şi clară a poziţiei guvernului român faţă de problema poloneză şi cea a tranzitului de arme prin România: „Prin eforturile şi vigilenţa mea am reuşit să previn, în mai multe rînduri, uneltiri prejudiciabile pentru pacea statelor vecine [...] Eu nu am ezitat, într-o împrejurare încă recentă, să-mi pun obligaţiile mai presus de sentimentele mele de umanitate şi, cu preţul unor sacrificii dureroase, să fac să fie respectată neutralitatea pămîntului românesc şi, odată cu ea, autonomia şi independenţa internă a Principatelor Unite [...] Tradiţiile noastre de ospitalitate le-au deschis un adăpost sigur; am răspuns la nevoile lor cu toată mărinimia pe care o permiteau slabele noastre resurse. Dacă aceasta este cauza pregătirilor militare făcute de două mari puteri limitrofe, eu trebuie să declar că n-aş putea să cedez unor măsuri cominatorii..."

Secularizarea averilor mănăstireşti, în decembrie 1863 — problemă pe care guvernul român a abordat-o de pe poziţiile suveranităţii şi independenţei — a constituit un alt pretext pentru presiuni internaţionale, al căror promotor a fost guvernul ţarist. Gorceakov, ministrul de Externe rus, a telegrafiat imediat după votarea legii secularizării averilor mănăstireşti ambasadorului său din Constantinopol „pentru a provoca un protest în termenii cei mai energici" în colaborare cu Turcia şi Anglia.

În uneltirile lor, puterile adversare Unirii nu s-au dat în lături nici de la folosirea unor incidente interne cu caracter minor, cum au fost cele din 3 august 1865. În timp ce domnitorul se afla plecat din ţară la băile de la Ems, în Bucureşti s-a produs o ciocnire între forţele de ordine şi negustorii ambulanţi, care refuzaseră să se supună unei ordonanţe municipale privind păstrarea igienei oraşului. Încăierarea, terminată cu cîţiva morţi, a fost interpretată de către reprezentanţii Rusiei ţariste şi Turciei ca o mişcare de opoziţie împotriva domnitorului. O scrisoare a marelui vizir Fuad-Paşa către Cuza, sugerată de ambasadorul rus şi dată inoportun publicităţii, a primit un răspuns demn din partea domnitorului român. Răspunsul lui Cuza publicat într-o serie de importante ziare din diverse ţări europene a închis pentru moment incidentul. Dar intrigile puterilor străine n-au încetat. Ele vor reuşi, după cum se va vedea în numărul viitor, să-l determine pe Napoleon III să-şi retragă sprijinul diplomatic pe care îl acordase pînă atunci lui Cuza.

Documentele pe care le publicăm în numărul de faţă au fost selecţionate şi traduse în limba română, din volumul lui R. Bossy, Agenţia diplomatică a României în Paris şi legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă. Ele ilustrează pe de o parte manevrele politice internaţionale pentru subminarea Unirii şi a dezvoltării independente a statului român, iar pe de altă parte energica acţiune politică a domnitorului român şi a colaboratorilor săi pentru dejucarea lor. Felul în care Al. I. Cuza a apărat în acele extrem de dificile împrejurări interesele naţionale, reprezintă o pagină strălucită din istoria diplomaţiei statului român modern.

N. COPOIU

Raportul lui Vasile Alecsandri, în misiune la Paris, către domnitor. 30 noiembrie 1863

Principe,

Astăzi, luni 30 noiembrie, m-am dus la palatul Tuilleries şi am fost introdus la împărat, după două ore de aşteptare. M[aiestatea] S[a] trebuind să prezideze Consiliul de Miniştri şi să dea peste 30 de audienţe la diferiţi ambasadori şi alte persoane de vază înainte de a mă îngădui în prezenţa sa. Primirea pe care împăratul a binevoit a-mi face a fost, ca şi în 1859, din cele mai amabile, dar audienţa a fost scurtă. M.S. mi-a pus mai multe întrebări la care a trebuit să răspund succint; cu tot laconismul lor, aceste întrebări mi se par totuşi a fi de natură să ne lămurească destul de bine asupra ideilor care îl preocupă. A[lteţa] V[oastră] se va convinge prin citirea acestei scrisori, în care mi-am propus să transcriu cît mai exact convorbirea cu M.S.

Împăratul m-a întîmpinat spunînd: „Sînt încîntat să vă revăd, d-le Alecsandri. Este mult timp de cînd nu v-am văzut". „Sire am răspuns, sînt fericit de a avea onoarea să mă prezint pentru a patra oară în faţa M.V. şi de a-i aduce o nouă scrisoare de la principele Cuza". Cu aceste cuvinte, am înmînat scrisoarea Voastră împăratului, care a luat-o cu graţie şi a pus-o pe birou. „Cum îi merge principelui Cuza?" — m-a întrebat apoi M.S. „Foarte bine, Sire!" — am răspuns eu — „El roagă pe M[aiestatea] V[oastră] să binevoiască a primi cele mai respectuoase omagii". „Mai are unele dificultăţi acolo?" — a adăugat împăratul, surîzînd. „Da, Sire! A.S. se află în dispută cu o fracţiune a Adunării, dar agitaţia acestui grup nu e de natură să tulbure ordinea publică, întrucît nu depăşeşte pragul Camerei. Ţara este calmă, la adăpost de orice mişcare anarhică şi se consacră în tihnă muncilor agricole, care fac progrese mari cu fiecare an. Iar în vreme ce fracţiunea bătăioasă a Adunării — mînată fără îndoială, de năzuinţi prea înfocate, şi exploatată în mod fatal de cîţiva pretinşi descurcăreţi — se agită depăşind uneori limitele atribuţiilor sale, ţara rămîne fermă în sentimentul îndatoririlor sale faţă de stat". „Şi armata voastră, face progrese?" „Da, Sire; avem deja treizeci de mii de oameni sub arme, din care 25 000, bine instruiţi, sînt gata să intre în luptă. În vălmăşagul numeroaselor dificultăţi inerente operei de reorganizare a ţării, şi datorate în mare parte lacunelor actualei Constituţii, principele s-a silit din răsputeri să doteze România cu o forţă armată pe măsura resurselor ei. El a urmat sfaturile pe care M.V. m-a însărcinat să i le transmit în 1859 şi a făcut-o în speranţa că va veni o zi în care slujind interesele ţării sale va putea să-şi plătească totodată datoria de recunoştinţă faţă de Franţa". „Sînteţi mulţumiţi de Misiunea militară franceză?" „Pe deplin mulţumiţi, Sire! Misiunea franceză a contribuit mult la instruirea şi la organizarea administraţiei militare a armatei noastre". „Aţi rămas tot timpul în ţară de la 1859 încoace?" „Nu, Sire! Am lipsit în mai multe rînduri pentru a îndeplini diferite misiuni în străinătate". „Care sînt sentimentele românilor în actuala conjunctură? Simpatia lor se îndreaptă spre ruşi, spre austriaci, ori spre polonezi?" „Simpatia ţării şi principelui este de partea nefericitei Polonii. Cît despre ruşi şi austriaci noi avem o mie de motive ca să nu-i simpatizăm şi acest lucru este atît de adevărat, Sire, încît, dacă evenimente viitoare ar trebui să aducă în ţara noastră o ocupaţie rusă sau austriacă, s-ar produce o răscoală generală, în timp ce sosirea armatei franceze ar fi salutată de noi cu entuziasm. Ştiu, Sire, că s-au făcut încercări de a ne ponegri în ochii opiniei publice din Franţa; poate chiar M.V. i s-a insinuat că am fi partizani ai Rusiei, dar acestea sînt doar calomnii inventate de către duşmanii stării actuale a lucrurilor. Adevărul este că înainte de toate, noi sîntem devotaţi intereselor ţării noastre şi ne îndreptăm totdeauna cu consecvenţă privirile înspre Franţa.

Ţara nu a pierdut niciodată din vedere binefacerile pe care le datorează guvernului M.V. Principele nu a uitat niciodată vorbele bune pe care le-am transmis în 1859 din partea M.V. şi noi toţi păstrăm în adîncul inimii noastre un prinos de recunoştinţă pentru mîna generoasă care ne-a readus la viaţă. M.V. se va convinge citind scrisoarea principelui Cuza, scrisoare ce exprimă adevăratele sentimente ale românilor M.V. să facă doar un semn, să spună un singur cuvînt şi îi va vedea pe ostaşii români mărşăluind cu entuziasm alături de bravii soldaţi francezi[1]". „Sînt mulţumit de ceea ce-mi

[1] Domnitorul român avea în vedere ipoteza că Franţa va acorda ajutor militar răscoalei polonezilor angajîndu-se, în felul acesta, într-un nou război împotriva Rusiei ţariste (ceea ce nu s-a întîmplat). În acest caz armata română s-ar fi aflat alături de cea franceză — **n.r.**

spuneți. Sînteți cumva îngrijorați din pricina rușilor?" „Avem motiv să fim puțin neliniștiți în prezența trupelor pe care Rusia le-a masat la frontiere; este ca o amenințare". „Ah! Și de ce?" „Din cauza numărului mare de polonezi, cărora le-am înlesnit trecerea prin țara noastră". „Aveți de gînd să rămîneți la Paris?" „Dacă împrejurările o vor cere, voi rămîne, în caz contrar, intenționez să-mi petrec iarna în Egipt, din pricina sănătății. Dacă misiunea mea va trebui să continue în absența mea, ea va fi încredințată fratelui meu, locotenent-colonelul Alecsandri, care se bucură de toată încrederea principelui și care este, în același timp, chiar agentul său oficial pe lîngă guvernul M.V.". „Prea bine; voi citi scrisoarea principelui și, dacă voi dori să-i răspund, îl voi delega pe fratele dvs. să transmită răspunsul meu principelui". „Principele are speranță fermă, Sire, că scrisoarea sa va spulbera zvonurile calomnioase pe care dușmanii săi încearcă să le răspîndească în legătură cu politica sa în favoarea Rusiei, precum și îndoielile pe care aceștia au căutat poate să le strecoare M.V. în ce privește devotamentul său față de împăratul francezilor. Cît despre Principatele Unite, ele vă imploră, Sire — ca în eventualitatea unui război — să fiți inspiratorul lor militar, așa cum ați fost deja regeneratorul lor politic". „O, nu am ajuns încă la război ..., dar, orice s-ar întîmpla, spuneți principelui și compatrioților dvs. că le păstrez întreaga mea simpatie".

Aceasta este, principele meu, cuvînt cu cuvînt, convorbirea avută cu împăratul. În întregul lor întrebările pe care mi le-a pus M.S. denotă — după părerea mea — o preocupare serioasă față de evenimentele ce se pregătesc și lasă să se întrevadă intenția împăratului de a încredința Principatelor Unite un rol în mersul acestor evenimente. Scrisoarea Voastră a sosit tocmai la timp pentru a pune capăt insinuărilor calomnioase ale dușmanilor țării și pentru a liniști pe împărat asupra sentimentelor noastre față de politica guvernului său în Răsărit. Am deci toate motivele să cred că M.S. nu va întîrzia să vă exprime direct întreaga sa satisfacție. Și acum, odată împlinită noua mea misiune, permiteți-mi să-mi iau rămas bun pînă în primăvară și să vă rog să treceți asupra fratelui meu toată încrederea pe care, pînă în prezent ați avut-o în mine. Este un om care o merită, atît prin devotamentul său, cît și prin inteligența și prin discreția sa. Vechiul Vostru prieten devotat.

VASILE ALECSANDRI

Raportul agentului diplomatic la Paris, către șeful de Cabinet al domnitorului. 4 decembrie 1863

Prințul Czartoryski[1]... și-a exprimat dorința de a fi prezentat A[lteței] S[ale] principesa Elena[2], care s-a grăbit să-l primească. A.S. pe de altă parte a considerat oportun să o viziteze pe venerabila prințesă Czartoryski ... Numai soția mea [Noémie Alecsandri] a însoțit-o pe principesă la palatul Lambert, unde nu se aflau decît prințesa mamă Czartoryski, fiul și fiica sa, contesa Isa Dzyalinska. Era seară și au putut rămîne împreună mai mult timp și în cea mai mare intimitate. Amîndouă au fost încîntate să se cunoască. Contesa Dzyalinska a cerut la rîndul ei principesei permisiunea de a-și prezenta pentru mama sa, care este suferindă, omagiile sale. Ieri spre seară, contesa și fratele ei au fost primiți de A.S. în apartamentul său din pavilionul de Rohan. Am asistat cu soția mea și Vasile la această mică reuniune și mai intimă care va rămîne sper, ca și prima, învăluită în taină... Să vorbim acum despre audiența acordată lui Vasile de către împărat: această audiență despre care v-am informat deja prin telegramele din 30 noiembrie și 1 decembrie, nu a răspuns întru totul așteptărilor mele, bazate pe asigurările d-lui Drouyn de Lhuys. Într-adevăr, fie că împăratul a fost realmente obosit de consiliu și de cei treizeci de vizitatori din timpul zilei, fie că a ghicit conținutul scrisorii aduse de Vasile — ceea ce mi se pare puțin probabil — și a dorit să evite un răspuns dictat de primele impresii M.S. nu a luat cunoștință de față cu Vasile de mesajul ce i-a fost predat, a promis un răspuns foarte ipotetic, s-a limitat la cîteva gesturi politicoase sau generalități și, deși i-a încredințat fratelui meu cîteva asigurări de simpatie pentru A.S. și pentru țară, l-a întrebat destul de perfid dacă preferințele principelui se îndreaptă spre Polonia, sau mai degrabă către Rusia ori Austria. Odată ce împăratul s-a pronunțat că va da un răspuns dacă va fi necesar, nu pot încă să atribui rezerva sa sentimentelor ce le-ar nutri față de principe, lucru pe care vom fi îndreptățiți a-l presupune, dacă această rezervă se va menține. Dar, dacă va fi așa, nu va mai rămîne nici o îndoială asupra schimbărilor care s-au produs în opinia M.S. în legătură cu A.S. sub influența acelorași evenimente care au determinat rigorile Afacerilor Străine în ceea ce ne privește și a instigărilor necontenite care urmăresc să discrediteze pe A.S. la Tuilleries. În ce mă privește, am fost spre deosebire de Vasile, puternic afectat de caracterul audienței cu care a fost onorat. Viitorul ne va lămuri pe de-a-ntregul ...

LT. COLONEL ALECSANDRI

---

[1] Adam Czartoryski (1770-1861) om politic polonez, șef al guvernului (1831) în timpul răscoalei din 1830-1831; s-a refugiat în Franța, devenind șeful emigrației poloneze monarhiste — **n.r.**

[2] Elena doamna se afla atunci la Paris.

Raportul lui I. Alecsandri către domnitor. 15 iunie 1864

[...] Permiteți-mi acum, Principe, să vă raportez despre misiunea mea în Anglia: ajuns la Londra duminică 29 mai, a trebuit să amîn pentru a doua zi cererea mea de audiență la miniștrii reginei. Mi-am folosit, totuși, timpul vizitînd pe prințul de La Tour d'Auvergne [ambasadorul Franței la Londra] și pe marchizul d'Azeglio [ministrul Italiei la Londra] la care fusesem introdus prin intermediul Ministrului Afacerilor Străine din Paris și al cavalerului Nigra. Astfel datorită informațiilor confidențiale ale acestor două persoane, am fost dinainte edificat asupra sentimentelor Cabinetului britanic față de guvernul A.V. și asupra naturii abrupte a terenului pe care urma să pășesc. Ce-i drept, informațiile anterioare sosirii mele la Londra nu îmi lăsaseră nici o iluzie asupra hotărîrilor guvernului reginei. Eram, deci, mai mult decît prevenit, atunci cînd m-am prezentat la 31 mai în Cabinetul lordului John Russell [ministrul de Externe englez] în Chesham Place. Chiar de la primele lui cuvinte, am fost în măsură să recunosc exactitatea atîtor informații. „Dvs. știți colonele, mi-a spus ministrul, luînd din mîinile mele scrisoarea A.V. — că nu pot să vă primesc în calitate oficială". „Aș fi mîhnit, i-am răspuns, dacă aș afla că această rezervă din partea E.V. ar trebui să diminueze bunăvoința sa aducînd prejudicii misiunii mele". După ce a citit scrisoarea A.V., lordul Russell mi-a spus: „Ceea ce prințul Cuza îmi face onoarea de a-mi scrie, îmi este deja cunoscut, dar mai știu, că măsurile militare ale Rusiei se datoresc politicii lui lipsite de măsură și neajunsurilor pe care el le-a creat Turciei vis-à-vis de această putere". „E.V. face, fără îndoială, aluzie la problema mănăstirilor închinate și la prezența refugiaților polonezi pe teritoriul nostru. Dar, dacă acestea sînt plîngeri formulate de Rusia, ele trebuie să fie pentru noi merite, nu încurcături în ochii S[ublimei] Porți. Ar fi mai de dorit ca noi să acționăm într-un sens invers? Guvernul Marii Britanii nu ne-ar da niciodată un asemenea sfat". „Nu, într-adevăr, a reluat ministrul; dar acest guvern nici nu vă va sfătui vreodată să adresați provocări Rusiei și să răsturnați, cum tocmai ați făcut, ordinea lucrurilor stabilite de puterile garante". „Milord, timpul și rezultatele probabile ale ultimelor măsuri ale prințului Alexandru, vă vor demonstra și necesitatea și înțelepciunea acestor măsuri bazate, de altfel, pe previziuni diplomatice și a căror confirmare poate fi încă lăsată puterii suzerane. Prințul este pe punctul de a se duce la Constantinopol. Înclin să cred că A.S. se va grăbi să-i cedeze sultanului dreptul de recunoaștere a modificărilor aduse regimului nostru și să-i reînnoiască asigurările devotamentului său. Guvernul M.S. regina poate să facă mult pentru a sprijini și pentru a cimenta un acord tot atît de prețios pentru Poartă cît și pentru Principatele Unite". „Guvernul reginei, a răspuns lordul Russell, ține mai presus de orice, la respectarea angajamentelor. Din nefericire, prințul Cuza le-a călcat pe ale sale. Cu toate

acestea, cum Sublima Poartă este, în mod direct, cea mai interesată în menținerea sau modificarea stării de lucruri din principate, noi vom fi fericiți să aflăm că Sublima Poartă este, din acest punct de vedere, de acord cu prințul Alexandru și noi considerăm dinainte că cele mai mari dificultăți vor fi în acest fel aplanate". „Vă mulțumesc, milord, în numele prințului Alexandru pentru ultimele cuvinte pe care ați binevoit să mi le spuneți și vă cer permisiunea de a le transmite chiar astăzi, printr-o telegramă cifrată, A.S." „Regret că trebuie să vă refuz această autorizație; noi sîntem foarte severi în privința acestui subiect". La aceste cuvinte, m-am ridicat și, luîndu-mi definitiv rămas bun de la lordul John Russell, pe care nu aveam să-l mai văd, am ieșit din cabinetul său preocupat înainte de toate, să păstrez cît se poate de exact amintirea unei convorbiri, purtată foarte greu datorită ușoarei surdități a eminentului meu interlocutor și imperfecțiunii cunoștințelor sale în limba franceză [...].

L-am întîlnit pe lordul Palmerston [prim-ministru al Angliei] în saloanele doamnei Shaftesbury și E.S., căreia i-am fost prezentat de marchizul d'Azeglio, a binevoit a mă anunța ea însăși că mă va primi a doua zi, duminică, la Cambridge House. Această întrevedere, pregătită sub auspicii atît de bune, a fost, în fapt, cea mai stranie decepție, pe care am avut-o în cursul misiunilor mele. Vreau să o povestesc pe larg A.V. deoarece, apreciind rolul meu îndrăznesc să sper că Ea va binevoi să-mi spună dacă aprobă comportarea mea. Iată, Principe, acest dialog curios. **Lord Palmerston:** „Colonele, cunosc scrisoarea prințului Cuza către lordul Russell și personal sînt perfect la curent cu treburile dvs. Odată ce ați cerut să mă vedeți, ați făcut-o după toate aparențele pentru a cunoaște părerea mea asupra acestor probleme. Eu am să v-o spun cu o sinceritate care s-ar putea să vă fie neplăcută a o auzi, dar pe care adevărul și interesele Principatelor Unite îmi impun să o practic fără ezitare în această împrejurare. Prințul Cuza nu a răspuns nici promisiunilor sale, nici obligațiilor sale. El a pactizat clandestin cu Rusia, de la care a cumpărat cantități considerabile de arme, care trebuiau să fie îndreptate, chiar în primăvara aceasta, împotriva puterii suzerane. El a deposedat patriarhiile din Orient de proprietățile lor legitime prin acțiuni care, în materie civilă, ar fi atras condamnarea tribunalelor și care, pentru puterile garante, au fost tot atîtea dovezi ale unei politici lipsite de probitate. El a deposedat pe proprietarii băștinași în profitul țăranilor pe care, în prealabil, i-a echipat cu arme pentru o răscoală împotriva foștilor lor stăpîni. În sfîrșit, prințul Cuza a călcat în picioare o Constituție pe care el a jurat și în locul căreia el se erijează în despot. Acestea sînt încălcări atît de flagrante ale obligațiilor sale, încît Puterile trebuie să le pună capăt, tocmai pentru a împiedica pe unele dintre ele mai puțin dezinteresate decît altele, să-și ia obligația de a le îndrepta".

Acest rechizitoriu al lordului Palmerston a fost lung, însuflețit, susținut. Am vrut să-l ascult pînă la capăt și bine am făcut, căci, avînd timp să-mi liniștesc, puțin cîte puțin, emoțiile și venindu-mi în ajutor rațiunea i-am putut răspunde primului ministru al reginei cu o moderație care, așa cum A.V. va putea să se convingă, nu a rămas fără ecou. **Eu:** „Milord, am ascultat pînă la capăt acuzațiile aduse de E.V. împotriva prințului pe care am onoarea a-l reprezenta aici și nu am deloc motive să regret, întrucît am putut să judec astfel pînă unde pot să împingă severitatea excesivă a opiniilor, niște rapoarte contrare adevărului. Dar Milord, respectul cu care v-am ascultat nu m-a făcut deloc să-l uit pe cel datorat stăpînului meu și emoția mea vă spune îndeajuns cît de jignit m-am simțit pentru prinț și pentru țara mea, auzind astfel de vorbe din gura primului ministru al reginei. Mi-ar fi ușor să vă dovedesc că mai multe din faptele expuse de agenții dvs. sînt false și aș considera de datoria mea să vi le explic pe celelalte. Dar termenii jignitori pe care m-ați făcut să-i ascult, pun capăt în mod forțat misiunii mele și nu-mi mai rămîne decît să-i raportez cît se poate de fidel, prințului Alexandru".

Lord Palmerston: „Sînt convins că dvs. ați fost jignit de cuvintele mele, dar cred că nu este cazul să le raportați în totalitate prințului Cuza. Ar fi bine ca dvs. să-i faceți o expunere succintă a convorbirii noastre. Și acum, eu nu cer decît să văd cum veți face ca să combateți o opinie care s-a format în mintea mea, bazîndu-se pe fapte". **Eu:** „Încurajat mai mult la începutul acestei convorbiri, v-aș fi putut demonstra, Milord, că cumpărarea de către noi a armelor din Rusia este o pură invenție: că exproprierea în favoarea țăranilor nu este decît un proiect de lege și că corvoada atît de apreciată aici, este și acolo încă în toată puterea; că doar o jumătate de duzină de comune din 5 000 au primit cîteva puști de proastă calitate[1], a căror folosire nu ar putea avea nimic neliniștitor, și că, în sfîrșit, bunul nostru simț nu este într-atît de slăbit ca să ne facă să ne căutăm salvarea la St. Petersburg și să conspirăm împotriva Constantinopolului. Dar, trebuie să vă repet, caracterul acuzațiilor dvs. îmi impune să tac. Există, totuși un lucru despre care am așteptat momentul să vorbesc, pentru că, dacă nu e bine lămurit s-ar putea ca guvernul. M.S. regina, să adopte o politică prejudiciabilă, atît pentru Sublima Poartă cît și pentru Principatele Unite; vreau să vorbesc despre pretinsa noastră înțelegere clandestină cu Rusia. Această acuzare este o nedreptate dintre cele mai grave. Prezența refugiaților polonezi la noi, chiar aceste măsuri pe care dvs. ni le reproșați referitor la patriarhii, amenințările la care sîntem supuși din partea pretinșilor noștri complici, în sfîrșit, atîtea lucruri, ar fi trebuit să înarmeze judecata dvs. împotriva unor bănuieli care puteau fi, mai degrabă întemeiate la St. Petersburg. Deoarece situația este alta, noi vom lăsa S. Porți grija de a lămuri pe E.V. asupra adevăratelor intenții ale prințului Alexandru, care nu va întîrzia să dea personal sultanului dovada sentimentelor sale loiale. Atunci dvs. veți fi mai drept, Milord, și veți recunoaște, sper, că nici prințul Alexandru, nici românii nu vor pactiza vreodată cu inamicul dintotdeauna al destinelor lor". **Lord Palmerston:** „Voi fi fericit să văd confirmîndu-se declarațiile dvs. și să aflu că vizita prințului Cuza la Constantinopole a avut ca efect strîngerea relațiilor dvs. cu S. Poartă. Mai rămîneți un timp la Londra?" **Eu:** „Nu, milord. Am rămas la Londra, aceste ultime trei zile, numai pentru a avea onoarea de a fi primit de E.V., în speranța de a ne asigura bunăvoința Sa. Mă întorc în această seară la Paris". **Lord Palmerston:** „Principatele Unite nu au fost niciodată lipsite de simpatia noastră și nici de-acum înainte nu vor fi, cu toate că ele nu ne produc decît dificultăți".

LT. COLONEL ALECSANDRI

[1] Reprezentantul român, ținînd seama de atitudinea cunoscută a Angliei față de dezvoltarea statului român unit încerca să minimalizeze realizările românilor pe terenul pregătirii armatei — n.r.

Gerantul agenției diplomatice din Constantinopol, Bordeanu, către domnitor. 10 septembrie 1865

Principe...

Cu ocazia revoltei din 3/15 august [1865] generalul Ignatiev, sprijinit... de sir Henry... a obținut ca Marele Vizir să adreseze o scrisoare A.V.... Scrisoarea mi-a fost trimisă de sîmbătă 2 septembrie s[til] n[ou] și copia ei a fost tramsmisă mai multor legații... M-am dus la dl. de Bonnières și i-am supus observațiile mele asupra scrisorii în chestiune. Am început prin a-i spune că strict legal Subl. Poartă nu putea cere socoteală domnitorului pentru acțiunile administrației sale, că independența noastră administrativă ne era garantată de... Statutul din 2/14 mai [Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris] și că, în consecință, Franța nu trebuia să tolereze această violare flagrantă a drepturilor noastre... Mai întîi, A.S. [Marele Vizir] credea... că această revoltă de piață ar fi expresia brutală a unei nemulțumiri generale... Eu neg că răzmerița de la 3/15 august ar fi expresia unei nemulțumiri generale... Din cine se compunea revolta în chestiune? Din cîțiva vînzători de fructe de mîna a doua, cărora au venit să li se alăture vagabonzi și oameni fără Dumnezeu... Sper, am spus eu, d-lui Bonnières în încheiere, că Franța nu va urma pe acest teren pe primul ministru al sultanului. Dl. Însărcinat cu Afaceri al Franței mi-a promis să se ducă să-l vadă pe Ali Pașa, să-i supună aceste considerațiuni... și să-i ceară retragerea scrisorii sau cel puțin, modificări importante. Chiar a doua zi, dl. de Bonnières, însoțit de primul dragoman al Ambasadei, s-a dus la ministrul Afacerilor Străine cu care a avut o convorbire dintre cele mai aprinse și care nu a durat mai puțin de două ore. Dl. Însărcinat cu Afaceri s-a exprimat aproximativ în acești termeni: „Noi am avut față de dvs. o politică foarte cinstită; am sfătuit întotdeauna Poarta, ca și principatele, să se înțeleagă direct între ele. Această înțelegere, odată stabilită, a dat roadele cele mai fericite. A.V. a fost prima care s-a felicitat, anul trecut, pentru acest lucru. Astăzi văd, din păcate, că dvs. vă îndepărtați de această politică de împăcare pentru a adopta una diametral opusă. În legătură cu o revoltă fără

nici o importanță, dar care a fost voit exagerată peste măsură dvs. profitați de ocazie pentru a scrie prințului Cuza o scrisoare plină de rea-voință. Care este scopul pe care dvs. vi-l propuneți a-l atinge prin această scrisoare? O nemulțumire generală în principate ar implica, îmi spuneți dvs., pericole pentru întreg Imperiul, dacă ea ar ajunge să izbucnească. De acord. Dar oare dvs. preveniți în mod sincer această explozie prin scrisoarea pe care Marele Vizir o adresează prințului? Dimpotrivă, dacă, la fel ca în toate țările din lume, sînt și în România unele nemulțumiri, această scrisoare, ce va fi publicată, nu face decît să le încurajeze, să le mărească numărul și, în consecință, să grăbească această izbucnire de care dvs. păreți a vă teme atît. Este, așadar, în interesul dvs. să dați țara pe mîinile partidelor? Dar dvs. știți tot atît de bine ca și mine că ar urma în mod inevitabil anarhia și că Imperiul otoman ar fi expus unor pericole și mai mari. Acesta este totuși obiectivul spre care v-ar putea conduce această scrisoare. N-ar fi deci preferabil să o luați înapoi și dacă dvs. nu doriți să o anulați cu totul să o modificați într-un sens mai binevoitor?" Ali Pașa, dînd asigurări asupra sentimentelor de simpatie ale S. Porți pentru persoana A.V. și pentru țară, a declarat că îi era imposibil a o retrage, nici a-i aduce modificări, întrucît fuseseră deja date copii Puterilor. Dl. de Bonnières a luat act de această declarație și, la rîndul său, a protestat împotriva frazei din scrisoare care vorbește în numele aliaților Sultanului. Apoi el a anunțat lui Ali Pașa că va raporta despre această convorbire d-lui Drouyn de Lhuys...

BORDEANU

Scrisoarea Marelui Vizir din 2/14 septembrie 1865, către domnitor

Prințe,

Am avut onoarea de a face cunoscut telegrafic Alteței Voastre regretul cu care am primit ultimele evenimente din București.

Amănuntele care ne-au parvenit ulterior nu sînt, din fericire, de natură să împrăștie toată neliniștea noastră. În conformitate cu aceste amănunte, mișcarea populară care a îndurerat capitala principatelor nu ar fi decît expresia brutală a unei nemulțumiri generale ale cărei motive adevărate nu le cunoaștem. Dacă aceste informații sînt cît de cît întemeiate, dacă într-adevăr există cauze pentru plîngeri legitime, înseamnă că Alteța Voastră nu a știut să se grăbească a lua măsurile necesare pentru a satisface, în limitele legalității și echității, doleanțele națiunii moldo-valahe în ceea ce puteau avea ele rezonabil și just.

Alteța Voastră este prea luminată pentru ca eu să mai fiu nevoit a o face să observe că lumea civilizată are ochii ațintiți asupra actelor Sale. Nici Maiestatea Sa Imperială sultanul, nici Augustele sale aliate nu pot privi cu indiferență ca forța materială să devină singurul mijloc de liniștire.

Sîntem încredințați, prințe, că revenind la București, Alteța Voastră va acționa în această ordine de idei și că, aplicînd tulburătorilor ordinii publice pedeapsa pe care aceștia o merită, nu va uita, desigur, ca de-acum încolo să facă infructuoase în fața populației tendințele lor de răzvrătire, prin adoptarea măsurilor capabile să extirpe cu totul orice germene al dezordinei publice.

Supun aceste considerații deschise și loiale aprecierii Alteței Voastre. Sînt dinainte convins prințe, că le veți primi ca venind din partea unui guvern, al cărui interes cel mai de seamă este de a vedea domnind în Principatele Unite o liniște deplină și de a putea constata progresul prosperității lor morale și materiale sub înțeleapta conducere a Alteței Voastre.

FUAD

Scrisoarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, către Fuad Pașa. 29 octombrie/10 noiembrie 1865, București

Alteță,

Cu o surprindere pe care n-o pot ascunde am primit scrisoarea pe care mi-ați adresat-o cu privire la evenimentele din 3/15 august.

Alteța Voastră a crezut de cuviință să-mi amintească întîi de toate o telegramă ce mi-a trimis-o la Ems și pe care am primit-o la Viena, adică pe cînd mă întorceam deja în Principatele Unite. Oricare ar fi fost scopul Alteței Voastre reamintindu-mi această telegramă, mă așteptam să găsesc în scrisoarea sa una din acele comunicări intime, unul din acele schimburi de idei pe care le-am acceptat întotdeauna, ca indispensabile bunelor noastre raporturi și care trebuie să fie întotdeauna inspirate de acele sentimente de sinceritate și loialitate, pe care Alteța Voastră le invocă în această împrejurare. Din nefericire, Alteță, caracterul comunicărilor Voastre a fost compromis prin publicitatea dată acestei scrisori, înainte chiar ca ea să fi ajuns în mîinile mele; și acesta este un fapt ce nu se poate explica printr-o indiscreție, odată ce acest document a fost reprodus de curînd de către **Journal de Constantinople,** organul oficial al Sublimei Porți. Nu pot decît să deplîng această publicitate cel puțin inoportună.

Cu toate acestea, vreau să răspund Alteței Voastre, și aș fi făcut-o desigur mai devreme, dacă starea sănătății mele mi-ar fi permis. Îmi propun să examinez cu dvs., Alteță, dacă era cazul să-mi adresați această scrisoare de care ne ocupăm și dacă acest demers era de natură să atingă singurul țel pe care Sublima Poartă și-l putea propune, adică de a sprijini un guvern legal și de a menține intacte principiile de autoritate, a căror respectare interesează în aceeași măsură securitatea Imperiului otoman și linistea României.

Alteța Voastra a fost unul dintre semnatarii actului internațional din 19 august 1858, ați jucat un rol considerabil și foarte activ la Conferința de la Paris și ați vegheat întotdeauna cu strictețe la respectarea unei opere, care în mare parte vă aparține și ale cărei stipulații trebuie să vă fie încă prezente în memorie. **Mă văd totuși silit să amintesc aci că Principatele Unite, conform termenilor Convenției, se administrează liber, în afara oricărui amestec al Sublimei Porți; și că, dacă Augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsuri de ordine publică în România, trebuie mai întîi ca ordinea să fi fost compromisă și, în al doilea rînd, să fi existat o înțelegere între Sublima Poartă și Curțile garante [subl. n.].** Or, pe de o parte, dacă se voiește a se vedea lucrurile așa cum sînt și a le judeca cu un ochi serios și imparțial, nimeni nu poate spune că ordinea publică a fost compromisă printr-o încăierare care a avut drept pretext niște măsuri de igienă, asemănătoare cu cele ce au fost luate la Constantinopol pe vremea holerei; iar pe de altă parte, nu știu să se fi stabilit o înțelegere internațională în această problemă. Acestea fiind zise, mă străduiesc în zadar să aflu care ar putea fi motivul și scopul scrisorii Alteței Voastre.

Mă uimește că evenimentele din 3/15 august au inspirat o vie îngrijorare guvernului imperial; aș fi putut poate s-o înțeleg, dacă telegrama care a încunoștiințat la Constantinopol acțiunile cîtorva răzvrătiți n-ar fi anunțat în același timp reprimarea completă a acestei tentative de dezordine. Dar ceea ce nu pot să-mi explic este faptul că îngrijorarea Alteței Voastre i-a inspirat doar un blam pentru guvernul meu și pentru măsurile severe care au salvat liniștea publică.

Cu siguranță, Alteță, că perspicacitatea dvs. atît de încercată, a dat greș de data aceasta. Fără să cunoașteți bine faptele, lipsit de orice mijloc direct de informare, ați folosit, de bună credință fiind, nu mă îndoiesc, un limbaj care, dacă eu n-aș veghea, ar isca niște dificultăți pe care nu le-ați bănuit; căci scrisoarea dvs. ar putea fi cu siguranță interpretată de către cei interesați ca o adevărată încurajare. Și într-adevăr, s-ar putea crede, după spusele Alteței Voastre, că evenimentele din 3/15 august au avut o importanță politică reală. În ochii dvs. ea nu mai este o simplă încăierare; este o revoluție, este întreaga Românie ridicată împotriva guvernului meu; este „expresia brutală a unei nemulțumiri generale!" Nu aș fi crezut să se poată trage asemenea concluzii supărătoare de pe urma unui incident local care se produce pretutindeni, care s-a produs de curînd, pentru motive tot atît de neînsemnate, la München, la Barcelona, ceea ce nu dovedește absolut nimic împotriva guvernelor din Bavaria și Spania. Contest deci, în mod categoric că dezordinile din 3/15 august au avut acel caracter general, pe care Alteța Voastră crede că trebuie să li-l atribuie. Atitudinea locuitorilor Capitalei în cursul acestei zile, mărturiile adunate de pe întreg teritoriul, atestă, dimpotrivă, că poporul român respinge cu indignare și energie orice tentativă împotriva instituțiilor țării. Aceste manifestări grăitoare vor fi primite cu satisfacție de către Alteța Voastră, nu mă îndoiesc; căci ele vor împrăștia îngrijorarea Sa și vor împlini dorințele Sale, asigurînd-o că nici un „germene de tulburare publică" nu există în cugetul populațiilor noastre inteligente.

Nu fără regret mă văd astfel silit să demonstrez Alteței Voastre că a fost înșelată asupra caracterului și gravității evenimentelor din 3/15 august și că a acceptat, cu prea multă bunăcredință, niște erori de care ar fi fost ușor să se păzească. Din ce surse s-a inspirat Alteța Voastră?

Nu știu, dar sigur este că nu a cerut informațiuni guvernului meu, că a fost rău informată asupra principiului revoltei, și că a ignorat complet că acest incident avea să fie exploatat, dacă autoritatea ar fi slăbit, de către toți cei ce sînt ostili ordinei de lucruri instituită de Convenție. Nu știu cum mi-aș putea altfel explica că Alteța Voastră a ajuns să judece cu o grabă atît de mare evenimente pe care nu le putea aprecia, dat fiind că, după propria sa mărturisire, nu cunoștea deloc cauzele și fără a cerceta mai larg să arunce oprobiul asupra unui guvern, ale cărui eforturi, tendințe și progrese Sublima Poartă le-a lăudat adesea din plin.

Nu sînt oare îndreptățit să mă mir că Alteța Voastră n-a avut decît cuvinte aspre pentru autoritățile care au știut să mențină ordinea publică?

Aș fi înțeles mai degrabă ca Alteța Voastră să ne felicite pentru un act de vigoare, ale cărui fericite consecințe, din punct de vedere al menținerii liniștei generale în Orient, Puterile garante și mai ales Sublima Poartă le pot aprecia. De altfel, Alteță, desigur că veți fi uitat, că în acești din urmă ani solicitudinea guvernului imperial s-a exercitat întotdeauna într-un sens complet opus celui pe care s-ar părea că vreți să-l adoptați astăzi. De cîte ori Sublima Poartă, în urma celor mai mici temeri din cauza discursului imprudent al unui sau altui deputat de ex[emplu], nu s-a plîns, și prin organul Alteței Voastre, însăși, că guvernul meu tolerează agitațiile turbulente ale vechii Camere și intrigile anumitor oameni care ascultă de influențe dăunătoare. Iar cînd au predicat cu glas tare idei subversive ca o excitare la dezordinile ce izbucneau a doua zi, Alteța Voastră se miră că guvernul meu a reprimat prin forță tentative atît de primejdioase!

Trebuia oare în ziua aceea să se lase cîmp liber răzvrătiților? Și presupunînd că guvernul meu nu și-ar fi făcut datoria, cine și-ar fi luat atunci sarcina restabilirii ordinei cu adevărat compromise? Sublima Poartă, fără îndoială, împreună cu Puterile garante? Dumnezeu să păzească Sublima Poartă, Alteță, de a fi nevoită să facă față acestei necesități și de a se lăsa tîrîtă în complicații ale căror consecințe scapă oricărei previziuni umane!

Nu voi pierde prilejul de a aminti Alteței Voastre, ceea ce am avut plăcerea de a spune tuturor înalților funcționari otomani, cu ocazia celor două călătorii ale mele la Constantinopol, despre necesitatea unei înțelegeri intime și sincere între Sublima Poartă și guvernul meu.

„Priviți cu ochi buni, le spuneam, evenimentele și faptele care pot crește prosperitatea României. A-i ridica pe români, a le consolida instituțiile, a încuraja dezvoltarea forțelor lor, a dirija aspirațiile lor, a menține privilegiile și imunitățile lor, a face să li se respecte drepturile pentru ca și ei să știe a respecta mai bine drepturile celorlalți, înseamnă să acționezi deopotrivă în interesul Imperiului otoman și al României însăși; înseamnă a da în același timp României garanții serioase pentru liniștea și prosperitatea sa, iar Imperiului otoman garanții nu mai puțin serioase pentru securitatea și puterea sa. Cu prinții ale căror drepturi și demnitate Sublima Poartă nu știa întotdeauna să le menajeze, Bucureștii și Iașii trebuiau fatalmente să-și caute sprijin în influențele externe; nu este nevoie să amintesc care au fost, timp îndelungat rezultatele acestei politici. Dar cu un prinț care înțelege ca România să se bucure pe deplin de drepturile de autonomie și independență internă dobîndite ab antiquo, drepturi recunoscute și consacrate prin Tratatul de la Paris, și prin Convenție, și care poate să respecte, așa cum a proclamat și dovedit în orice împrejurare, legături în aceeași măsură avantajoase pentru Imperiul otoman și pentru Principatele Unite; cu un prinț care va fi sigur că găsește la Constantinopol considerația cuvenită țării pe care o reprezintă și de asemenea, considerația datorată poziției sale personale, Sublima Poartă va putea întotdeauna să conteze pe România și niciodată nici o primejdie nu-i va veni din partea românilor. Aceasta, aș zice eu a fost pe vremuri, politica tradițională a Divanului. Să binevoiască guvernul imperial să-și arunce privirea în trecut și să-și amintească care au fost raporturile Sublimei Porți cu primii prinți români care căutau garanția suzeranității sale și va trage învățăminte importante din înțeleapta și clarvăzătoarea politică a gloriosilor sultani din secolul XV și XVI; va înțelege cît de prețioasă era socotită pe atunci existența Moldovei și Valahiei, **ca state [subl. n.]**, pentru Imperiul otoman, și de ce sultanii Baiazid și Soliman II, departe de a asimila principatele cu celelalte posesiuni ale lor, departe de a înăbuși o naționalitate care era la discreția puternicelor lor arme au vrut, dimpotrivă, să-și facă din ele un zid de apărare, să le respecte independența internă și să asigure în mod susținut autonomia și privilegiile poporului român".

Astăzi, Alteță, vă voi spune absolut aceleași lucruri. Situația reciprocă a Imperiului otoman și a Principatelor Unite nu s-a schimbat; situația lor comună față de exterior este aceeași; interesele lor sînt la fel de strîns legate ca și în trecut. După părerea mea, orice primejdie care ar amenința pămîntul nostru sau autonomia noastră, este în aceeași măsură o amenințare pentru Imperiul otoman. De aceea, nu voi avea niciodată slăbiciunea condamnabilă de a lăsa Sublimei Porți grija de a lua într-un asemenea caz măsurile gata pregătite, pe care Convenția i le impune. Îmi înțeleg într-un fel mai înalt și mai demn îndatoririle.

Și pentru a vorbi o ultimă oară despre trista zi de 3/15 august, să ne felicităm deci împreună că dezordinea a fost prompt reprimată. Mă dor mai mult decît pe oricine măsurile severe pe care a trebuit să le desfășor și, ridicîndu-mă împreună cu Alteța Voastră, în sferele filosofiei, doresc și eu ca forța să nu devină singurul mijloc de a stabili liniștea în această lume; și totuși nu ezit să vă declar că ori de cîte ori voi avea de-a face cu un fapt asemănător evenimentelor din 3/15 august, adică **ori de cîte ori uneltiri subversive vor pune în pericol instituțiile țării, voi ști să răspund încrederii poporului român și dorințelor sale, menținînd cu energie ordinea publică, ori de cîte ori liniștea României va fi compromisă, de ori unde ar veni primejdia, nu voi asculta decît de glasul datoriei, drepturilor mele și intereselor noastre comune [subl. n.]**. Îmi iubesc prea mult țara, înțeleg prea bine valoarea legăturilor noastre cu Sublima Poartă și a legitimelor sale preocupări, pentru a le sacrifica vreodată de teama unei responsabilități pe care voi ști totdeauna s-o accept, oricît de grea ar fi. Alteța Voastră a putut și ea să se convingă nu numai odată, în lunga sa carieră, că rațiunea politică are exigențe teribile și că sînt ceasuri cînd datoria se impune în mod inexorabil spiritelor celor mai înclinate spre îndurare.

Terminînd, Alteță, vă exprim adîncul meu regret pentru un incident care nu va altera deloc sper, raporturile personale, de păstrarea cărora m-am îngrijit întotdeauna. Alteța Voastră va reveni în curînd, nu mă îndoiesc, la aprecieri mai exacte asupra situației Principatelor Unite; pentru aceasta îmi garantează înalta sa inteligență și solicitudinea, de care orice executor loial al voinței M.S.I., trebuie să fie animat față de români.

În ceea ce mă privește, Alteță, interesele țării mele, au fost și vor fi totdeauna singurele mobiluri ale acțiunilor mele și aceste interese sînt de nedespărțit în ochii mei de cele ale Imperiului otoman. Vreau să spun că, pătruns de îndatoririle mele ca prinț și ca român, voi depune toate eforturile pentru a întreține cu Sublima Poartă acele relații intime, ale căror avantaje reciproce impresionau de atîtea ori, anul trecut, spiritul luminat al Alteței Voastre. De-ar fi să revină aceste ceasuri de încredere, guvernul Sublimei Porți mă va găsi întotdeauna însuflețit de aceleași sentimente care mi-au adus dovezi atît de strălucite ale bunăvoinței speciale a M.S.I. Sultanul, Augustul nostru suzeran, și ale viului său interes pentru România.

Primiți, Alteță, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

ALEXANDRU IOAN

Iași, (martie sau aprilie) 1860. Convorbire între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și consulul Rusiei la Iași[1]

Întrebare:
Ce atitudine ar adopta Alteța Voastră dacă trupele ruse ar pătrunde în principate?

Răspuns:
Teritoriul principatelor este declarat neutru. Voi acționa potrivit intereselor țării mele și după prevederile Tratatului de la Paris.

Întrebare:
Veți fi zdrobiți.

Răspuns:
Este ușor de prevăzut, noi sîntem prea slabi; dar sucombînd vom dovedi Europei că nu ne lipsește conștiința datoriei noastre.

Întrebare:
Și totuși, dacă nu vor surveni ostilități, ce veți face? Dacă mii de călători îmbrăcați orășenește ar trece în mici grupuri prin principate, pentru a se duce în Bulgaria sau în Serbia?

---

[1] Arhivele Statului, București. Colecția microfilme Franța. Ministère des Affaires Étrangères. Archives Diplomatiques C.P.C. Turquie-București; Vol. 23, anexă la Raportul nr. 99 din 9 decembrie 1862, f. 60-61; originalul în limba franceză.

Răspuns:
Grupuri formate din mii de oameni care trec în același timp prin țară nu pot fi considerați ca simpli călători. În interesul liniștei din țară, i-am aresta și i-am trimite de unde au venit.

Întrebare:
Dacă se rezumă la trimiterea de arme, spunîndu-se că sînt mărfuri, le-ați lăsa să treacă în tranzit prin principate?

Răspuns:
Le voi sechestra în beneficiul guvernului meu; avem nevoie de ele.

Întrebare:
Dar acesta ar fi un act de ostilitate împotriva unei puteri care a adus cele mai mari servicii principatelor; ar fi o ingratitudine față de această putere care a susținut cel mai fierbinte unirea completă a acestor țări și care dorește independența română. Alteța Voastră își va asuma responsabilitatea de a fi frînat viitorul țării?

Răspuns:
Eu n-am urmărit să dobîndesc conducerea principatelor. Națiunea mi-a încredințat soarta sa și eu o voi apăra cum voi putea mai bine. Convenția mă obligă, înainte de a mă supune Consiliilor Puterilor garante, de a mă înțelege cu suzeranul meu asupra intereselor principatelor: dacă este cazul, voi urma această cale.

DEMERSUL LUI NICOLAE BĂLCESCU LA LONDRA

Printre piesele documentare ale Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu" din Bălcești, se află și o copie xerografică a articolului-memoriu publicat la 23 ianuarie 1850, de Nicolae Bălcescu, în ziarul londonez Daily News[1], **sub titlul:** The Intervention of Russia in the Danubian Principalities (**„Intervenția Rusiei în Principatele Dunărene"). Copia xerografică a fost oferită muzeului de către istoricul Paul Cernovodeanu de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga" din București, care ne-a pus-o la dispoziție spre publicare. Articolul, conceput sub forma unei scrisori deschise, adresate la 19 ianuarie 1850 redactorului șef al cotidianului** Daily News, **este semnat: N. Bălcescu, membru al fostului Guvern provizoriu din Valahia.**

Despre apariția articolului s-a știut imediat, cel puțin în cercurile apropiate autorului[2]. Nicolae Bălcescu însuși scria, la 26 ianuarie 1850, lui Ion Ghica: „Asemenea și eu am dat la Daily News **un articol dupe memoar[ul] făcut"[3].**

Încă din decembrie 1849, A. Ubicini a redactat, după notele lui Bălcescu, Mémoire relative à l'intervention russe dans les Principautés moldo-valaque[4] **remis guvernului francez prin mijlocirea contelui polonez Wladislaw Zamoyski. Un exemplar al acestui memoriu se afla acum la Londra, fiind înaintat ministrului de Externe Palmerston, prin intermediul lordului Dudley Stuart. Apropierea dintre cele două texte este vizibilă chiar și la o simplă lectură. Memoriul redactat de A. Ubicini, destinat guvernelor europene, a fost rescris și detaliat în unele părți spre a servi la informarea și la trezirea interesului opiniei publice engleze pentru cauza poporului român.**

Revoluția română de la 1848, după cum se știe, era pentru Nicolae Bălcescu — și pentru mulți dintre militanții pașoptiști — o nouă etapă a unui proces revoluționar continuu, menit să conducă la împlinirea aspirațiilor de dreptate socială și națională ale poporului nostru[5]. În afirmarea țelurilor politice imediate și de perspectivă, revoluționarii români trebuiau să țină seama de tendințele acaparatoare ale imperiilor vecine, care, de-a lungul timpului, s-au întrecut în exercitarea de manevre și presiuni asupra Principatelor Române, nutrind permanent intenția de a le anexa teritoriul. Deloc neglijabile în fixarea strategiei revoluționarilor români, la un moment dat, erau rivalitățile dintre Imperiile habsburgic, țarist și otoman, jocul de interese al Angliei și Franței.

Din acest cadru istoric se desprinde tactica adoptată în 1848 de militanții revoluționari din țara noastră. Pentru etapa în care se afla revoluția română, sarcina consta în împletirea strînsă a reformelor sociale cu înlăturarea amestecului străin exercitat atît de direct de Rusia țaristă sub scutul protectoratului. De altfel, Marx sublinia că „ideea fundamentală a revoluției din 1848 de la București, a fost o mișcare împotriva protectoratului rus".

Atît Mémoire relative à l'intervention russe dans les Principautés moldo-valaque, **cît și** The Intervention of Russia in the Danubian Principalities **vizau trei obiective imediate: evacuarea trupelor de ocupație țariste și otomane, introducerea de reforme în regimul interior al principatelor — în fapt înlăturarea Regulamentului organic, impus de Imperiul țarist, „codicele muncii de clacă", cum l-a denumit Karl Marx — și amnistia generală pentru participanții la revoluția din 1848.**

---

[1] A apărut la Londra din 1846 în cca. 130 000 exemplare zilnic. Primul editor al ziarului a fost Charles Dickens. A susținut cauza nordiștilor în războiul civil din America, cauza eliberării Italiei, emanciparea Bulgariei de sub dominația otomană etc.

[2] Referirile la acest articol, neinclus în nici o ediție a operelor lui Nicolae Bălcescu, sînt foarte sărace. Excepție face lucrarea profesorului E.D. Tappe de la Universitatea din Londra: **Nicolae Bălcescu's propaganda in England: his meetings with Cobden and Palmerston,** apărută în **The American Slavic and East European Review** (New York), anul 13, nr. 1, februarie 1954, pp. 66-71.

[3] N. Bălcescu, **Opere,** vol. IV: **Corespondență.** Ediție critică de G. Zane, București, 1964, p. 265.

[4] Memoriul a fost reprodus în cele două ediții, din 1889 și 1940, ale lucrării lui Ion Ghica, **Amintiri din pribegia după 1848.**

[5] Vezi **Magazin istoric,** nr. 6/1973.

Articolul-memoriu îi prilejuieşte, la rîndul său, lui Nicolae Bălcescu o amplă demonstraţie în legătură cu politica ţaristă şi cu efectul dezastruos al acesteia asupra Principatelor Române. În timpul vechilor Capitulaţii[1], suzeranitatea Imperiului otoman asigura ţărilor române independenţa administrativă şi legislativă, inviolabilitatea teritorială şi dreptul de a-şi alege domnii.

Din vădite considerente tactice, Bălcescu leagă problema eliminării pericolului principal pentru destinele poporului român de însăşi existenţa Imperiului otoman — a cărui integritate era susţinută de Anglia şi Franţa în cadrul menţinerii echilibrului european — avertizînd opinia publică şi guvernele europene asupra politicii expansioniste a ţarismului în spaţiul carpato-dunărean.

Demersurile lui Nicolae Bălcescu pe lîngă Cabinetul şi opinia publică engleză se înscriu, de aceea, în ampla şi energica acţiune diplomatică a emigraţiei revoluţionare paşoptiste de a obţine pentru cauza românească sprijin european şi, cu deosebire, din partea Marii Britanii, cunoscută fiind politica acesteia de susţinere a integrităţii Imperiului otoman, ca factor al echilibrului în Europa şi ca expresie a intereselor capitalismului englez.

Horia NESTORESCU-BĂLCEŞTI

director al Muzeului Memorial „Nicolae Bălcescu"

Către editorul ziarului Daily News

Domnule, manifestul rusesc datînd din 19/31 iulie 1848, care a precedat cu aproape două luni ocuparea Valahiei, exprimă în mod formal aceste două principii:

1. Ocupaţia urmează să aibă un caracter temporar şi va lua sfîrşit în virtutea unei simple cereri din partea Porţii, de îndată ce ordinea va fi restabilită în principate. „Din clipa în care ordinea legală va fi fost restabilită, sau din clipa în care Poarta va fi obţinut o garanţie suficientă asupra liniştii lăuntrice în aceste două provincii, trupele noastre vor fi retrase din ele" (Circulara contelui Nesselrode, cu data de 19/31 iulie 1848).

2. Că legislaţia organică a acestor provincii are nevoie să fie revizuită şi că s-ar putea să fie nevoie de modificarea Regulamentelor organice („Este cu putinţă ca regimul administrativ al principatelor să aibă nevoie de îmbunătăţiri şi chiar să fie nevoie să fie modificat în mai multe puncte" — Ibid).

Cum şi-a îndeplinit aceste angajamente Rusia? Ce reforme, ce îmbunătăţiri a introdus Rusia în regimul lăuntric al acestor principate?

La 30 septembrie 1848, generalul Lüders, care ocupase Moldova cu cîteva săptămîni mai înainte, a trecut frontiera Valahiei în fruntea avangardei ruse. Au trecut pe urmă patru luni şi a sosit luna februarie. La acea dată, nu mai rămăsese nici cea mai neînsemnată urmă din revoluţia care motivase în ochii Europei intrarea trupelor ruseşti pe teritoriul Valahiei. Fusese restabilită în întregime ordinea legală, astfel cum o înţelege Rusia şi astfel cum domneşte şi astăzi. Trebuie să înţelegem prin aceasta că toţi aceia care au avut vreo participare la recentele evenimente au fost întemniţaţi sau exilaţi, în vreme ce întreaga ţară a fost sleită prin contribuţiile de război impuse şi prin obligaţia de a hrăni şi de a găzdui 50 000 cazaci, astfel încît a fost cu totul ruinată (Turcia şi-a asigurat întreţinerea trupelor ei de ocupaţie pe propria cheltuială). Nici măcar nu s-a pus problema vreunei reforme. Este adevărat că a fost instituită o comisie, dar misiunea ei este să funcţioneze în calitate de tribunal militar pentru judecata tuturor indivizilor care sînt bănuiţi că ar nutri ostilitate faţă de Rusia.

Turcia, considerînd că ea însăşi s-a achitat de toate garanţiile necesare liniştii lăuntrice a principatelor, a notificat guvernului de la Sf. Petersburg intenţia ei de a evacua ţara şi a invitat Rusia să-i urmeze exemplul.

Rusia a refuzat, fără a tăgădui, însă, drepturile Porţii. Ea declară că nu a sosit momentul potrivit pentru evacuare, şi în chipul acesta înţelege să se erijeze în singur arbitru al situaţiei, cu excluderea Porţii, într-o problemă în care tocmai aceasta din urmă s-ar cuveni să fie singura parte care să ia o hotărîre. Refuzul Rusiei a silit Poarta să-şi prelungească ocupaţia, pentru a nu lăsa Rusia să rămînă stăpîn absolut al situaţiei; prin aceasta, se ajunge la agravarea, zi de zi, a nefericitei situaţii a celor două principate.

În cele din urmă, la 1 mai 1849, Convenţia de la Balta-Liman a fost încheiată. Este binecunoscută grava ştirbire a prerogativelor Porţii, conţinută în această convenţie, ca şi ştirbirea privilegiilor celor două principate. Această ştirbire nu se cuvine să fie considerată ca integrîndu-se în dreptul naţiunilor din Europa. Într-adevăr, Convenţia de la Balta-Liman recunoaşte Rusiei un drept care i-a fost pînă acum tăgăduit întotdeauna, şi anume acela de a ocupa milităreşte cele două principate şi de a se amesteca în administraţia lor lăuntrică. Privilegiile pe care le dobîndiseră principatele moldo-valahe ca urmare a Capitulaţiilor lor încheiate cu turcii, privilegii care au fost recunoscute prin tratate ulterioare, sînt următoarele:

1. Dreptul de a-şi alege domnitorii (hospodarii).

2. Independenţa administrativă şi legislativă.

3. Inviolabilitatea teritoriului lor.

Drepturile reţinute de Poartă în calitate de putere suzerană sînt următoarele:

1. Dreptul pur onorific de a-i confirma pe domnitorii (hospodarii) aleşi de naţiune.

2. Un tribut anual de trei milioane de piaştri turceşti de la cele două principate.

Rusia nu are alt drept decît acela de a împiedica Poarta să încalce privilegiile acordate moldo-valahilor, privilegii pe care Poarta le-a garantat prin Tratatul de pace de la Adrianopol [septembrie 1829].

Convenţia de la Balta-Liman menţine următoarele principii:

Vor fi instituite două comisii în vederea revizuirii Regulamentelor organice. Activitatea comisiilor va fi supusă examinării guvernului otoman, care, după ce va ajunge la o înţelegere în această privinţă cu Curtea Rusiei, va promulga textele revizuite, sub forma unui hatişerif (articolul al 2-lea din Convenţie). Fiecare din cele două guverne va menţine în principate oştiri cu un efectiv între 20 000 şi 30 000 oameni, pînă la deplina pacificare a ţării. După ce pacificarea va fi realizată, şi pînă la deplina intrare în vigoare a Constituţiei pentru cele două principate, fiecare din cele două puteri va trebui să-şi reducă armata de ocupaţie la 10 000 oameni; îndată după intrarea în vigoare a Constituţiilor, cele două puteri vor evacua principatele în întregime şi simultan (ibid. art. 4).

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1975.

Este limpede prin urmare, că, prin Convenţia de la Balta-Liman, nu numai că se violează toate privilegiile hărăzite moldo-valahilor, dar se mai acordă Rusiei şi drepturi de suzeranitate egale cu acelea de care dispune Poarta. În acelaşi timp în care Rusia recunoaşte aceste două principii, ea se foloseşte de unul din ele ca să se elibereze de obligaţia de a ţine seama de celălalt. Regulamentul organic din 1831 a fost revizuit şi promulgat cu sprijinul a o sută de mii de baionete. Era oare prea mult dacă aceeaşi legislaţie era revizuită cu sprijinul unei oştiri de 30 000 oameni, cu atît mai mult cu cît în aceeaşi vreme insurecţia era biruitoare la frontierele Ungariei? Doar după pacificarea ţărilor învecinate urma să fie redus numărul ostaşilor la 10 000.

Pacificarea a fost efectuată şi Turcia, credincioasă angajamentelor luate de ea, a evacuat, parţial, principatele; ea avea, prin urmare, dreptul să se aştepte ca şi Rusia să urmeze exemplul ei. Dar nu s-a întîmplat nimic din ce spera ea. Rusia găseşte necontenit vreun pretext sau altul să-şi prelungească ocupaţia, iar dl. De Titoff a răspuns, la începutul lunii trecute, la o întîmpinare făcută de către Poartă: „Poarta s-a grăbit să-şi reducă oştirea din Valahia la 10 000 oameni, astfel că Rusia nu-şi poate îndeplini stipulaţiile prevăzute în Convenţia de la Balta-Liman, în această privinţă, pînă cînd nu se va ajunge la soluţionarea diferendelor privindu-i pe refugiaţi şi pînă cînd nu vor fi reluate tratativele diplomatice".

Despre ce era oare vorba în această nouă pretenţie ridicată de Rusia? Ce aveau de-a face refugiaţii cu ocuparea principatelor? În chipul acesta înţelege Rusia să-şi respecte angajamentele şi îndatoririle prevăzute pe un ton atît de emfatic pe care a înţeles să şi le ia prin manifestul din 19/31 iulie, şi anume că: „Trecutul îngăduise prezentului să priceapă că în mai multe împrejurări Rusia a ocupat fie principatele în întregime, fie o parte din ele; şi, totuşi, credincioasă asigurărilor pe care le dăduse în prealabil, ea le-a evacuat întotdeauna, de îndată ce şi-a realizat obiectivele pe care dorea să le obţină mai înainte de a-şi retrage trupele"? Este adevărat că Rusia a evacuat principatele în toate cazurile în care a ajuns să le ocupe, dar aceasta numai după ce le-a stăpînit vreme de mai mulţi ani şi după ce avusese grijă să le menţină într-o **permanentă** aprehensiune[1]. Astfel, în 1812, Rusia a pus stăpînire pe Basarabia, un ţinut care făcea parte integrantă din Moldova; în 1829, a pus stăpînire pe o altă fărîmă a acestui principat; în vreme ce, la începutul fiecărui război, Rusia garantase moldovenilor integritatea teritoriului lor. Prin urmare, tot ce afirmă astăzi Rusia nu poate fi decît cu scopul de a-şi bate iarăşi joc de buna credinţă şi de credulitatea Europei.

În momentul de faţă, greutăţile pricinuite de situaţia refugiaţilor au fost încheiate; nu cred, totuşi, că Rusia va evacua principatele. Numărul actual al trupelor ruseşti aflate efectiv înlăuntrul principatelor se ridică la 46 000 oameni; şi scrisorile pe care le-am primit din Moldova mă asigură că din moment în moment se aşteaptă sosirea unei alte oştiri.

În vreme ce Rusia continuă să-şi ţină trupele în principate, în ciuda angajamentelor luate de ea şi a necontenitelor reclamaţii din partea Porţii, să vedem ce s-a realizat în privinţa reformelor pe care autorităţile ruseşti le considerau că sînt atît de urgente.

Rusia a început prin a suspenda Adunările obşteşti, cărora singure le aparţinea dreptul de a asigura administraţia lăuntrică a ţării, în virtutea Capitulaţiilor şi a dreptului public al principatelor. Pentru revizuirea Regulamentelor organice, Rusia a instituit două comitete. Numai că aceste comitete, în loc să fie alcătuite din reprezentanţii legali şi legitimi ai ţării, au fost compuse exclusiv din boieri devotaţi Rusiei; boieri care au fost numiţi de această putere în acelaşi chip în care aceasta se purtase cu Adunarea din 1831; şi, dacă se poate invoca trecutul ca o îndreptăţire pentru judecarea prezentului, putem de pe acum prevedea că noua Constituţie care se pregăteşte va fi încă şi mai rea decît Regulamentul organic. Prima măsură a acestor comitete îngăduie să ne dăm seama cît se poate de bine despre aceasta. Ele tocmai au declarat că ţărănimea trebuie să rămînă legată de brazdă şi că nu se va clinti nici una din uriaşele poveri care apasă pe umerii acestei pături sociale nefericite. Dacă s-ar fi intenţionat în mod serios vreo reformă, vreo măsură înnoitoare care să răspundă năzuinţelor şi nevoilor poporului şi care să fie în stare să preîntîmpine viitoarele revoluţii, s-ar fi cuvenit oare ca iniţiativa unor asemenea reforme să fi fost încredinţată unor comitete astfel cum sînt comitetele instituite acum, în loc să fie lăsată pe seama unei Adunări Naţionale, aleasă în mod liber şi reprezentînd interesele tuturor păturilor sociale?

Între timp, ocupaţia rusească reprezintă pentru Valahia un cost de un milion de piaştri pe lună; iar în anul care tocmai s-a încheiat, datoria publică a principatului a sporit pînă la douăzeci de milioane de piaştri.

Mizeria populaţiei sporeşte de la o zi la alta sub cîrmuirea domnitorului actual, Dl. Ştirbei, care, în loc să se străduiască să acopere în ochii partidului naţional ilegalitatea alegerii lui, pare că socoteşte drept sarcină deosebită să mărească nemulţumirea tuturor păturilor populaţiei ţării.

Şi iată acum că se răspîndeşte un raport, de către Cabinetul de la Sf. Petersburg, a cărui politică, de la data ocupaţiei militare a celor două principate, a năzuit necontenit să-i compromită pe turci în ochii valahilor, aruncînd pe seama turcilor tot neajunsul aparent al măsurilor opresive pe care numai Cabinetul din Sf. Petersburg le-a provocat în taină sau le-a înrîurit. Anume, raportul răspîndit acum pretinde că Maiestatea Sa împăratul ar fi gata să solicite Porţii unirea celor două principate şi independenţa lor, sub protectoratul Rusiei. E vorba de un proiect care, cu mult timp mai înainte, a fost favorabil privit de Rusia, ca un mijloc sigur de a-şi obţine realizarea scopului urmărit de ea. În această privinţă agenţii Rusiei au fost însărcinaţi să sondeze dispoziţiile fruntaşilor partidului naţional, în 1848, numai cu cîteva zile înainte de mişcarea din iunie. Cu scopul de a fi pregătită pentru orice împrejurare, Rusia a organizat corpuri libere de valahi, comandate de ofiţeri ruşi şi folosind ca limbă de comandă limba rusă.

Prin urmare, chestiunea principatelor a fost ridicată din nou la Constantinopol. Rusia se străduieşte să cîştige în această chestiune ceea ce a pierdut în chestiunea refugiaţilor. Iar Poarta, în ciuda faptului că-şi dă cît se poate de bine seama de importanţa acestei chestiuni, de care poate să atîrne însăşi existenţa ei viitoare, va fi silită să accepte toate cererile Rusiei, dacă s-ar întîmpla să fie din nou părăsită de Anglia şi Franţa, aşa cum a fost părăsită în vremea în care s-a încheiat Convenţia de la Balta-Liman.

A sosit vremea ca opinia publică şi Cabinetele Europei să-şi deschidă ochii asupra acestei politici de rapacitate şi asupra ameninţărilor tainice ale Rusiei. Nu se află acum în joc numai un simplu interes de umanitate, ci se pune problema gravă a însăşi existenţei Imperiului otoman. Nu este îndeajuns să fi fost închise Strîmtorile. Dacă se impune ca Turcia să-şi menţină integritatea teritorială, este indispensabil să-i fie acoperită frontiera din miază-noapte şi, prin aceasta, şuvoiul potopului rusesc să fie astfel constrîns să reintre în propria lui matcă. Existenţa Imperiului otoman este incompatibilă cu prezenţa unei oştiri ruseşti pe Dunăre.

Sînt, domnule, al dvs. supus

N. BĂLCESCU

Membru al fostului Guvern provizoriu al Valahiei

Londra, 19 ianuarie 1850.

---

[1] Teamă vagă, frică nedesluşită (cauzată de presupunerea posibilităţii unui pericol).

LIGA HOWARD

în apărarea antifasciștilor români

OLIMPIU MATICHESCU

„Vin din Franța, unde este la cîrmă un guvern antifascist[1]. Aduc cu mine numeroase declarațiuni de simpatie și solidaritate din partea unor cunoscuți oameni politici și savanți cu renume mondial...". Aceste cuvinte, care apăreau în ziarul Adevărul, **din 19 martie 1936, aparțineau avocatului parizian Philippe Lamour, venit să pledeze în procesul intentat la Chișinău profesorului Petre Constantinescu-Iași. Era unul dintre numeroasele procese din acei ani, împotriva comuniștilor, luptătorilor pentru apărarea libertăților democratice, antifasciștilor.**

Glasul lui Romain Rolland

Aceste măsuri represive, antidemocratice, au determinat o largă mișcare de protest[2], concretizată, între altele, în activitatea Comitetelor pentru apărarea antifasciștilor. Concomitent cu acțiunile din țară, procesele judecate în anii 1935-1936 au avut și un larg ecou internațional, determinînd în multe țări manifestări de solidaritate cu militanții comuniști și antifasciști arestați. Îndeosebi în Franța (legăturile mișcării antifasciste de la noi cu cea din această țară erau deosebit de puternice), s-a dezvoltat o puternică acțiune de solidaritate cu antifasciștii români. Faptul și-a găsit, între altele, reflectarea în activitatea Comitetului francez de apărare a militanților antifasciști români, creat la Paris, la începutul anului 1935.

În luna ianuarie 1935, conducerea acestui comitet, din care făceau parte printre alții Francis Jourdain (arhitect, membru al Comitetului de vigilență al intelectualilor antifasciști francezi și al Comitetului mondial contra războiului și fascismului), Jerome Ferrucci (avocat în Baroul din Paris, membru al Asociației juridice internaționale), Henri Mineur (cunoscut astronom francez, membru în Consiliul superior al instrucțiunii publice din Franța), a întreprins o călătorie în România, cu intenția de a se informa în privința realităților din închisori, a proceselor antifasciste aflate în curs de judecare și de a interveni pe lîngă autoritățile românești în favoarea deținuților politici comuniști.

Delegația a mers mai întîi la Cluj — unde a participat la dezbaterile procesului intentat unui grup de cinci militanți și simpatizanți comuniști, apărarea fiind susținută de avocatul Ferrucci — și apoi la Chișinău, unde se afla în fază de instrucție procesul profesorului Petre Constantinescu-Iași[3].

În discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Interne, delegații francezi au cerut să se revină asupra măsurilor de dizolvare a organizațiilor antifasciste, să se creeze posibilități de activitate legală pentru secțiunea din România a Asociației juridice internaționale, să înceteze procesele intentate militanților antifasciști, arestările și celelalte măsuri ilegale contra mișcării muncitorești și antifasciste, să fie restabilite drepturile și libertățile democratice, cu precădere în domeniul organizării clasei muncitoare. Ei au soli-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1976.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1976.
[3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974.

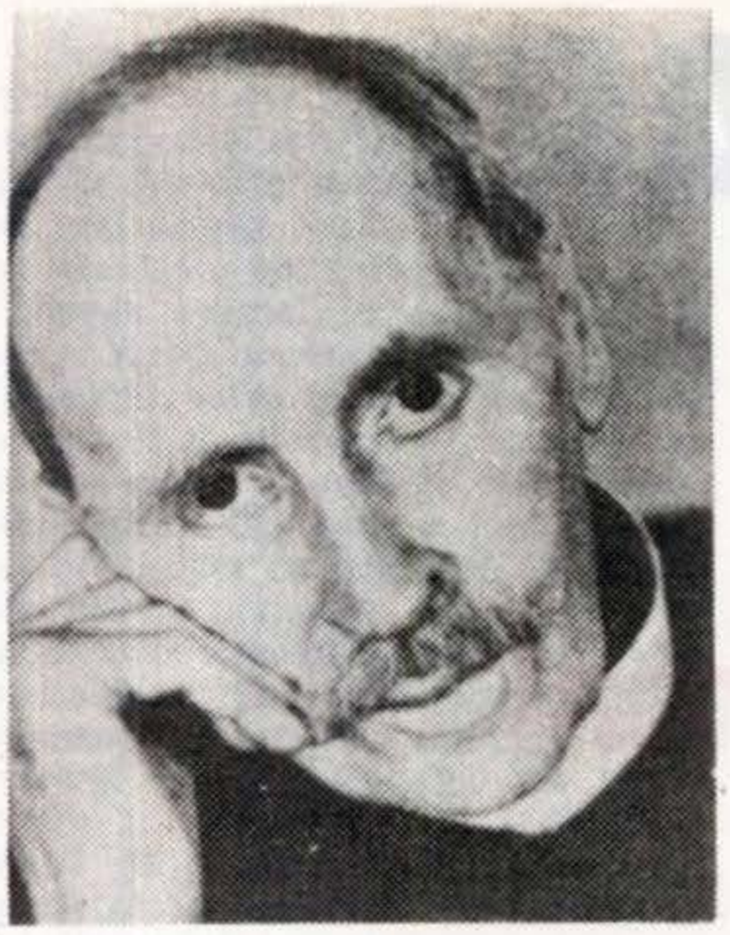
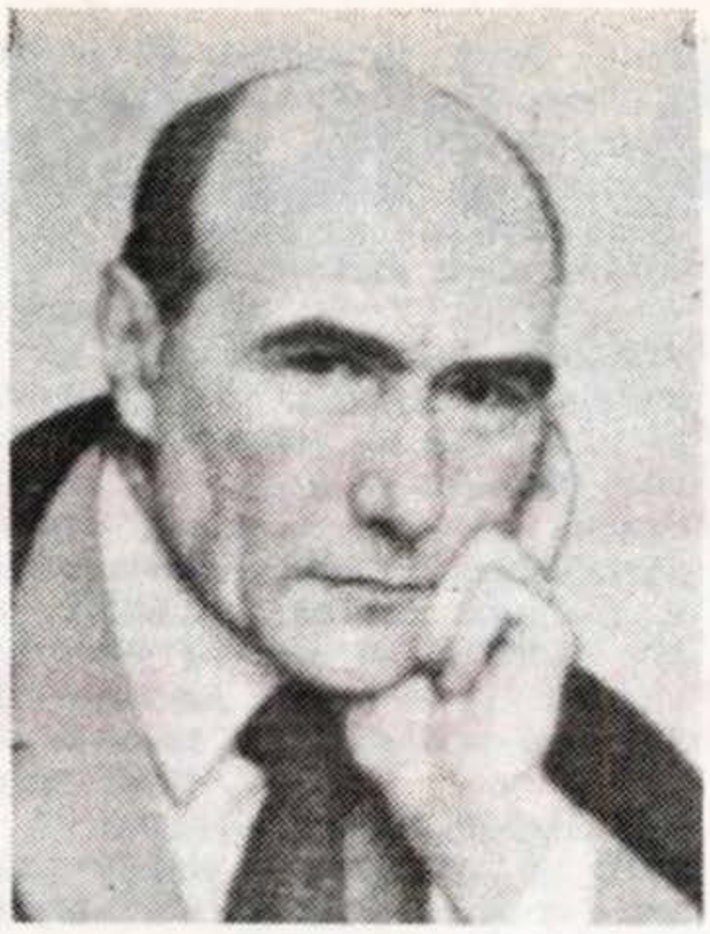

Între marile personalități franceze care au luat atitudine în apărarea antifasciștilor români s-au aflat și Romain Rolland André Gide și Henri Barbusse

citat, de asemenea, restabilirea și respectarea regimului politic din închisori și acordarea unei amnistii cu caracter general pentru deținuții politici aparținînd proletariatului, țărănimii și intelectualității antifasciste.

În timpul șederii lor în România, delegații din Franța au adunat o serie de informații privind regimul din închisori și principalele procese politice aflate în curs de desfășurare. După reîntoarcerea sa în țară, Henri Mineur a publicat o broșură, **Les héros de la Roumanie antifasciste** („Eroii României antifasciste"), consacrată luptei purtate pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice.

În acea perioadă, activitatea Comitetului de apărare a antifasciștilor români s-a bucurat de sprijinul unor cunoscuți intelectuali și oameni de cultură din Franța: Romain Rolland, Henri Barbusse, André Gide, Pierre Cot, Paul Langevin ș.a.[1]

La 12 iunie 1936, la numai o săptămînă după pronunțarea sentinței în procesul judecat de Tribunalul Militar din Brașov[2], prin care au fost condamnați 25 membri și simpatizanți ai partidului comunist, democrați și antifasciști în frunte cu tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, în acea vreme secretar al Comitetului județean Prahova al Uniunii Tineretului Comunist, Romain Rolland adresa primului ministru român, Gh. Tătărescu, o scrisoare în care spunea: „Vă rugăm stăruitor, în spiritul celor mai adevărați prieteni din Europa, să stăviliți aceste scandaloase abuzuri care aduc un prejudiciu incalculabil României".

Ca și în alte procese intentate mișcării muncitorești și antifasciste, organizarea apărării în procesul de la Brașov fusese asigurată de Biroul juridic al partidului comunist, în care activa și avocatul brașovean Radu Olteanu, cunoscut pentru vederile sale democratice și antifasciste[3]. Printre obiectele găsite în casa lui, cu prilejul percheziției domicilare ce i s-a făcut în noiembrie 1936, se afla și broșura lui Henri Mineur. (Înclin să cred că o parte din documentația ei a fost furnizată de avocatul român.)

„Tot ce Anglia numără mai important ca personalități"

Dovezilor de solidaritate ale antifasciștilor francezi li s-a adăugat o nouă și importantă acțiune. Este vorba de vizita făcută în toamna anului 1937 de reprezentanți ai Ligii Howard pentru reforme penale — organizație cu sediul în Marea Britanie.

La sfîrșitul lunii august 1937, lordul Mamhead, președintele Ligii Howard, s-a adresat ministrului de Justiție din România, solicitînd aprobarea acestei vizite ce avea ca scop elaborarea unui studiu de administrație penală. Printre altele, se solicita vizitarea unor tribunale civile și militare, închisori, inclusiv cele unde se aflau deținuți politici minori. Această precizare, precum și încercarea ulterioară a membrilor delegației de a vizita închisoarea Doftana era, credem, în legătură cu procesul de la Brașov, din 1936, în care tînărul militant al partidului comunist, Nicolae Ceaușescu, fusese condamnat la doi ani și jumătate închisoare.

Deși nu imediat, ministrul de Justiție, Vespasian Pella, și-a dat consimțămîntul asupra vizitei.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3 / 1971.

[2] Despre acest proces, **Magazin istoric** a publicat în mai multe rînduri; vezi nr. 3/1972, 7/1973 și 3/1974.

[3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1976.

Între timp, s-a stabilit ca delegaţia să fie alcătuită din Margery Fry — jurist de prestigiu din Marea Britanie, fostă directoare a Colegiului Sommerville din Oxford, membră în numeroase comitete universitare şi directoare a Ligii Howard, Clara Dorothea Rackam — membră a Consiliului municipal din Cambridge şi profesorul suedez Olof Kinberg — recomandat Ligii de ministrul de Justiţie din Suedia.

În ajunul vizitei, conducerea Ligii s-a adresat, din nou, autorităţilor româneşti, de data aceasta prin intermediul Legaţiei române din Elveţia. Din Geneva, G. Crutzescu a transmis ministrului Afacerilor Străine o serie de detalii în legătură cu Liga Howard: „Această instituţiune, din care fac parte trei sferturi din membrii Camerei Comunelor şi tot ce Anglia numără mai important ca personalităţi politice şi juridice, se bucură de mult prestigiu şi de o mare influenţă atît în Regatul Unit, cît şi în sînul delegaţiei britanice la Societatea Naţiunilor". Remarcînd interesul Ligii pentru „regimul deţinuţilor politici", Crutzescu sugera ministrului că, în atari circumstanţe, era necesar ca delegaţia să fie însoţită şi îndrumată permanent.

Vol. V—No. 1. JANUARY, 1938

THE
HOWARD
JOURNAL

REVIEW OF MODERN METHODS FOR THE PREVENTION AND TREATMENT OF CRIME AND JUVENILE DELINQUENCY

The Official Organ of the Howard League for Penal Reform

CONTENTS

HOWARD LEAGUE EXPEDITION TO EASTERN EUROPE: GENERAL SURVEY ..... S. Margery Fry
HUNGARY ..... C. D. Rackham
ROUMANIA ..... S. Margery Fry
BULGARIA ..... S. Margery Fry
YUGO-SLAVIA ..... S. Margery Fry
IMPRESSIONS OF CRIMINAL POLICY IN GREECE ..... Olof Kinberg
THE PRISONER ON TRIAL ..... Albert Lamb
THE DISCHARGED PRISONER ..... Leo Page
THE CRIMINAL STATISTICS 1935 ..... H. Ivor Jennings
[illegible] ..... Mark Benney
MAGISTRATES' COURTS IN LONDON ..... Madame Sproule
[illegible] ..... H. G. Hamilton
[illegible] BOOKS ..... [illegible]

Published by and obtainable from
The Howard League for Penal Reform
[illegible], Victoria Street, London, S.W.1.
Price 1/- (By Post 1/3)

Coperta numărului 1, din 1938, a publicaţiei Howard Journal

Amănuntele privind activitatea delegaţiei în timpul celor două săptămîni (15-29 octombrie 1937) de şedere în România sînt puţine. Rezultă totuşi că oaspeţii străini au vizitat unele închisori — între care penitenciarul de femei Mislea, dar nu li s-a permis accesul la Văcăreşti şi Doftana. Cu toată grija autorităţilor de a ascunde adevărata situaţie a deţinuţilor politici, delegaţia a putut afla, totuşi, numeroase date despre starea deţinuţilor. Rezultă aceasta din lectura articolului publicat ulterior de Margery Fry în **The Howard Journal**, revistă lunară editată de Ligă. Capitolul intitulat **România** se referă, în special, la situaţia deţinuţilor politici. Regretînd faptul de a nu-i fi putut vizita personal, pentru a-şi face o impresie mai concludentă, Margery Fry condamna regimul celular ce li se aplica, mizeria şi frigul în care trăiau, remarcînd că sumele pe care le aloca guvernul pentru hrana lor erau sume derizorii, de muritori de foame. „Trebuie să adăugăm cu regret — sublinia autoarea, dovedind astfel că delegaţia nu putuse fi izolată complet de sursele de informaţie veridice — că avem informaţii din sursă imposibil de neluat în seamă, că şi această alocaţie este micşorată de către funcţionari prin deturnare. O dare de seamă patetică, atît de amănunţită încît e greu să nu crezi că e de domeniul fanteziei, ni s-a făcut despre arestaţii politici care îşi împart raţia de pîine în părţi egale, distribuite apoi tuturor de către unul dintre dînşii". Articolul mai conţinea, de asemenea, o seamă de consideraţii, pe marginea lipsei de drepturi politice pentru masele muncitoare din România.

Acţiunile internaţionale în sprijinul deţinuţilor politici desfăşurate de o seamă de organizaţii, printre care s-a numărat şi Liga Howard, s-au soldat şi cu unele rezultate concrete. Adăugîndu-se amplelor acţiuni de solidaritate organizate pe plan intern de forţele democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român, presiunii permanente exercitată de masele populare din România asupra aparatului reacţionar de stat, în vederea apărării şi ajutorării militanţilor comunişti şi antifascişti întemniţaţi, aceste manifestări au contribuit la reintroducerea, în primăvara anului 1938, a regimului politic în închisori.

I. G. Duca

August-septembrie 1914: PRIMELE LUNI ALE NEUTRALITĂȚII...

Prin Consiliul de coroană de la Sinaia[1], din 3 august 1914, România şi-a proclamat neutralitatea sub forma expectativei armate. Această hotărîre a orientat politica ţării mai bine de doi ani. O perioadă extrem de încărcată pe planul acţiunii diplomatice, al frămîntărilor şi delimitărilor politicii interne, al manifestărilor publice[2]. Evenimentele din ţară din această perioadă au fost strîns legate şi, determinate de aspiraţiile naţionale ale românilor ce se manifestau tot mai viguros în noile condiţii create prin izbucnirea primului război mondial.

Cei mai hotărîţi susţinători ai neutralităţii erau socialiştii români. Atitudinea lor în sprijinul neangajării ţării în război, în 1914 şi a apărării graniţelor, a fost consfinţită oficial la Congresul Extraordinar al Partidului Social-Democrat din România, din 23 august 1914. Această poziţie a fost relevată în întrunirile publice organizate la Bucureşti şi în alte oraşe, precum şi în presă, în manifestele antirăzboinice, subliniindu-se că, în acele momente, neutralitatea era „singura politică mîntuitoare pentru ţară". Pentru socialişti, lupta vizînd apărarea neutralităţii era împletită cu aceea pentru obţinerea unor legi de protejare a familiilor celor care, la caz de nevoie, urmau a fi concentraţi, pentru menţinerea unei economii nemilitarizate şi reducerea şomajului. În acelaşi timp, socialiştii români situau la loc de frunte idealul naţional. Organul de presă al P.S.D.R., Lupta zilnică, **din 25 septembrie 1914, scria că „nu este socialist care să nu dorească libertate şi independenţă pentru românii subjugaţi", iar fruntaşul socialist Cristian Racovski, în lucrarea sa** Războaiele — cauze — consecinţe — sfîrşit, **apărută în 1914, afirma că „nimeni mai mult decît socialiştii nu se ridică împotriva asupririi, sub orice formă, deci şi sub formă de jug străin. Tot aşa recunoaştem — continua el — că unirea tuturor oamenilor care grăiesc aceeaşi limbă este un drept şi o necesitate istorică". Cînd era vorba însă de calea cea mai potrivită pentru atingerea acestui ideal, socialiştii se pronunţau, deocamdată, împotriva intrării României în război, acesta fiind considerat pe bună dreptate ca servind intereselor marilor puteri. Socialiştii aveau în vedere „greutăţile imense, aproape insuportabile" ale unei eventuale cobeligeranţe a României, dificultăţi izvorînd nu numai din aşezarea sa geografică, ci şi din posibilităţile sale economice şi militare restrînse; ei aveau în vedere, de asemenea, pericolul ca statul român să-şi piardă independenţa, chiar existenţa de sine stătătoare într-o confruntare deschisă cu tendinţele expansioniste ale Austro-Ungariei sau Rusiei ţariste.**

„Dar dacă războiul se va dezlănţui şi peste ţara noastră?", se întreba ziarul Lupta zilnică. **Atunci „socialiştii români [...] îşi vor face datoria".**

Neutralitatea era practic sprijinită de toate partidele şi de toţi oamenii politici de frunte ai ţării[3]. La 12 august 1914, La Roumanie, **oficiosul de limbă franceză al Partidului Conservator-Democrat, condus de Take Ionescu, lansa lozinca „neutralitate loială şi definitivă", formulă reluată într-un interviu acordat ziarului** Universul, **din 17 august 1914, de către liderul partidului. Cu aceeaşi ocazie, şeful conservatorilor-democraţi declara că „niciodată ca acum nu a fost un mai mare acord între toate conştiinţele româneşti din toate unghiurile regatului şi din toate clasele sociale".**

La rîndul său, Nicolae Filipescu — fruntaş marcant al Partidului Conservator — îndată după întoarcerea sa în ţară, la 28 august 1914, s-a declarat de acord cu hotărîrea adoptată în cadrul Consiliului de coroană.

Într-o situaţie deosebită era Partidul Naţional-Liberal, aflat la putere prin cabinetul condus de I.I.C. Brătianu. În aceste condiţii, poziţia guvernului liberal şi, implicit, a partidului pe care îl reprezenta s-a caracterizat printr-un maximum de prudenţă. Faptul este cu totul explicabil: declarîndu-se pentru desăvîrşirea statului unitar-naţional, lui îi revenea — în acele momente — responsabilitatea de a găsi soluţiile politice cele mai potrivite pentru împlinirea acestui deziderat. Neutralitatea a reprezentat pentru guvern un răgaz necesar în vederea opţiunii definitive spre care tindeau masele populare animate cu tot mai mare înflăcărare de realizarea idealului desăvîrşirii statului român unitar.

Opinia publică din ţară, cercurile politice, urmăreau cu încordare desfăşurarea operaţiilor militare, îndeosebi de pe frontul occidental. Simpatiile pentru Franţa erau pretutindeni vizibile. O victorie germană hotărîtoare în Franţa ar fi avut consecinţe însemnate, atît pentru război în general, cît şi direct pentru români. Era clar — şi I.G. Duca, în însemnările sale despre acei ani, din care publicăm în continuare cîteva fragmente — ne aduce încă o dovadă că, păstrînd distanţele impuse de o poziţie de neutralitate, factorii politici ai ţării aveau în vedere chiar de la început o apropiere de Antantă, în scopul realizării idealului naţional, la nevoie, folosindu-se şi de împrejurările războiului. Politica de prudenţă, mai mult decît explicabilă pentru un stat ca România, nu trebuie confundată cu „o politică de tîrguială". Guvernul român şi-a concentrat întregul său efort spre a aprecia just momentul cel mai potrivit pentru angajarea ţării în război şi, mai ales, pentru a determina Antanta să recunoască — printr-un tratat politic — dreptul românilor de a-şi desăvîrşi statul unitar naţional.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1976.

[2] Aici avem în vedere aspectele de politică internă ale neutralităţii; asupra celor externe, vezi mai nou lucrarea lui C. Nuţu: **România în anii neutralităţii (1914-1916)**, Bucureşti, 1972 — **n.r.**

[3] Excepţia singulară a lui P.P. Carp, adept al intrării în război alături de Puterile Centrale, nu anulează această apreciere — **n.r.**

Dacă cercurile politice liberale se manifestau reţinut, opinia publică şi opoziţia — începînd din luna septembrie 1914 — se pronunţau deschis pentru alăturarea României la Antantă. Oprirea înaintării germane în Franţa şi victoriile armatelor ruseşti în Galiţia au dat curs şi mai accentuat sentimentelor antantiste. La 2 septembrie, conservatorul-democrat C. Dissescu scria, în La Roumanie, că „neutralitatea poate fi părăsită de îndată ce fapte noi ne-ar demonstra trebuinţa". O zi mai tîrziu, N. Filipescu lansa lozinca „neutralitate ... provizorie" şi încheia o înţelegere cu Take Ionescu şi Emil Costinescu spre a influenţa împreună în vederea alăturării României la Antantă. Ultimul fiind membru al guvernului liberal, acest fapt indică un proces de nuanţare a atitudinilor care începuse chiar şi în sînul cabinetului. Studenţii îşi manifestau cu entuziasm simpatia pentru Franţa. Li se adăugau profesorii universitari din Bucureşti care, la 18 septembrie 1914, au semnat, în frunte cu rectorul Thoma Ionescu, fratele lui Take Ionescu, o declaraţie publică pentru intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. Liga Culturală organiza întruniri în principalele oraşe ale ţării, cerînd eliberarea Transilvaniei. „Cercul românilor de peste munţi", format din transilvăneni stabiliţi în Regat, se pronunţa în chip asemănător. Ziarele Adevărul şi Dimineaţa conduse de C. Mille, Epoca lui N. Filipescu, Facla lui N.D. Cocea, Acţiunea lui Take Ionescu etc., deveneau adevărate tribune ale antantiştilor. În septembrie 1914 începeau şi disensiunile din sînul Partidului Conservator — principalul partid de opoziţie. Adepţii lui N. Filipescu îl înfruntau tot mai deschis pe cei din jurul lui Al. Marghiloman — preşedintele partidului — care susţineau menţinerea neutralităţii.

Campania antantistă lovea, însă, direct şi indirect, în regele Carol I, acuzat că ar fi potrivnic intereselor româneşti. Cocea vorbea în acele zile, într-un articol publicat în Facla, despre „prăpastia dintre tron şi ţară" şi nu se sfia să-l atace pe rege fără menajamente.

Participarea României la război, în acel moment, nu se justifica şi evoluţia ulterioară a evenimentelor a confirmat acest fapt. Factorii de răspundere ai ţării — şi nu numai regele, care era contra unui război alături de Antantă, dar şi guvernul liberal, ca şi şefii partidelor de opoziţie — nu se pronunţau pentru război, căci ţara nu era pregătită să facă un astfel de pas. Opinia lui Nicolae Iorga, care la 1 octombrie 1914, la Ploieşti, declarase că „trebuie să lăsăm conducătorii să lucreze aşa cum cred ei că este mai bine şi făcîndu-i atenţi numai cînd vedem pericolul" era, în genere, acceptată. Unele delimitări de poziţii, care în final au impus părăsirea neutralităţii şi intrarea în război de partea Antantei, s-au cristalizat şi definitivat în timp, cu concursul unui complex de factori, atît interni, cît şi externi. Hotărîtoare, însă, în cele din urmă pentru stabilirea poziţiei României a fost dorinţa fierbinte şi unanimă a românilor de a-şi desăvîrşi unitatea statală şi naţională.

Unele aspecte privind atmosfera ce domnea în lunile august-septembrie 1914 în sînul guvernului, al familiei regale şi al diverselor cercuri politice, întîlnim şi în cele cîteva pagini de însemnări care urmează. Bogate în informaţii directe, vădind acelaşi talent literar din mai toate scrierile şi discursurile sale, notele lui Duca poartă, desigur, amprenta personalităţii şi concepţiilor autorului lor. Prin evocarea unor momente şi oameni politici, Duca — aflat încă sub proaspătul imbold al evenimentelor — ne creionează un tablou străbătut de accente subiective specifice personajului implicat. De aici notaţiile sale deseori admirative, iar alte ori maliţioase la adresa unuia sau altuia dintre cei evocaţi, în funcţie şi de cercurile de putere de care autorul era legat. Privindu-le prin această prismă, vom înţelege mai clar faptul istoric şi conturul epocii.

În redarea textului care urmează am adoptat ortografia actuală; pentru a uşura înţelegerea s-au introdus cuvinte suplimentare între paranteze drepte; întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte între paranteze drepte. Titlul şi subtitlul aparţin redacţiei.

Ion BULEI,
Marian ŞTEFAN

...şi ultimele luni ale domniei lui Carol I

Prin hotărîrile Consiliului de coroană rezolvasem latura internă a chestiunii. Rămînea de văzut cum va fi primită hotărîrea noastră în afară. De cînd izbucnise criza mondială eram asaltaţi de Corpul diplomatic. Reprezentanţii Antantei se luptau prin toate mijloacele ca să putem rămîne neutri. Reprezentanţii Puterilor Centrale se trudeau să intrăm în acţiune alături de ei. Zilele care au precedat Consiliului de coroană au fost pentru Brătianu adevărate zile de chin. Contele Czernin[1], îndeosebi, era nesuferit. Executa instrucţiunile stăruitoare ce de mai multe ori pe zi primea de la Viena cu o tenacitate explicabilă, dar tocmai fiindcă eram hotărîţi să rămînem neutri, îngrozitoare de suportat. Ministrul Germaniei, domnul Waldhausen, un om cu desăvîrşire neînsemnat, numit la Bucureşti numai din cauza marii sale averi, una din cele mai considerabile din Germania înfloritoare dinainte de război — era în concediu. Locţiitorul său, contele Waldburg, un tip de mare senior, crescut de iezuiţi, plăcut ca raporturi, dar perfid în realitate, îşi făcea şi el în grabă datoria, dar parcă într-o formă mai puţin neplăcută decît colegul său austro-ungar.

Brătianu le vorbise în aşa fel încît le lăsase puţine speranţe. Ei vedeau, dealtminteri, care era atmosfera în ţară [...].

Dar tocmai fiindcă de la guvern şi de la opinia publică nu mai puteau aştepta mult, toată sforţarea Puterilor Centrale s-a îndreptat asupra regelui. La Berlin şi la Viena se obişnuise a se crede, şi nu fără oarecare temei, că în România totul depinde de voinţa regelui Carol. Dacă regele e pentru intrarea în acţiune alături de Austria şi de Germania, oamenii politici se vor supune şi ţara îi va urma. Trebuia, deci, neapărat, convins regele şi toată ziua Czernin şi Waldburg erau la castel. Cereau audienţe, aduceau telegrame, comunicau informaţii confidenţiale. Nu puteau crede cînd regele le spunea că ţara refuză să-l urmeze. Aliaţii noştrii nu ne cunoscuseră. Am putut fi docili, prea docili uneori, faţă de regele Carol în chestiunile mici, în chestiunile curente. Cînd marile interese ale neamului au fost însă în joc, poporul acesta nu-şi putea dezminţi tradiţionalul bun simţ, nici admirabilul său instinct politic. Şi un neam, care a ştiut să supravieţuiască vitregiei milenare a vremurilor, nu se putea tocmai acum nimici din servilism faţă de un rege sau din laşitate faţă de propria sa conştiinţă [...].

Pe regele Carol însă, aceste intervenţiuni îl torturau groaznic. El considera că onoarea lui era angajată în alianţa noastră, că a nu se ţine de obligaţiunile ei, înseamnă a se pune în situaţia de a-şi călca cuvîntul de militar. Pe de altă parte, mîndria lui era jignită. Să ajungă el, care cu atîta străduinţă îşi asigurase dominaţiunea asupra partidelor şi oamenilor ca, în ceasul hotărîtor pentru influenţa lui, nimeni să nu-l asculte? Pe el, care asigurase Berlinul şi Viena că răspunde oricînd de ţara lui? Era o lovitură nimicitoare pentru orice mîndrie omenească, necum pentru o vanitate atît de mare ca aceea a primului rege al României. Cînd la această criză sufletească au venit să se mai adauge telegramele personale ale lui Wilhelm al II-lea şi ale lui Franz-Joseph[2] — apeluri directe, stăruitoare, imperative şi desperate totodată — vă puteţi închipui ce ceasuri a trăit bătrînul monarh. Şi de aceea, după Consiliul de coroană, gîndul care îl chinuia mai mult era că ce vor zice cei doi împăraţi de hotărîrea României, nu cumva îl vor trata de trădător al cauzei comune?

Toată noaptea după Consiliul de coroană nu a putut închide ochii [...].

Brătianu aştepta şi el cu o febrilă nerăbdare răspunsurile de la Berlin şi de la Viena şi nici noaptea lui nu a fost de invidiat. În sfîrşit, a doua zi dimineaţa au sosit mult aşteptatele telegrame. Erau aproape identice. Aliaţii noştri regretau hotărîrea noastră, însă nici nu se revoltau, nici nu ne ameninţau.

Sperau că mai tîrziu tot vom lupta alături de ei. Brătianu răsufla [...].

Criza acută trecuse. De acum urma desfăşurarea evenimentelor şi răbdare [...]. Am plecat la Bucureşti [...].

Brătianu, stabilit la Predeal, redevenise enigmatic. Venea la Sinaia numai la două, trei zile ca să vadă pe rege sau să ne consfătuim la Costinescu. Era şi un mijloc de a mai scăpa de miniştrii străini, care continuau să exercite asupra lui aceleaşi presiuni ca şi în ajunul Consiliului de coroană. Dacă Czernin şi Waldhausen, reîntors din concediu, parcă erau mai domoliţi, în schimb Pok-

[1] Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti — **n.r.**

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1968.

lewsky Koziell[1] și Blondel[2] erau din zi în zi mai stăruitori. Întîi fiindcă le mergea rău pe front și, în al doilea rînd, fiindcă Bucureștii fuseseră cuprinși de o criză de francofilism acut. Ziarele, studenții, publicul cîntau **Marsilieza**; manifestațiuni, strigăte „Vive la France", și pretutindeni se aclama tricolorul francez. Orice succes, oricît de neînsemnat, al armatelor franceze stîrnea un entuziasm indescriptibil. Marile izbînzi germane sporeau numai ostilitatea împotriva ei, dîndu-i forme tot mai agresive. O asemenea atmosferă încuraja legațiile Antantei să aibă un ton tot mai cominatoriu [amenințător].

[...] Take Ionescu, la cîtva timp după Consiliul de coroană, plecase la București și acordă acolo un interviu în care a declarat că datoria noastră este neutralitatea leală și definitivă. O formulă în jurul căreia s-a făcut și atunci și în urmă mult zgomot. Mai tîrziu, el a căutat să dea o interpretare sofistică: definitivă pentru momentul acela, nu întotdeauna. De fapt, lucrurile stau altfel. Pe vremea aceea Take Ionescu era încă în aceeași stare de depresiune în care venise de la Londra și în care l-am văzut la Consiliul de coroană. Nu știa de partea cui va fi zeița izbînzii. Și, sincer, ca o oglindire credincioasă a stării lui de spirit de atunci, a spus: „leală și definitivă".

La cîteva zile după aceea au început victoriile rușilor în Prusia Orientală, înaintarea lor spre Kõnigsberg. Aceste victorii au impresionat adînc pe Take Ionescu. Seara mergea la Cazino și, în jurul meselor de joc, spunea că germanii vor fi bătuți repede, că nimic nu mai poate sta în calea rușilor, că drapelele țarului vor fîlfîi în cîteva săptămîni deasupra Berlinului. De aci și pînă a cere întrarea în acțiune a României alături de Rusia nu era, bineînțeles, decît un pas. Take Ionescu nu putea întîrzia să-l facă.

Nicu Filipescu era dus la Berlin. În lipsa lui, conservatorii rămîneau oarecum rezervați. Oamenii de mîna doua manifestau pentru Antantă la București. Fruntașii, însă, toți se țineau de linia de purtare fixată în Consiliul de coroană. Marghiloman își petrecea timpul între Buzău și București și nu apărea decît rar la Sinaia. În sfîrșit, Filipescu sosi. Zimermann[3], la Berlin, fusese foarte amabil cu el, îi pusese la dispoziție toate mijloacele ca să se strecoare printre mișcările de trupe și să poată ajunge cît mai curînd în țară. Cu toții eram nerăbdători să știm ce spune și ce vrea Filipescu. Nici nu știam dacă aprobase sau nu hotărîrea luată de Consiliul de coroană. El se rosti hotărît pentru neutralitate. Spre marea noastră surprindere era liniștit și ponderat [...].

La cîteva zile după aceea au venit [la el] tot felul de amici și de emisari: „Coane Nicule, țara te așteaptă. În d-ta e speranța; pune-te în capul mișcării pentru unitatea națională" [...]. Atîta i-a trebuit. Deși a făgăduit că va rămîne liniștit, a fugit pe ascuns; într-o bună zi, s-a urcat în tren la gara de după Sinaia și a sosit la București. Acolo, manifestații publice, ovațiuni, procesiune la statuia lui Mihai Viteazul, discursuri. Din acel moment și pînă la moarte[4], Filipescu a cerut neîncetat intrarea în război alături de Antantă, pentru realizarea idealului național.

Aproape concomitent cu aceste manifestări ale lui Take Ionescu și Nicu Filipescu aflam că Costinescu ține pretutindeni același limbagiu ca și ei. Mereu conciliabule la el acasă, din zi în zi se putea constata mai lămurit că patriarhul nostru — așa îi ziceam din cauza frumosului său chip de bătrîn — duce o acțiune paralelă cu aceea a șefilor opoziției. Tîrziu, în urmă abia, am aflat că încheiaseră un pact formal. Luaseră angajamentul să se ajute reciproc și să nu dezarmeze pînă ce nu vor fi determinat intrarea în acțiune a României contra Puterilor Centrale. Doi ani am trăit sub imperiul acestei convenții secrete, ce e drept de mult publică pentru cei mai mulți [...].

De altfel, cam tot în acea vreme au venit la Sinaia și cîțiva fruntași ardeleni, în frunte cu M. Mihaly[5], președintele Comitetului Executiv al Partidului Național. Au conferit cu regele, cu Brătianu și cu mulți fruntași. Au mărturisit că primul ministru al României le-a vorbit, firește, cu rezerva pe care i-o impunea situația lui, dar că le-a vorbit așa încît să înțeleagă lămurit că tot gîndul guvernului nostru nu e decît la ei; să aibă răbdare și încredere, să ție poporul strîns unit, ca atunci cînd vom putea intra în luptă și trece Carpații să-i găsim gata să ne ajute la distrugerea inamicului comun. Au înțeles așa de bine, încît au plecat frații ardeleni acasă mulțumiți și plini de nădejde. Iar doi ani au lucrat cum s-au priceput și cum au putut, potrivit curentului primit de la șeful guvernului din Regat [...].

În timpul acesta, însă, firește că toată atenția noastră era mereu absorbită de desfășurarea evenimentelor de pe front. Zeul războiului era de partea germanilor. Armatele kaiserului străbătuseră cu iuțeala fulgerului Belgia, Liège, Bruxelles, Namur, Anvers, Ostende. Toate forturile renumite ale generalului Brialmont[6] căzuseră ca un castel de cărți. Nimic nu putea rezista artileriei grele germane. În orice caz, nu eroismul micii armate belgiene. Se aștepta însă ciocnirea cea mare cu armata franceză și cu trupele ce necontenit debarcau din insulele britanice. Valul german continua să se prăvălească cu furie și să mături toate zăgazurile. Charleroi[7] lua pentru oștirile Antantei proporțiile unui adevărat dezastru și, de acolo înainte, în cîteva zile, germanii cuceriră: Lille, Compiègne, Chatilly, trecură Marna și apărură la porțile Parisului evacuat de autorități.

Am petrecut cîteva zile groaznice [...]. Oricît de obiectiv ar fi vrut să judece lucrurile, foarte mulți dintre noi, și vorbesc de cei ca mine, care înțelegeau mai presus de toate să fie români, nu puteau să uite zilele de tinerețe petrecute în Franța, nenumăratele noastre legături cu civilizația, cu cultura franceză. O mare durere ne cuprinsese pentru o soartă care ni se părea nedreaptă. Citeam telegramele și parcă nu ne venea a crede. În sfîrșit, la finele lui august, vestea victoriei de la Marna[8] sosi. Am răsuflat politicește și omenește; cu toate obligațiunile neutralității, nu ne-am ascuns bucuria. La București, firește, manifestații și delir. Cînd Brătianu a comunicat vestea regelui Carol, acesta, pentru prima oară, și-a dat seama că instinctul politic al țării fusese cel bun, și a mărturisit că este recunoscător sfetnicilor săi că n-am mers alături de Puterile Centrale[9] [...].

---

[1] Ministrul Rusiei la București — **n.r.**

[2] Ministrul Franței la București — **n.r.**

[3] Subsecretar de Stat la Ministerul de Externe al Germaniei — **n.r.**

[4] Produsă la 14 octombrie 1916 — **n.r.**

„Brătianu stabilit la Predeal, redevenise enigmatic..."

[5] Corect, Teodor Mihali — **n.r.**

[6] Henri Brialmont (1821-1903), general belgian, specialist în construcția de fortificații — **n.r.**

[7] Înfrîngerea trupelor franco-anglo-belgiene de către germani (12-24 august 1914) — **n.r.**

[8] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1975.

[9] Dealtfel, în noaptea de 26 spre 27 septembrie 1914, regele Carol I a murit; Ferdinand I a devenit rege. Referindu-se la acele momente, I.G. Duca nota: „În dimineața de 27 septembrie 1914 dormeam încă adînc, cînd telefonul mă deșteptă. Suna îndelung și cu vădită enervare. Ce s-a mai întîmplat? alerg la aparat:

Şi de fapt ştirile de pe frontul oriental nu erau de natură să liniştească legitimele îngrijorări ale Germaniei. E adevărat că frumoasa înaintare din Prusia Orientală care, după proorocirile lui Take Ionescu de la Cazinoul din Sinaia, trebuia să ducă armatele ţarului la Berlin în cîteva săptămîni, se sfîrşea în înspăimîntătorul dezastru rusesc de la Tanenberg şi de la lacurile Mazuriene[1]. Dar dacă geniul lui Hindenburg[2] sau al lui Ludendorff[3] — las autorităţilor militare sarcina să dezlege această controversă — oprise armatele ruseşti la nord, spre sud ele mergeau din victorie în victorie. Armata austro-ungară se arătase din primul moment mai prejos de orice închipuire şi la primele ciocniri se putuse vedea că această numeroasă armată nu avea nici un cheag, că nimeni în rîndurile ei nu ştie de ce luptă, nici pentru cine luptă, că vrăjmăşiile dintre naţionalităţi erau mai vii decît ura soldaţilor împotriva duşmanului oficial, că armamentul lăsa de dorit şi că comandamentul era slab. Luptele din Galiţia erau pentru monarhie o catastrofă. Bucovina, Lembergul[4] cădeau repede şi cazacii apărură la hotarele Ungariei, pe crestele Carpaţilor.

Cu francezii învingători pe Marna şi cu ruşii la porţile Ungariei devenea greu să mai păstrezi neutralitatea României. Ce mai aşteptaţi?, era strigătul general. Opoziţia cerea cu insistenţă să declarăm războiul, presa, opinia publică manifestau zgomotos în acelaşi sens [...].

Cînd ruşii au scoborît de la Maramureş, Sighet, spre Baia a fost un fel de răzvrătire în guvern. Am cerut să se convoace de urgenţă Consiliul de Miniştri şi să intrăm imediat în război. Eram şi eu, o recunosc, printre cei mai nemulţumiţi de rezistenţa lui Brătianu. Ne-am întîlnit, deci, la Sinaia, în vila lui Costinescu [...]. Discuţia între Brătianu şi noi a fost violentă. La cererea noastră imperativă de intrare în acţiune, el a răspuns printr-un refuz categoric. Am insistat. Costinescu, deşi bolnav, a fost de o energie şi de o vehemenţă neobişnuită. În cele din urmă, Brătianu ne-a declarat categoric că mai bine demisionează, decît să urmeze sfatul nostru [...].

Hotărîrea şi siguranţa lui, mai ales, ne-au impus. Am convenit să mai luăm, pentru orice eventualitate, cîteva măsuri militare şi am obţinut de la el făgăduiala că, dacă, într-adevăr, ruşii pătrund în Ungaria, să reexaminăm chestiunea şi să intervenim atunci.

A doua zi, cazacii erau respinşi de la Baia şi ruşii definitiv opriţi în Carpaţi. Încă o dată Brătianu avusese dreptate [...].

Brătianu, deşi se opunea curentului războinic, era vădit îngrijorat [...]. Că va trebui făcut un pas înspre Rusia, se impunea. Politica lui fusese lămurită. Imposibilitate de a executa Tratatul cu Puterile Centrale, deci neutralitate. Nu puteam merge decît cu Antanta. Războiul însă va fi lung, deci să nu ne grăbim, să alegem momentul în care va fi mai eficace şi pentru [ţară] şi pentru noii noştri aliaţi. Aşa fiind, de ce nu s-ar lega deja formal cu Rusia? Să întreprindă o acţiune care ne-ar asigura bunăvoinţa ei, fără să ne oblige încă la o intrare în acţiune, şi care totodată să ne asigure chiar beneficiile unei intrări în acţiune dacă cumva prevederile lui îl înşală şi, evenimentele precipitîndu-se, Antanta cîştigă războiul. Pe cînd, deci, Marghiloman evolua înspre germanofilie, Take Ionescu vorbea şi Filipescu spumega, Brătianu, în tăcere, fără ştirea chiar a colegilor lui, încheia, la 18 septembrie 1914 [o înţelegere secretă cu Rusia, prin care se acorda României], ca preţ chiar al neutralităţii noastre, în caz de victorie, Ardealul şi toate ţinuturile româneşti din monarhia Habsburgilor [...]

Tratatul a fost dezbătut de Brătianu şi de Poklewsky şi iscălit la Bucureşti. În jurul lui, secretul s-a păstrat foarte bine. Nimeni n-a ştiut nimic. Acest tratat are o deosebită însemnătate, nu numai prin conţinutul său, care constituie un mare succes pentru diplomaţia lui Brătianu, dar şi fiindcă e mărturia indiscutabilă, dovada scrisă că n-am făcut politică de oportunism mercantil, ci că, de la începutul războiului mondial, cu o viziune limpede a viitorului, ne-am legat soarta de grupul de puteri care trebuia să rămînă învingător şi care numai prin biruinţa lui asigura statelor mici realizarea aspiraţiunilor lor naţionale ...

«Domnul prim-ministru vă roagă să poftiţi imediat la dînsul; Majestatea Sa regele a murit subit».

Primul meu sentiment a fost de uşurare. Soarta a dezlegat ceea ce noi nu puteam dezlega. Ieşirea aşteptată şi zadarnic căutată, iat-o. A găsit-o bătrînul suveran părăsind scena pe care piesa nu se mai putea juca cu el. A găsit-o nu retrăgîndu-se de pe tron, dar retrăgîndu-se de pe lumea aceasta. Îmi mărturisesc păcatul. Pe urmă, simţăminte mai omeneşti m-au cuprins. M-am gîndit la toată lunga domnie ce sfîrşea într-o aşa de tragică luptă sufletească. M-am gîndit la omul care adormise pentru vecie, la însuşirile lui, la binele pe care l-a făcut, la binele care ar fi vrut să-l facă. La tot ce opera sa reprezenta în evoluţiunea poporului nostru şi mintea mea i-a adus cuvenitul şi cuviinciosul prinos de recunoştinţă [...].

Niciodată nu mi-am dat seama, mai mult ca atunci, de bunătatea, de înnăscuta generozitate a poporului român. Un popor care se lupta cu bătrînul său rege pentru cea mai pasionantă cauză ce poate însufleţi un neam — dorul întregirii lui — şi care în faţa morţii uita totul [...]. Poate fi o mai convingătoare dovadă de mărinimie şi de noblеţe sufletească?" — **n.r.**

[1] Contraofensivă a Puterilor Centrale, în august-septembrie 1914, soldată cu înfrîngerea trupelor ruseşti — **n.r.**

[2] Paul de Beneckendorf Hindenburg (1847-1934), mareşal, comandant al armatelor Puterilor Centrale pe frontul oriental, şef al Statului major german (1916-1918); a participat la organizarea intervenţiei antisovietice şi la înăbuşirea revoluţiei din Germania, din noiembrie 1918; a fost preşedinte al Germaniei (1925-1934), predînd puterea lui Hitler, pe care l-a numit cancelar, în ianuarie 1933 (vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1975 şi 1, 2, 3/1976) — **n.r.**

[3] Erich von Ludendorff (1865-1937), general, şef al Statului major (1914) şi apoi adjunct al lui Hindenburg (1916-1918) — **n.r.**

[4] Între 29-31 august 1914, trupele ruseşti înfrîng armatele austro-ungare şi la 3 septembrie ocupă Lembergul (azi Lwow) — **n.r.**

Carol I „a părăsit scena pe care piesa nu se mai putea juca cu el..." (fotografii aflate în fondurile Bibliotecii Centrale de Stat)

„Mulți din alte țări rugîndu-ne foarte"

ALEXANDRU DUȚU

„Ce voi mai spune deosebi lucrurile şi mănăstirile care le-au miluit? Să zicem denpreună toate cîte sînt în Evropa, în Thrachiia, în Elada, în Ahiia, în Iliric, în Cambaniia, în Elispond, în Misiia, în Lungduniia, în Pethlagoniia, în Dalmaţia şi în toate laturi de la răsărit pîn la apus şi de la miazăzi pîn la miazănoapte".

Îmbrăţişînd cu privirea şirul lung de locuri ce beneficiaseră de generozitatea lui Neagoe Basarab şi care se întindea pînă la ţărmurile Adriaticei şi ale Mării Egee, cronicarul voievodului sublinia în Istoria Ţării Româneşti **faptul că nu era vorba numai de „ziduri", ci şi de „daruri". Iar „darurile" nu se reduceau numai la sume de bani sau privilegii, ci cuprindeau „vase", „covor de mătase cusut tot cu sîrmă de aur"[1] şi manuscrise frumos miniate sau cărţi de curînd ieşite din tiparniţa aşezată la mănăstirea Dealului, deasupra Tîrgovişteî.**

Vechime și continuitate

Cărţile erau cerute cu insistenţă în Peninsula Balcanică de cei care întreţineau în mănăstiri amintirea epocii eroice din viaţa popoarelor iugoslave, a bulgarilor, a grecilor, şi care vorbeau ascultătorilor despre strălucirea Bizanţului, despre luptele ţarilor bulgari şi „vieţile sfinţilor regi sîrbi"; pe aceleaşi cărţi, cu precădere pe **Octoih** şi **Psaltire,** copiii învăţau să citească în şcolile organizate pe lîngă mănăstiri sau în parohii. Centre de copişti se formaseră anevoie în Balcani, cu excepţia Athosului, iar ateliere tipografice prinseseră şi mai rar viaţă, deoarece acestea solicitau o bază materială adecvată şi meşteri şi ucenici care să-şi consacre tot timpul lucrului cărturăresc. În acelaşi timp, tipografiile nu fuseseră acceptate în capitala imperiului, la Istanbul, unde continuau să fie caligrafiate operele consacrate de tradiţie şi nu erau redactate, decît rareori scrieri cu un conţinut înnoitor. De aceea, emisarii din centrele balcanice porneau spre Bistriţa olteană, spre Putna şi Neamţ, unde aflau mijloace pentru a-şi astîmpăra „foamea de carte".

După ce tipograful grec Zaharia Kalleirgis a tipărit la Veneţia, în 1509, un **Ceaslov** pentru publicul din interiorul spaţiului grecesc, iar Macarie a dat la iveală, în slavonă un **Octoih** în două părţi la Cetinie, în 1493-1495, şi un **Liturghier** la Tîrgovişte[2], în 1508, tiparul nu a mai făcut progrese spre sud, în Bulgaria şi Grecia de azi. Au mai funcţionat, sporadic, ateliere tipografice pe teritoriul iugoslav, la Goražde, Rujansk, Gračanica, Belgrad, pentru a se stinge la sfîrşitul sec. XVI; pe teritoriul albanez, grecesc, bulgar, tipografiile nu au prins viaţă. Abia în 1727, Ibrahim Müteferrika, originar din Cluj a dat la lumină cîteva cărţi la Istanbul; dar perioada de înflorire culturală ce acoperea primele decenii ale sec. XVIII şi care anunţa noi des-

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1972.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 4/1970.

chideri de orizont — denumită „epoca lalelelor" — nu a durat prea mult în imperiul semilunii și tipografia și-a încetat activitatea.

Pînă la începutul sec. XIX, singurele tipografii care au funcționat neîntrerupt în tot sud-estul european au fost cele românești. Din 1508, cu scurte întreruperi provocate de războaiele distrugătoare cu forțele Înaltei Porți, tipografiile instalate în spațiul românesc au oferit carte tuturor celor care foloseau drept limbă slavona iar mai apoi greaca. S-a afirmat, pe bună dreptate, că tiparul chirilic a îmbinat, în cultura noastră, vechimea cu continuitatea, ca în nici o altă cultură din estul sau sud-estul Europei. Atît cărturarii greci, cît și cei iugoslavi, albanezi sau bulgari au trebuit să-și imprime operele în tiparnițe situate în afara zonei balcanice, la Veneția, la Viena, în alte orașe — atunci cînd nu au venit la Iași sau București — pînă tîrziu, la începutul sec. XIX. De aceea, cînd cronicarii români vorbesc de „danii", iar călătorii străini întîlnesc emisari de departe care cer „milostenii", știm că era vorba și despre manuscrise aflate azi în Balcani sau tipărituri întîlnite chiar în Orientul Apropiat.

Limba vorbită de popor

Cronicarul lui Neagoe Basarab subliniază faptul că autorul **Învățăturilor către Teodosie** a consolidat ctitorii ale predecesorilor. La fel a procedat două secole mai tîrziu, Constantin Brîncoveanu care a făcut o danie mănăstirii Racoviță, „care iaste den susul cetății Beligradului în ținutul turcesc, ce iaste zidită și înălțată den temelia ei de răposatul Radu Voievod, care den trecuții ani stăpînitor acestei țări au fost...". Ctitorii români au revenit, cu insistență, pentru a întări și da o nouă strălucire construcțiilor ridicate de predecesori, dar au și adăugat noi centre celor vechi. Matei Basarab a construit lăcașuri la Vidin și Sviștov, Brîncoveanu la Galata, Cantemir a schițat el însuși planurile palatului din Istanbul, unde a scris **Istoria ieroglifică** și a strîns material pentru **Istoria Imperiului otoman,** într-un cabinet de lucru cu o bibliotecă ce s-a risipit[1].

Cărțile nu lipseau din aceste lăcașuri, fiind trimise din centrele de copiști din țară. În scriptorium-ul de la Putna, copiștii scriau răspicat că un **Apostol,** din 1463, sau un **Tetraevanghel,** din 1502, au fost caligrafiate din porunca marelui Ștefan „pentru mănăstirea sa Zograf în sfîntul munte Athos". Un **Tetraevanghel** din 1504 a ajuns la mitropolitul Muntenegrului, Daniil Niegoș, care l-a donat Patriarhiei din Peč. Culegerea de norme juridice, **Sintagma,** întocmită de Matei Vlastares din Salonic pe la 1335, a fost caligrafiată în Moldova în 1495, și a ajuns la mănăstirea Hopovo și la Srem, în Iugoslavia. Compozițiile lui Filotei, monahul de la Cozia, dedicate lui Mircea cel Bătrîn, s-au difuzat în Serbia și în Bulgaria, în timp ce **Cuvintele** lui Damaschin Studitul, scrise în slavonă în sec. XVII la noi, au ajuns la Istanbul. În localitățile iugoslave Mesița și Lok, manuscrise provenite de la Putna sau Neamț au fost descoperite de specialiștii din țara vecină care le-au descris cu amănunte.

Difuzarea textelor a fost continuă, cu sporită intensitate în răstimpurile în care viața culturală românească cunoștea o mai mare înflorire. În asemenea condiții, specialiștii de peste hotare au constatat că modul de a scrie și împodobi textele, cu precădere în centrele din Moldova, a alcătuit un model pentru cărturarii care difuzau mai departe operele scrise de români: este vorba de așanumitul „izvod moldovenesc", cu un rol recunoscut în cultura veche rusă, dar și în culturile de la sudul Dunării. În această ultimă direcție, efortul românesc a fost permanent, deoarece el asocia politicii de rezistență în fața marelui imperiu care înainta spre inima Europei, în sec. XVII, opera de restituire și descoperire a marilor valori ale gîndirii europene. Darurile au pornit mai ales către Athos, focarul vieții culturale a popoarelor balcanice pînă în epoca Luminilor cînd noi centre de activitate cărturărească și-au făcut apariția la sud de Dunăre. Savantul rus Porfiri Uspenski cuprindea într-o formulă sintetică un întreg proces cultural, atunci cînd scria, în 1877: „Nici un alt popor nu a făcut atîta bine pentru Athos, cît au făcut românii". Politica de rezistență și-a amplificat cadrul, adoptînd noi orientări, din sec. XVII înainte, cînd limba vorbită de popor a pătruns neîncetat, biruitoare, în toate sectoarele culturii scrise române, iar tiparul a oferit mii de exemplare în răstimpuri de cîțiva ani; cartea pentru străini a fost mai limpede individualizată și încadrată într-un veritabil program cultural.

În anii în care o pleiadă întreagă de cărturari au ieșit din școlile de la Tîrgoviște, Iași sau Brașov s-a acordat o deosebită atenție muncii tipografice. În epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu, cărțile în slavonă au sporit și au continuat a fi adresate popoarelor din sudul Dunării. În 1635 și 1656, deceniile în care au văzut lumina tiparului texte românești importante, precum **Cazania** lui Varlaam, care s-a răspîndit pînă în Bihor și sudul Olteniei, **Noul Testament** de la Alba Iulia, ieșit din străduința lui Simion Ștefan de a afla cuvintele „bune, pe care le înțeleg toți" sau **Pravila** de la Govora, trasă apoi, într-un tiraj special pentru transilvăneni, cărțile în slavonește au fost expres menite sîrbilor și bulgarilor. Ne dezvăluie cu claritate acest fapt cuvîntul către cititori din fruntea **Psaltirei** de la Govora, din 1637, adresată „evlaviosului neam al patriei noastre și altor neamuri [...] și cu

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 3/1976.**

deosebire bulgarilor și sîrbilor"; ori precuvîntarea semnată de Melhisedec de la Cîmpulung, dar scrisă de distinsul cărturar Udriște Năsturel, la **Antologhionul** slavonesc, din 1643, în care se arată că „mulți, ba chiar mai toți, atît din țară, cît și din alte țări, rugîndu-ne foarte, de aceea ne-am silit ca mai întîi de toate, să punem în lucrul tipografiei această carte". Cum aflau de aceste rugăminți tipografii români, înțelegem din prefața la **Triodul** din 1649, de la Tîrgoviște, scrisă de același cărturar dar semnată de Elena doamna — soția lui Matei Basarab — și adresată lui Damaschin, starețul mănăstirii sîrbe Hilandar de la Athos, venit în cetatea românească de scaun tocmai pentru a solicita cărți. Eficacitatea acestui sprijin a fost recunoscută în numeroase mărturii, printre care și în cartea **Abgar,** scoasă în 1641, la Roma, de episcopul bulgar Stanislavov.

Bogatul program al lui Constantin Brîncoveanu

În programul cultural al lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714) cartea destinată popoarelor balcanice a continuat să ocupe un loc prioritar. **Gramatica slavonească** scoasă de Antim Ivireanu la Snagov, în 1697, este destinată celor care doreau să învețe la București această limbă „străină și împrumutată", precum și celor care o vorbeau, „adecă slavii". În domnia lui Brîncoveanu, registrul de preocupări s-a lărgit: pe lîngă tipăriturile destinate cultului, au fost date la lumină numeroase cărți didactice și de înțelepciune. Ca un mijloc de rezistență în fața presiunilor culturale crescînde ale Imperiului habsburgic, acest program a căpătat un aspect nou, prin locul deosebit acordat limbii grecești, care pătrundea, acum, în toată rețeaua învățămîntului balcanic. Datorită acestor împrejurări, cartea în limba greacă adresată dascălilor și elevilor sau negustorilor balcanici care foloseau această limbă, s-a afirmat tot mai viguros. Manos Apostolu scria în prefața dedicată lui Brîncoveanu la **Pildele filosofești,** din 1713: „prin măreția ta de suflet și strălucitele binefaceri, învățătura grecilor este chemată la prima ei demnitate", în timp ce pe primele pagini ale primei tipărituri în greacă apărută în Moldova, la Cetățuia, în 1682, versuri festive vesteau o însemnată victorie: „se lăuda îngîmfarea apuseană, mai înainte, că întrece cu mult pe răsăriteni în știința greacă și în tipărirea cărților; lumina acestor două lucruri a răsărit acum aici". Dar cărțile ieșite din tiparnițele patronate de Brîncoveanu au depășit aria restrînsă, a Balcanilor. După ce au fost date la lumină la Snagov și București cărți cu textul în greacă și arabă, în 1706, la Antiohia în Siria, cu sprijinul principelui român, au fost tipărite numai cu caractere arabe **Psaltiri** destinate să servească și ca manual școlar, după cum declara patriarhul Atanasie al Antiohiei în cuvîntul de laudă către Brîncoveanu. Pe primele pagini ale acestor cărți, cititorii întîlneau stema Țării Românești. Apoi regele Vahthang IV al Georgiei a cerut să i se trimită și lui un meșter cu cele necesare pentru editarea de cărți în limba georgiană, care, mai înainte, nu apăruseră decît dincolo de hotarele țării; a ajuns, pe celălalt țărm al Mării Negre, un anume Mihai, fiul lui Ștefan, care, în 1709, a făcut să apară la Tbilisi prima carte pe teritoriu georgian[1], o **Evanghelie,** retipărită în 1710. Astfel, în istoria cărții universale, tipografii români au înscris realizări de valoare și semnificație excepționale, datorită cărora iradierea culturii românești a trecut în epoca brîncovenească, mult dincolo de marginile schițate de cronicarul lui Neagoe Basarab.

Un document publicat de curînd ne oferă dovada clară a acestei puteri de iradiere a cărții ieșite din tipografiile românești. Pe la 1717, Giovanni Maria Bertolli, cenzor al cărților grecești tipărite la Veneția, înainta un raport care-i fusese solicitat de consiliul ce se ocupa de tipografiile din republica serenissimă. Inchiziția sesizase consiliul că grecii tipăreau la Veneția ce voiau, ofensînd credința catolică prin scrierile lor rituale. Într-un stil care dezvăluie libertatea de spirit venețiană — aceea care a favorizat întemeierea colegiilor grecești, unde Brîncoveanu însuși a trimis numeroși bursieri — cenzorul cerea să nu se țină seama de insinuările Inchiziției care trecea sub tăcere privilegiile acordate grecilor chiar de către papi. Și apoi, adăuga Bertolli, dacă va fi interzisă tipărirea cărților grecești în Veneția, grecii vor face apel la tipografii din alte părți, de unde vor ataca frontal pe catolici; exemplul cel mai bun ni-l oferă Țara Românească, unde principele Brîncoveanu a dat permisiune și imbold unor cărți împotriva catolicilor. Libertatea de spirit venețiană acoperea precise calcule comerciale. Dar faptul că Veneția — care era în acel timp, centrul tipografic cu producția cea mai bogată de cărți pentru popoarele balcanice — privea cu atenție activitatea centrelor tipografice române, relevă încă o dată rolul jucat de români în dezvoltarea culturilor sud-est europene pînă în pragul epocii luminilor, evoluție dominată de aspirația spre libertate și independență și dinamizată prin exemplul dat de poporul român.

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 11/1975.**

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

„Urmașii vitejilor copii ai Vrîncioaiei"

FLORIAN TUCĂ

Focșani: la 29 iunie 1916, în această localitate a avut loc solemnitatea dezvelirii Monumentului eroilor vrînceni și putneni căzuți în războiul pentru cucerirea independenței. Într-un cald cuvînt evocator, generalul Marcovici spunea: „Voinicii flăcăi din Vrancea, urmașii vitejilor copii ai Vrîncioaiei, precum și cei din întregul județ al Putnei, au fost și ei chemați dimpreună cu întreaga țară, [...] să arate lumii întregi că strămoșeasca vitejie a fost păstrată cu toată însuflețirea în inimile românești și că ei au știut, la chemarea ce li s-a făcut în momentul suprem, să dovedească că sînt gata a se jertfi pentru realizarea drepturilor seculare ale patriei [...]. Ne-am adunat astăzi aici [...] pentru a aduce prinosul nostru de recunoștință și admirațiune memoriei acelora din fiii Putnei care au dat dovadă de devotament și sacrificiu spre binele și fericirea obștească".

Monumentul — opera sculptorului Oscar Spaethe — înfățișează un dorobanț în plin avînt și o femeie cu un steag, compoziția semnificînd patria.

Putnenii și vrîncenii au slujit cauza independenței sub drapelul Regimentului 10 dorobanți, care își avea garnizoana de reședință în Focșani. Unitatea și-a început marșul de luptă la 10 aprilie 1877. La 6 august 1878, cînd s-a înapoiat în garnizoană, din rîndurile ei lipseau aproape 160 combatanți, dintre care un ofițer superior, trei ofițeri inferiori, cinci sergenți, șase caporali și 144 soldați.

În bătălia de la Griviția din 30 august 1877, focșenenii au mers în coloana întîia de atac. Un document de Stat major reconstituie astfel dispozitivul regimentului: „Batalionul 1, comandat de maiorul Șonțu, forma linia întîia de bătaie, împreună cu un batalion din Regimentul 8 linie. La batalionul maiorului Șonțu s-a mai atașat Compania 7 din al doilea batalion; astfel forța acestui batalion era de 5 companii. În a doua linie era Batalionul al 2-lea, comandat de maiorul Lippan".

Înainte de începerea luptei, maiorul Șonțu a trecut de la o subunitate la alta, îmbărbătîndu-și oștenii. Ni s-au păstrat cuvintele pe care le-a adresat el atunci dorobanților: „Băieți! să fiți viteji, să înaintați bărbătește. Ni s-a încredințat cinstea de a deschide lupta; să fim vrednici

de aceasta, să arătăm că sîntem români şi că nu ne temem de vrăjmaşi... Şi dacă mă veţi vedea pe mine murind nu vă pierdeţi firea, mergeţi înainte cu căpitanii. Şi de-or muri şi ei, aveţi locotenenţii... Aveţi sergenţii...".

La 30 august 1877, după luarea prînzului, dorobanţii au pornit la atac. În frunte se afla maiorul Şonţu. Cu trunchiurile puţin aplecate în faţă, aşa cum i-a imortalizat penelul lui Grigorescu, oştenii îl urmau prin ploaia de schije şi gloanţe. Ţinta tuturor era reduta inamică. Curînd, o priveliştе neaşteptată li s-a deschis în faţa ochilor: o vale neştiută de ei, plină de ierburi şi de mărăcinişuri, cu pante abrupte, bătută de foc ucigător. „Atacul s-a dat în condiţii foarte grele. Pe lîngă că reduta era foarte bine întărită, atacatorii trebuiau să treacă o vale, numită «Valea plîngerii» sau «Valea lacrimilor». Această vale, avînd malurile repezi, stînjeneşte atacul". Dincolo de ea, se contura, surprinzătoare şi cumplită, o redută necunoscută de ei: Griviţa 2. A fost un moment de cumpănă. Maiorul Şonţu s-a avîntat din nou primul. Dar a căzut vitejeşte „stropind cu sîngele său pămîntul roditor al gloriei. Memoria lui va fi scumpă tuturor celor care iubesc libertatea, dreptatea şi curajul" — scria ziarul **Dorobanţul.**

Căpitanul Leon Caracalia a preluat comanda batalionului. Era un ţintaş neîntrecut. Din prima împuşcătură, a doborît un ofţier inamic urcat pe un parapet. Al doilea glonţ şi-a atins şi el ţinta. Dar pe al treilea nu l-a mai tras: un plumb duşman l-a lovit în plin. Comanda subunităţii a fost preluată de locotenentul Chivu Stănescu. Cînd căzuse căpitanul Caracalia, el era ceva mai în urmă. Se oprise să-şi lege rana sîngerîndă. Dar cînd a văzut că batalionul a rămas din nou fără comandant, s-a aruncat în fruntea atacatorilor, urmîndu-i în vitejie şi jertfă pe ceilalţi doi ofiţeri.

Unul din sergenţi a apărut atunci în fruntea oştenilor.

Cine va fi fost el? Poate Al. Costescu, ori C. Costescu, sau I. Iancovescu... ceea ce se ştie precis este că iureşul atacatorilor a continuat...

Cu toate jertfele şi eroismul dorobanţilor, Griviţa 2 n-a putut fi cucerită atunci, nici în luptele din septembrie şi octombrie, ci abia în noiembrie, cînd a căzut întregul sistem de la Plevna.

Pentru cinstirea memoriei maiorului Gheorghe Şonţu, reprezentanţii cetăţenilor din oraşul Focşani au hotărît, la 6 septembrie 1877, ca o stradă din localitate să poarte numele eroului. În procesul-verbal întocmit cu acel prilej se spunea: „Consiliul comunei Focşani, informîndu-ne de participarea armatei noastre române la războiul din Orient şi bravura cu care s-a distins la luarea unor redute din preajma Plevnei, cu care ocazie a-veau de regretat pierderea a doi ofiţeri din comuna noastră, şi anume: maiorul Şonţu şi sublocotenentul Botescu [...], dispunem ca numita stradă unde este casa părintească a d-lui Şonţu, va purta numele strada Şonţu".

39 ani mai tîrziu, cinstind memoria celor care îşi vărsaseră sîngele pentru independenţa patriei, focşenenii le aduceau un nou omagiu, prin ridicarea monumentului eroilor vrînceni şi putneni.

PLANŞELE NOASTRE

① Oşteni din vremea lui Ştefan cel Mare. Reconstituiri grafice de Costin Petrescu, aflate la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România; în medalioane: stema (sus) şi sigiliul lui Ştefan cel Mare.

④ Chipuri de turci, aşa cum apar pe o frescă a mănăstirii Voroneţ, una din multele ctitorii ale marelui voievod **(Bătălia de la Valea Albă,** p. 5**)**

② ③ Cunoscutul scriitor Alexandre Dumas-tatăl a luat parte la frămîntările sociale din Franţa primei jumătăţi a secolului XIX — revoluţia din iulie 1830 şi revoluţia burghezo-democratică din 1848. **a)** Alexandre Dumas împreună cu Victor Hugo, George Sand, Niccolo Paganini şi Gioacchino Rossini. La pian — Franz Liszt; **b)** Luptele de la Porte Saint-Denis — Paris, din ziua de 28 iulie 1830; **c)** 23 februarie 1848: Camera deputaţilor dezbate abdicarea regelui Ludovic Filip **(Alexandre Dumas—revoluţionar,** p. 55**)**

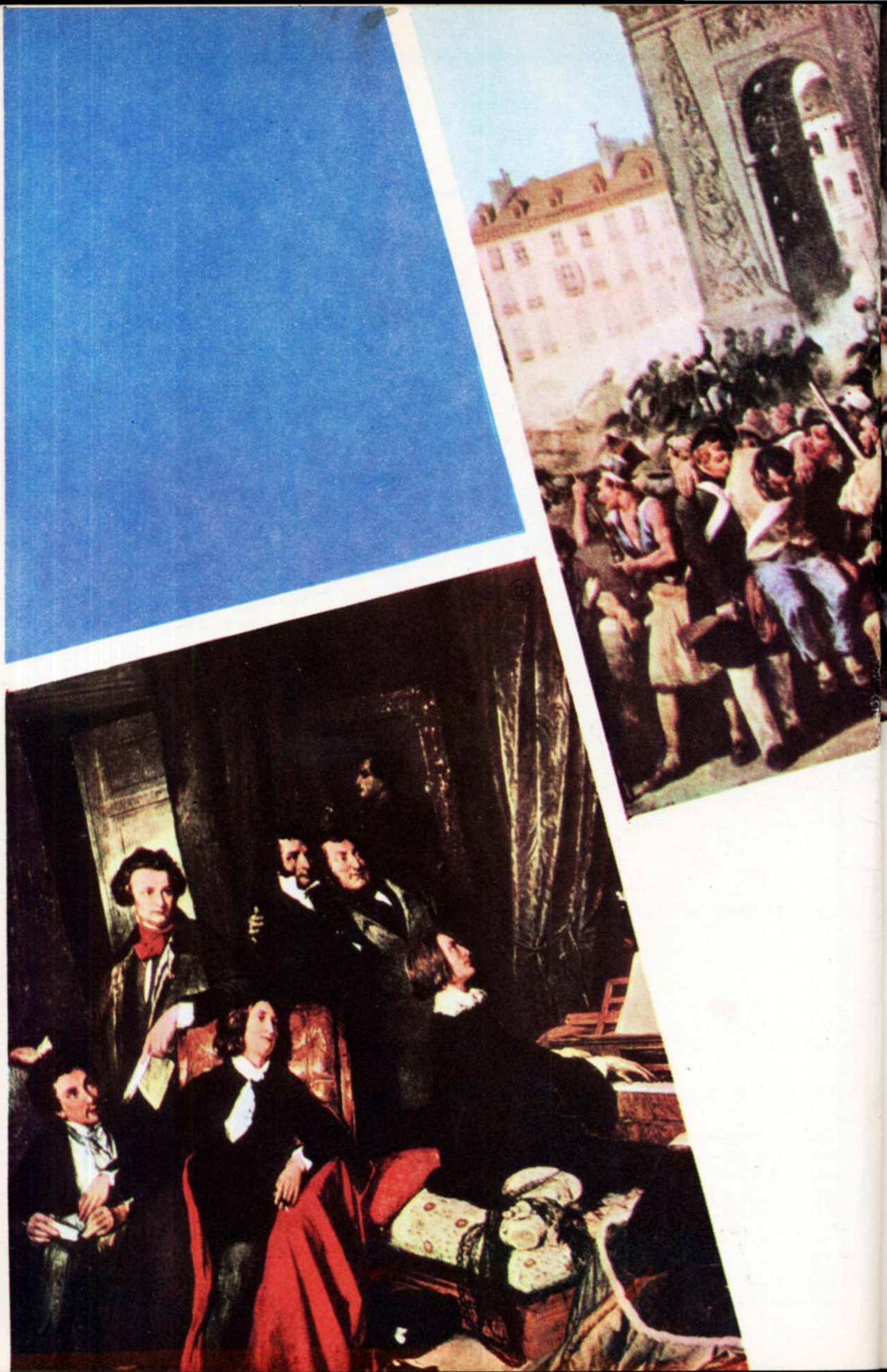

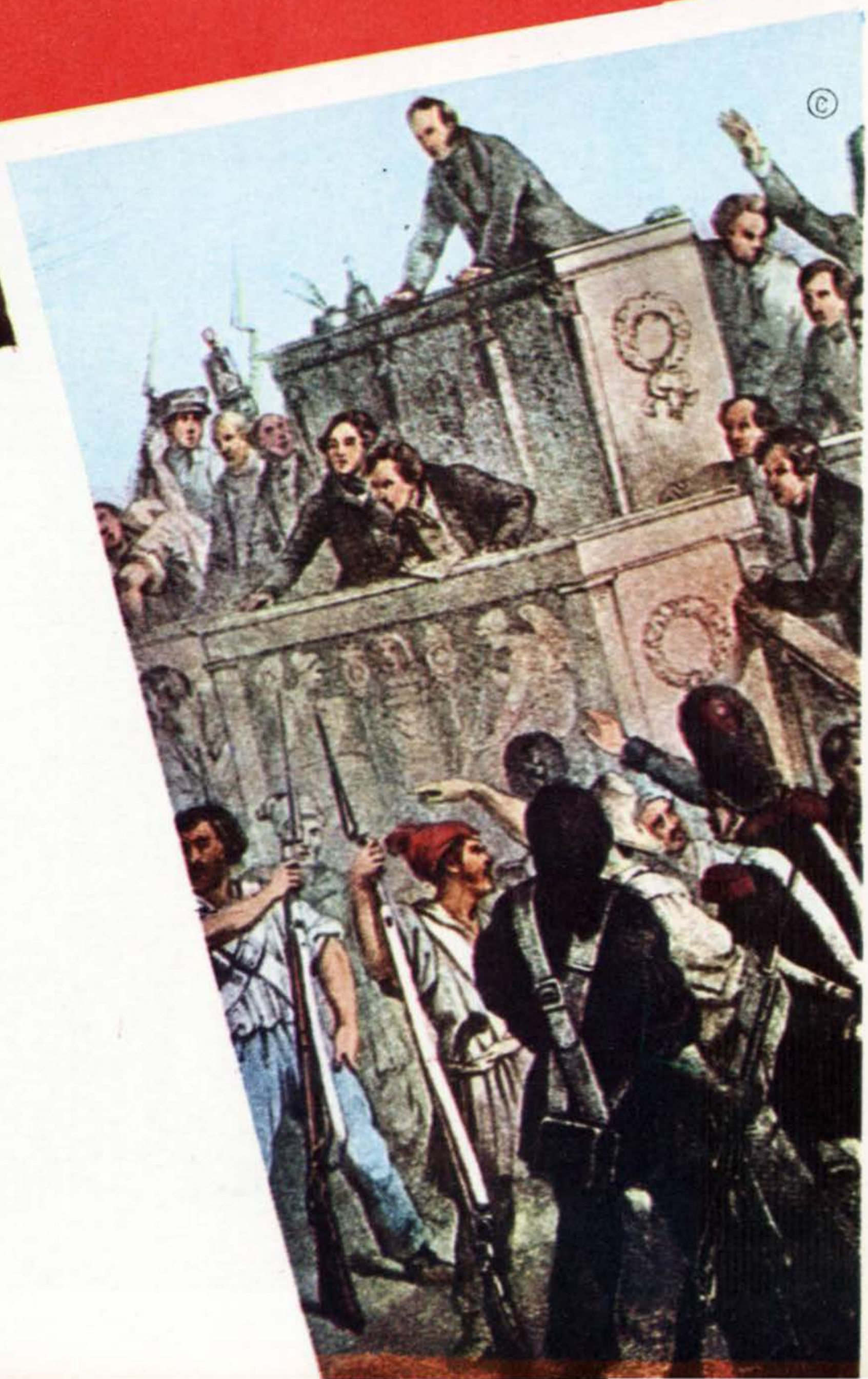

Н ТУСКЫ

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizaţie materială şi spirituală. O importanţă deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista şi al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ŞI TRIBURI TRACICE

Odrisii

Unul din cele mai importante triburi tracice[1]. A locuit pe ambele maluri ale rîului Tonzos (azi Tundja) pînă în apropierea Apolloniei (azi Sozopol, Bulgaria), ocupînd astfel centrul Traciei. Încă din sec. V î.e.n., Herodot şi apoi Tucidide menţionează existenţa unui mare regat, ale cărui limite s-ar fi extins, potrivit precizărilor lui Tucidide, de la Abdera (azi lîngă Polystylo, Grecia) pînă la gurile Dunării. Întemeietorul acestui regat se numea Teres I (aprox. 470-440 î.e.n.). Urmaşul său, Sitalkes (aprox. 440-424 î.e.n.), a purtat o serie de lupte cu sciţii de la nord de Dunăre, căutînd să întreţină bune relaţii cu grecii din Abdera şi încheind chiar un tratat de alianţă cu Atena. Sub acest cîrmuitor, regatul odris, avînd o organizare internă perfecţionată şi întemeindu-şi autoritatea pe supunerea celorlalte seminţii tracice, ca şi a unor cetăţi greceşti, pe care le obliga la plata unui greu tribut, a cunoscut o perioadă de maximă dezvoltare. O vreme, în partea de apus a Traciei a domnit fratele lui Sitalkes, Sparadokos, care a dus o politică opusă, potrivnică alianţei cu Atena. Puternica cetate a ridicat împotriva sa pe regele Macedoniei, Perdiccas, şi pe Sitalkes, aliaţi în această împrejurare, deşi în altele au fost în război. Sparadokos s-a refugiat la sciţi, care au sfîrşit însă prin a-l preda fratelui şi adversarului său. Urmaşii lui Sitalkes, Seuthes şi Cotys, au continuat politica predecesorilor lor. În schimb, în vremea lui Kersebleptes, mai exact în anul 341 î.e.n., Filip II, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, a cucerit regatul odris (Diodor).

Sînt cunoscuţi mai mulţi regi ai odrisilor care au emis, în a doua jumătate a sec. V şi în sec. IV î.e.n., pînă la cucerirea macedoneană, monede de argint şi de bronz, cu legende în alfabetul grecesc: Sparadokos, Amadokos II, Teres II, Ketriporis (membru activ al unei coaliţii îndreptată împotriva lui Filip II, în 356 î.e.n.). Chiar dacă aceste monede nu au avut un rol prea important în circulaţie, ele sînt o dovadă a prosperităţii regilor odrisi; destul să mai arătăm că, pe la 400 î.e.n., regele Seuthes şi-a permis să angajeze 6 000 mercenari greci, în vederea rezolvării unor conflicte locale (Xenophon, **Anabasis**).

Cu toate că Alexandru cel Mare i-a schimbat sau antrenat pe cîrmuitorii locali în campania din Asia, în Tracia au rămas puternice nuclee de rezistenţă, care au dat mult de furcă macedonenilor, atît în anii glorioasei domnii a lui Alexandru (Curtius Rufus), cît şi mai tîrziu, în vremea lui Lisimah. Astfel, în 313 î.e.n., în zilele răscoalei cetăţilor vest-pontice în frunte cu Callatis, cînd Lisimah s-a îndreptat spre sud pentru a face faţă debarcării generalului grec Pausanias, a găsit trecătorile Balcanilor blocate de forţele regelui trac Seuthes III şi a reuşit să treacă doar cu preţul unor mari pierderi (Diodor). Regatul lui Seuthes III era situat în Valea Trandafirilor, între munţii Balcani şi Sredna Gora. Arheologii bulgari i-au descoperit şi cercetat capitala, Seuthopolis, un adevărat oraş, construit după model grecesc. În ciuda vitregiei vremurilor, Seuthes III a emis monede de bronz de tip grecesc, în spiritul tradiţiei regilor odrisi independenţi.

În 277 î.e.n., celţii, instalaţi în Peninsula Balcanică, au întemeiat regatul din Tylis, ajungînd să controleze cea mai mare parte a triburilor tracice. După aproximativ şase decenii, se pare că în 218 î.e.n., o răscoală a tracilor a pus capăt existenţei regatului din Tylis (Polybiu). Din secolul următor, avem din nou dovezi despre existenţa unor conducători locali traci, unii sigur odrisi, ca Amadokos, menţionat într-un conflict cu regele Filip V, care a cucerit, în 180 î.e.n., oraşul Philippopolis şi a făcut chiar o incursiune pe culmile Balcanilor, împreună cu toată oştirea, pe cît de spectaculoasă pe atît de inutilă (Polybiu, Titus Livius), căci zilele regatului său erau numărate. După victoria din 168 î.e.n. asupra Macedoniei, romanii au recunoscut autoritatea regelui odris Cotys. Două decenii mai tîrziu, Macedonia a fost transformată în provincie romană. Din această perioadă merită să amintim isprăvile regelui odris Diegylis, care, după ce a eşuat în încercarea de a ajunge pe tronul Macedoniei, a ocupat teritorii în sudul Traciei şi a distrus Lysimacheia, pînă ce a fost învins, la rîndu-i, în 145 î.e.n., de regele Pergamului. Merită să amintim şi pe un alt Amadokos, în zilele agitate ale războaielor cu Mitridate VI Eupator, regele Pontului şi adversar temut al Romei şi, în fine, pe Sadalas, ale cărui relaţii cu Messembria (azi Nesebăr, Bulgaria) şi cu triumvirul Marcus Antonius prin anii 45-42 î.e.n., ne sînt, de asemenea, cunoscute. Chiar dacă din acel moment dinastia odrisă se va uni cu aceea a sapeilor, o altă seminţie tracă, este cert că sub titulatura de regat clientelar (dependent de autoritatea Romei) al odrisilor, romanii vor încredinţa dinastiei odriso-sapeice, după 29-28 î.e.n., conducerea şi apărarea unei zone foarte întinse, de la gurile Dunării şi pînă în sudul actualei Bulgarii. În anul 46 e.n., împăratul roman Claudius, profitînd de uciderea lui Rhoemetalces III, va desfiinţa regatul odris, transformînd partea de la sud de munţii Haemus (Balcani) în provincia romană Tracia. [Vezi şi G. Mihailov **La Thrace au IVe et IIIe siècles avant notre ère** („Tracia în secolele IV şi III î.e.n."), în **Athenaeum** XXXIX, 1961, Hristo Danov, **Drevna Trakia** („Tracia antică"), Sofia, 1969.

Gh. POENARU BORDEA şi Al. SUCEVEANU

Sucii

În izvoarele literare şi epigrafice, acest trib getic este menţionat fie **succi**, fie **suci**. După aceleaşi surse, membrii tribului respectiv sînt semnalaţi în trei locuri.

În munţii Haemus se cunoaşte trecătoarea Succilor, controlată mult timp de acest trib şi identificată azi cu Sulu Derbend sau Demir Kapu. Despre importanţa ei strategică vorbesc Ammianus Marcelinus şi alţi istorici. După unii filologi, printre care şi Tomaschek, toponimicul este de obîrşie indoeuropeană, însemnînd „despicătură".

Se pare că din pasul Succilor balcanici au emigrat două grupe de populaţie spre Dunăre. Unii dintre suci

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1972 şi 4/1974.

agriani	bebrici	brisi	geti (getae, v. geto-daci)	pradavensi
albocensi	beni	buri (buridavensi)	harpi	ratacensi (racatensi)
aletoi	berecynti	caeni	hypsalti	rondaloi
ansamensi	bessi	carpi	lai	saboci
appiarensi	bettegeri	carpodaci	maedobithyni	saci
apuli	biefi	celagesi	moesi (mysi)	sapei
apsinthioi	bisalti	celegerri	mygdoni	sargeti
arsietai	bistoni	ciconi	napei	satri
artaci	bitini	coilaletae	nipsaloi (tranipsioi)	serdi
asti	bottiai	coralli	obulensi	siensi
ausdecensi (usdecensi)	brianti (priantti?)	corpili	odomanti	sindi
	brigi	costoboci	odrisi	singi
		cotensi	oinensi	sithoni
		crestoni	oitensi	suci
		crobizi	olizoni	terizi
		crusaei	orresci	thunati
		daci (v. geto-daci)	paiopli	tilati
		dantheleti	paiti	tini
		darsi (darsai)	panaioi	trausi
		derroni	piarensi	treri
		digerri	piefigi	tribali
		dimensi	piengeti	tynteni
		diobessi	pieri	tyrageti
		dioi	pirogeri	uti
		dolonsi (dolongi)	pliasti	zaieli
		drosi	potulatensi	zbaleoni
		drugeri		zerani
		edoni		

s-au așezat la răsărit de Durostorum (Silistra) și au creat acolo un important centru politico-militar denumit **Sucidava,** ce se identifică azi cu satul Izvoarele (fost Pîrjoaia), din jud. Constanța. Sucidava dobrogeană este menționată de Tabula Peutingeriana, de Itinerarium Antonini, de către o inscripție din vremea lui Aurelian și de alte izvoare antice.

Al doilea grup de suci getici a trecut la nord de Dunăre și s-a așezat la apus de gura Oltului, în cîmpia românățeană. Acolo au fondat cetatea **Sucidava,** localizată precis după inscripții și după Procopius, la Celei-Corabia în jud. Olt. Săpăturile arheologice au identificat la Celei o fortificație a sucilor sub temeliile cetății romano-bizantine și o așezare a lor în zona înconjurătoare. Numai cetatea a fost distrusă de romani mai înainte de cucerirea Daciei. Așezarea civilă s-a menținut, putîndu-se constata că a avut legături economice cu lumea elenistică și cu negustorii romani din vremea republicii. Sub stăpînirea romană din sec. II-V e.n., sucii din cîmpia românățeană au fost organizați într-un **territorium Sucidavense** de caracter civil și militar. De la Aurelian pînă la invaziile hunilor a rezidat acolo un prefect al Legiunii V Macedonica, ce-și avea sediul principal pe malul opus, la Oescus (Ghighen, în Bulgaria). La Sucidava, ceramica dacică a sucilor și alte materiale pot fi urmărite din sec. III î.e.n. pînă în sec. IV e.n. Ultima mențiune a toponimului sub forma **Sycibida** o avem de la Procopius.

Prof. dr. doc. D. TUDOR

Mari personalități ale tracilor de nord înainte de Burebista

RADU VULPE

Numeroasele triburi trace din antichitate, care locuiau pe o întinsă parte din sud-estul Europei, de la nord de Carpați pînă în Asia Mică și din Panonia și Iliria pînă în ținuturile de stepă din răsăritul scitic, se grupau în două ramuri principale, despărțite prin lanțul Balcanilor (Haemus). Erau de o parte tracii de nord, care ocupau întreaga Românie de azi, precum și largi spații în jur, iar de alta tracii de sud, care locuiau în cuprinsul Bulgariei actuale, precum și pe coasta de nord a Mării Egee cu Strîmtorile și partea de nord-vest a Anatoliei[1].

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7/1972.

Tracii de nord sînt menţionaţi de izvoarele istorice mai ales cu numele de geţi şi de daci, primul corespunzînd triburilor din şesurile de pe ambele maluri ale Dunării de Jos, iar celălalt triburilor din Carpaţi. Fiind de acelaşi neam, nedeosebindu-se între ei decît prin nume, se cuvine ca poporul unitar pe care îl reprezentau să fie numit geto-dac[1]. Cît despre numele propriu-zis de traci, ei se aplica de obicei în antichitate numai tracilor de sud, pe care îi cunoaştem şi prin denumirile de traci balcanici sau meridionali. Statul format prin unirea triburilor lor din Peninsula Balcanică se chema odris, **ca urmare a faptului că dinastia sa conducătoare provenea din tribul odrisilor** (Odrysai), **care locuiau în bazinul inferior al fluviului Hebros (Mariţa).**

Cele două mari grupări trace au avut o evoluţie diferită, ceea ce a dus la deosebiri regionale importante între ele; chiar influenţele comune pe care le-au primit în decursul veacurilor — ca cele scitice, anatolice, greceşti, celtice, romane — s-au concretizat în orientări cu efecte divergente. Pe cînd Tracia de Sud avea să devină, pînă la urmă, din punct de vedere cultural un focar de elenism, continuîndu-şi dezvoltarea în această direcţie chiar în îndelungata ei situaţie de provincie romană, regiunile geto-dace de la nord de Balcani şi de Dunăre, formînd provinciile Moesia şi Dacia, vor sfîrşi prin a fi cu desăvîrşire romanizate, cu toate că şi în cuprinsul lor influenţele civilizaţiei elene se manifestaseră din vechi timpuri şi cu o intensitate neîntreruptă.

Spargapeithes

Primul dintre conducătorii cunoscuţi ai unei populaţii din Dacia antică este Spargapeithes, pe care Herodot îl pomeneşte pe la începutul sec. V î.e.n. ca rege al agatîrşilor. „Părintele istoriei" ne lasă a înţelege că acest personaj a fost oarecum înrudit cu regii sciţi, ceea ce, de altfel, se confirmă şi prin aspectul iranian al numelui său. Se ştie că sciţii, ca toate popoarele nomade din nordul Mării Negre şi de dincolo de Caspica şi ca medo-perşii şi parţii, făceau parte din marele grup lingvistic al popoarelor numite convenţional „iraniene". Dar pe agatîrşi (Agathyrsoi), pe care îi localizează pe rîul Maris (Mureş), deci în Dacia, istoricul grec îi distinge de sciţi, caracterizîndu-i ca apropiaţi de traci şi arătîndu-i ca „foarte fercheşi, gătiţi cu podoabe de aur", ceea ce corespunde renumelui de ţară auriferă al Daciei. Această diferenţiere reiese şi din atitudinea ostilă a agatîrşilor faţă de sciţi, ca a unui popor sedentar de munte faţă de incursiunile unui popor nomad de stepă. Herodot ne mai informează că Spargapeithes, regele agatirs, l-a ucis pe regele scit Ariapeithes, întinzîndu-i o cursă probabil cu prilejul unui război. Şi tot de la istoricul grec aflăm că, puţin mai înainte, pe vremea marii expediţii persane a lui Darius I împotriva sciţilor, de prin anul 512 î.e.n., agatîrşii au refuzat să le dea ajutor acestora, menţinîndu-se neutri. Iar cînd, în retragerea lor strategică, sciţii au căutat să se apropie de Carpaţi pentru a-i atrage pe perşi într-acolo şi a-i pune în conflict cu agatîrşii, aceştia s-au arătat gata de a-i respinge cu armele şi pe unii şi pe ceilalţi.

Din ştirile pe care ni le oferă Herodot reiese că agatîrşii trebuie să fi fost la origine o populaţie iraniană, diferită întrucîtva de sciţi, care, invadînd în secole mai vechi interiorul Transilvaniei, s-a statornicit acolo ca o clasă dominantă peste tracii nordici locali şi a sfîrşit prin a fi asimilată de către aceştia. Mai este, însă, foarte probabil ca numele de agatîrşi, pe care numai Herodot îl pomeneşte (căci autorii ulteriori nu fac decît să-l împrumute de la el), să reprezinte doar o poreclă dată de sciţi tracilor carpatici, care pe limba lor se vor fi chemat totdeauna daci. Fapt este că istoricul grec şi-a procurat informaţiile despre regiunile noastre din mediul scitic de la Olbia şi că, după el, nimeni nu-i mai atestă pe agatîrşi în Dacia. Arheologia, după cum a arătat Vasile Pârvan în **Getica** şi după cum s-a precizat prin întinsele cercetări mai recente, (Al. Vulpe, în **Memoria antiquitatis,** II, 1970), l-a confirmat pe Herodot, dovedind existenţa în acea vreme a unei asociaţii de forme iraniene şi trace în cultura locuitorilor din mijlocul Transilvaniei.

În lumina acestor fapte, personalitatea lui Spargapeithes apare ca a unui dac localnic, a cărui obîrşie scito-iraniană, deja îndepărtată, nu l-a împiedicat să-şi apere cu dîrzenie patria tracă împotriva sciţilor.

Regele persan Darius, pe care l-au înfruntat geţii din Dobrogea

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1976.

Au existat şi alţi conducători ai geţilor care s-au distins în luptele pentru apărarea pămîntului lor, dar al căror nume, din păcate, nu este cunoscut. Nu s-a păstrat numele personalităţii care a condus viteaza rezistenţă a geţilor împotriva lui Darius în Dobrogea, singurii locuitori de la sud de Dunăre care s-au încumetat să-l înfrunte pe puternicul cuceritor persan, meritînd caracterizarea admirativă a lui Herodot, de cei mai viteji şi cei mai drepţi dintre traci . De asemenea, nu ştim cum se va fi numit acel „rege al dunărenilor" (Histrianorum rex), care, aproape două secole mai tîrziu, s-a opus cu eficacitate pătrunderii sciţilor lui Atheas în ţările din dreapta Dunării şi care, indicat de izvorul respectiv (Trogus-Iustinus) numai prin titlul menţionat, a fost un conducător al geţilor de pe Istros (Dunăre). Tot astfel, nu ştim cine îi va fi condus pe geţii din părţile Teleormanului de azi care, ajutîndu-i pe triballii[1] regelui Syrmos, împotriva lui Alexandru Macedon, l-au silit pe ilustrul cuceritor să-i ameninţe trecînd Dunărea demonstrativ, fără a îndrăzni, totuşi — după cum relatează istoricul Arrianus — să-i urmărească în stepele lor. Nu ne este cunoscut nici numele căpeteniei geţilor care, prin stepa Bugeacului, au zdrobit oastea macedoneană a lui Zopyrion, generalul aceluiaşi Alexandru cel Mare, într-o bătălie în care trufaşul general a plătit cu viaţa veleitatea de a se impune unei ţări getice (Trogus-Iustinus).

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 6/1976.**

Statuetă în bronz a lui Alexandru Macedon

Dromichete

În schimb, nu mult timp după Alexandru istoria a răsunat de numele lui Dromichete (Dromichaites), regele geţilor din Cîmpia Română, de azi, personalitate vestită atît prin însuşirile sale militare, cît şi prin înţelepciunea politică şi generozitatea dovedite cu prilejul unei victorii memorabile obţinute asupra macedoneanului Lisimah (Lysimachos), amic din copilărie al lui Alexandru şi unul dintre cei mai buni generali ai săi, devenit după moartea acestuia rege al Traciei balcanice. Căutînd să fixeze graniţa regatului său pe Dunăre, Lisimah s-a izbit de împotrivirea geţilor lui Dromichete. În 291 î.e.n., Lisimah a trecut Dunărea în fruntea unei mari oşti. Încumetîndu-se să înainteze mult în Cîmpia Bărăganului, în dorinţa de a-şi asigura un succes fulger, a nimerit în mrejele tacticii geţilor, care se retrăgeau necontenit, obosindu-l pe adversar şi atrăgîndu-l în părţile cele mai singuratice ale stepei, lipsite de apă şi de hrană. Cînd oastea lui Lisimah, frîntă de osteneală şi stinsă de sete, se afla departe de baza sa de plecare, s-a văzut deodată încercuită de forţele superioare ale geţilor, lovită de pîlcurile lor de arcaşi călări şi ameninţată cu un măcel îngrozitor, fără putinţă de retragere, nici de rezistenţă. Lisimah a fost nevoit să depună armele cu toţi ai săi şi să se lase la voia învingătorilor. Aşa a căzut prizonier unul dintre cei mai străluciţi monarhi elenistici, care participase la toate glorioasele campanii ale lui Alexandru cel Mare din Asia. Se povesteşte că, numaidecît după capitulare, sorbind cu nesaţ apa oferită de biruitorul get, Lisimah ar fi exclamat cu tristeţe: „Pentru cît de mică plăcere am ajuns rob din rege ce eram!" (Plutarh).

Numeroşii captivi au fost duşi în cetatea de reşedinţă a lui Dromichete, numită Helis, încă neidentificată. Acolo, oastea getică, reprezentînd însuşi poporul, potrivit stadiului de democraţie militară de atunci, a cerut moartea prizonierilor. Dar chibzuitul Dromichete, cugetînd să tragă cît mai multe foloase din succesul obţinut, s-a împotrivit acestei porniri. Aducînd argumente înţelepte, a izbutit să potolească furia războinicilor îmbătaţi de biruinţă şi să-i convingă că, în loc de o răzbunare sîngeroasă, care n-ar avea drept urmare decît alte războaie, poate nu tot atît de norocoase pentru ei, era mai cuminte să se arate omenoşi şi să-i cruţe pe duşmanii prinşi, cîştigîndu-şi recunoştinţa lor şi obţinînd de la ei o pace cît mai favorabilă, cu recăpătarea posesiunilor getice din dreapta Dunării. Cuvîntul regelui a fost ascultat şi, după cum povesteşte istoricul antic Diodor, a urmat un ospăţ de împăcare, cu două mese, una foarte cumpătată şi sărăcăcioasă pentru geţi, alta deosebit de luxoasă pentru regele captiv şi pentru tovarăşii săi. Ridicînd paharul său din corn de vită, Dromichete l-a îndreptat spre cupa de aur a lui Lisimah, întrebîndu-l care dintre cele două mese i se părea mai demnă de un rege. La răspunsul acestuia: „Fireşte, a macedonenilor", regele

(Continuare în p. 51)

● **Mihail Kogălniceanu — OPERE. VOL. II. SCRIERI ISTORICE.**

Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de **Alexandru Zub** Ed. Academiei, București, 1976, 676 pp., 49 lei: *cinci decenii de intensă activitate publicistică (1837-1891) a marelui istoric și diplomat român, reflectate în studiile, prefețele, însemnările și notele istorico-culturale, reunite în cel de-al doilea volum al ediției critice ce apare sub îngrijirea lui* **Dan Simionescu.**

● **Nicolae Costin — OPERE. VOL. I.**

Ediție cu un studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de **Const. A. Stoide** *și* **I. Lăzărescu,** *cu o prefață de* **G. Ivănescu.** Ed. Junimea, Iași, 1976, 348 pp., 17 lei: *acest prim volum din scrierile cronicarului moldovean (c. 1660-1712), fiu al lui Miron Costin, cuprinde* **Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711,** *scriere reprezentativă pentru umanismul românesc.*

● **Romulus Neagu — SECURITATEA EUROPEANĂ.**

Ed. Politică, București, 1976, 280 pp., 9,50 lei: *în cadrul analizei noului concept de securitate și cooperare în Europa, parte integrantă a securității internaționale, studiul evidențiază importantele contribuții ale Republicii Socialiste România menite să asigure condițiile necesare pentru dezvoltarea fiecărei națiuni europene la adăpost de orice act de forță, de dictat sau agresiune.*

● **Vasile Goldiș — SCRIERI SOCIAL-POLITICE ȘI LITERARE.**

Ed. Facla, Timișoara, 1976, 324 pp., 31 lei: *publicarea pentru întîia oară într-un volum selectiv a operelor cele mai reprezentative pentru gîndirea și activitatea unuia din fruntașii luptei românilor din Transilvania pentru independență și unitate națională, care a trăit între 1868-1934.*

● **G.G. Florescu — NAVIGAȚIA ÎN MAREA NEAGRĂ, PRIN STRÎMTORI ȘI PE DUNĂRE.**

Ed. Academiei, București, 1975, 208 pp., 13 lei: *contribuții la studiul principalelor aspecte istorico-juridice privind regimul internațional al drepturilor riveranilor.*

● **C. Herbst, I. Lețea — GEOGRAFIA ECONOMICĂ A ȚĂRILOR SOCIALISTE.**

Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, 352 pp., 19,20 lei: *cercetare monografică a caracteristicelor economiilor țărilor socialiste, studiate în cadrul complex, propriu fiecărui stat, al particularităților social-istorice, geografice și naturale.*

● **Zaharia Sângeorzan — MIHAIL SADOVEANU. TEME FUNDAMENTALE.**

Ed. Minerva, București, 1976, 336 pp., 12,50 lei: *opera marelui nostru prozator (1880-1961) analizată prin prisma coordonatelor ei fundamentale, în care evocarea istoriei multimilenare a poporului român deține un loc primordial.*

● **Dr. Eugen Preda — „SĂRITURA DE PISICĂ".**

Ed. Militară, București, 1976, 300 pp., 8,50 lei: *cea dintîi reconstituire critică din istoriografia noastră, pe baza vastei bibliografii și documentații de arhivă, a planului strategic care urmărea debarcarea anglo-americană în Peninsula Balcanică, în cel de-al doilea război mondial.*

● **Ștefan Zweig — ORELE ASTRALE ALE OMENIRII.**

Ediția a II-a, traducere și postfață de **I.M. Ștefan.** Ed. Muzicală, București, 1976, 184 pp., 7,25 lei: *suită de miniaturi istorice, din care revista noastră a publicat un fragment în avanpremieră în nr. 11/1971.*

● **Georges Blond — FURIOȘII DOMNULUI.**

Prefață de **Dumitru Almaș;** *traducere din limba franceză de* **Iulia Giroveanu, Sanda Mihăescu-Boroianu.** Ed. Politică, București, 1976, 328 pp., 22 lei: *evocarea unor dramatice momente din zbuciumata istorie a luptelor religioase dintre catolici și protestanți; un fragment din lucrare a apărut, în avanpremieră editorială, în* **Magazin Istoric,** *nr. 2/1976.*

● **BULETINUL SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE.**

Ed. Litera, București, 1975, 380 pp.: *numerele 121-123 pe anii 1973-1975, ale publicației înființate în 1904.*

● **ÎNDRUMĂTOR ÎN ARHIVELE STATULUI. JUDEȚUL ILFOV.**

Întocmit de: **Nicolae Ajtăriței, Vasile Manole, Elena Ciucă,** București, 1975, 380 pp.: *lucrarea apărută sub egida Direcției generale a Arhivelor Statului din R.S.R., este o prezentare științifică a fondurilor administrative, judecătorești, economice, culturale și ale instituțiilor de învățămînt existente în filiala Arhivelor Statului a județului Ilfov.*

(Urmare din p. 11)

facilitată şi de autodizolvarea Cominternului[1].

În iunie 1943, odată cu adoptarea Hotărîrii privind sarcinile partidului după dizolvarea Cominternului, C.C. al P.C.R. s-a adresat din nou „tuturor partidelor şi organizaţiilor patriotice", chemîndu-le să formeze un Comitet naţional de luptă pentru eliberarea ţării, pe baza unei Platforme de luptă compusă din 10 puncte[2].

Această nouă iniţiativă a P.C.R. a fost primită favorabil de către forţele democratice de stînga. În vara anului 1943 şi-au dat acordul pentru crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, acceptînd Platforma propusă de comunişti, următoarele partide şi organizaţii democratice: Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor, Partidul Socialist-Ţărănesc, Madoszul. În septembrie 1943, conducerea Partidului Social-Democrat a adus la cunoştinţă C.C. al P.C.R. că acceptă Platforma propusă şi aderă la Frontul Patriotic Antihitlerist. După cum rezultă dintr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. adresată C.E. al P.S.D., social-democraţii preconizau — conform rezoluţiei adoptate de ei în februarie 1943 — chiar unificarea politică a celor două partide muncitoreşti: „Am primit în luna septembrie anul curent cu mare bucurie adeziunea voastră la propunerea noastră în ce priveşte crearea Comitetului şi Frontului Patriotic Antihitlerist — spunea documentul amintit. La fel, noi am primit cu multă căldură şi propunerea voastră asupra unificării politice a partidelor noastre"[3].

Liderii P.N.Ţ. şi P.N.L. s-au păstrat şi de astă dată pe aceleaşi poziţii: „Sîntem gata — declara Maniu — să facem acţiune care să tindă la dărîmarea dictaturii, a regimului german, retragerea trupelor, încheierea păcii, regim democratic [...] Refuz Comitet naţional. Sînt gata să lucrez pe bază de acţiuni paralele, cu plan de acţiune comun..."[4].

Refuzul conducătorilor P.N.Ţ. şi P.N.L. de a adera la Frontul Patriotic Antihitlerist a avut, însă, şi alte neaşteptate urmări. Conducerea P.S.D. a comunicat că revine asupra hotărîrii sale, pe motiv că fără cele două partide burgheze acţiunea era unilaterală şi ca atare, ineficientă.

Unitatea de acţiune şi voinţă a clasei muncitoare

La 15 noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. a trimis o nouă scrisoare conducerii P.S.D. în care se arăta: „Revenirea voastră prin surprindere asupra adeziunii la Comitetul naţional şi la Frontul Patriotic Antihitlerist am primit-o cu adînc regret [...]. Pe baza acordului principial între partidele noastre, reprezentanţii partidului vostru trebuiau să susţină cauza Frontului Patriotic şi a Comitetului naţional faţă de Partidul Naţional-Ţărănesc. Însă voi aţi procedat invers". După ce arăta că motivele invocate pentru retragerea adeziunii erau identice cu cele ale lui Iuliu Maniu, C.C. al P.C.R. continua: „Voi cereţi unificarea politică a mişcării muncitoreşti. Însă prima condiţie de bază a acestei unificări este **politica independentă de clasă faţă de partidele burgheze.** Tocmai această politică independentă muncitorească cere azi ca clasa muncitoare să fie forţa motrică a luptei pentru unirea tuturor forţelor naţionale în Frontul Patriotic Antihitlerist"[5].

Apreciind poziţia conducerii P.S.D. ca nejustificată, C.C. al P.C.R. atrăgea atenţia asupra pericolelor grave la care era expus poporul român prin continuarea războiului împotriva Naţiunilor Unite: „Soarta viitoa-

---

[1] La 15 mai 1943, Prezidiul Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste a adoptat o hotărîre în care se spunea, printre altele: „ ... Încă cu mult înainte de război devenea tot mai clar că pe măsura complicării situaţiei atît interne, cît şi internaţionale a diferitelor ţări, rezolvarea problemelor mişcării muncitoreşti din fiecare ţară separată, prin forţele unui centru internaţional, oricare ar fi el, va întîmpina piedici de netrecut [...]. Tot mersul evenimentelor în sfertul de secol scurs şi experienţa acumulată de Internaţionala Comunistă au confirmat în mod convingător că formele de organizare a unirii muncitorilor adoptate de primul Congres al Internaţionalei Comuniste şi care corespundeau cerinţelor iniţiale ale perioadei de renaştere a mişcării muncitoreşti deveneau tot mai învechite pe măsura creşterii acestei mişcări şi a complicării problemelor ei şi se transformau chiar într-o piedică a consolidării partidelor naţionale". Acestea erau considerentele principale în baza cărora Prezidiul Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste a hotărît dizolvarea respectivei organizaţii liberînd secţiunile ei (partidele naţionale) „de obligaţiile decurgînd din regulamentele şi deciziile congreselor" sale — **n.a.**

[2] Iată cele 10 puncte ale Platformei:

„1. Salvarea armatei prin oprirea trimiterii de noi trupe şi reîntoarcerea trupelor de pe Frontul de Răsărit. Cîştigarea ofiţerilor şi soldaţilor de partea frontului patriotic al poporului. Constituirea de grupe de patrioţi partizani.

2. Oprirea imediată a livrării de petrol, cereale, alimente şi material de război pentru Germania şi Războiul lui Hitler, subminarea maşinii de război nemţeşti prin sabotarea şi distrugerea producţiei şi transporturilor de război.

3. Ieşirea imediată din războiul lui Hitler. Ruperea alianţei cu blocul fascist şi încheierea păcii separate cu Uniunea Sovietică, Anglia, America şi cu toate ţările democratice.

4. Răsturnarea guvernului şi regimului antonescian. Constituirea unui guvern cu adevărat naţional, din reprezentanţii tuturor partidelor şi organizaţiilor patriotice.

5. Redobîndirea libertăţii, onoarei şi independenţei ţării. Aderarea României libere şi independente la blocul antifascist al Naţiunilor Unite.

6. Eliberarea imediată a tuturor victimelor terorii hitleriste din închisori şi lagăre de concentrare. Arestarea şi pedepsirea vinovaţilor trădători de ţară.

7. Restabilirea libertăţii de asociaţie, presă şi organizare a tuturor libertăţilor şi drepturilor cetăţeneşti şi democratice. Dizolvarea imediată a organizaţiilor hitleriste, arestarea şi pedepsirea şefilor lor.

8. Oprirea imediată a asupririi evreilor şi a celorlalte naţionalităţi. Drepturi egale pentru minorităţi naţionale cu ale poporului român.

9. Apărarea Ardealului de Sud şi a Banatului. Răsturnarea Dictatului de la Viena şi eliberarea poporului din Ardealul de Nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy.

10. Asigurarea existenţei poporului muncitor de la sate şi oraşe cu muncă şi hrană. Ajutorarea suficientă a invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război de către stat şi comună".

[3] Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 126.

[4] **Loc. cit.,** dosarul nr. 7 951, mapa 113/1943, filele 18-20.

[5] **Loc. cit.,** dosar nr. 126.

re a ţărilor vasale [Germaniei — **n.a.**] depinde de **contribuţia efectivă** în lupta lor de eliberare împotriva Germaniei fasciste şi pentru scurtarea războiului". Numai ieşind din războiul hitlerist şi alăturîndu-se Naţiunilor Unite, popoarele acestor ţări îşi vor putea cîştiga „dreptul de a decide asupra viitorului lor regim politic prin mijloace sincer democratice [...]. Democratizarea lor se va sprijini în primul rînd pe acele pături ale poporului, care au luptat împotriva fascismului şi războiului hitlerist". În încheiere, conducerea P.C.R. îşi reînnoia propunerea făcută P.S.D. ca „pe baza acordului de Front Unic" să intre în Frontul Patriotic Antihitlerist şi în Comitetul patriotic pe ţară al acestui organism. „În acelaşi timp — se spunea în scrisoare — vă propunem să vă uniţi cu noi şi cu celelalte organizaţii antihitleriste la luptă pentru cîştigarea conducerilor partidelor naţional-ţărănesc şi naţional-liberal pentru ultima noastră platformă[1] de luptă propusă acestor partide"[2].

Tratativele[3] în vederea făuririi Frontului Unic Muncitoresc şi a aderării P.S.D. la Frontul Patriotic Antihitlerist au continuat în toată iarna 1943-1944, cu participarea unui mare număr de cadre ale celor două partide, între care: Constantin Agiu, Vasile Bîgu, P. Constantinescu-Iaşi, Petre Ion, Mihai Magheru, Lucreţiu Pătrăşcanu, Constantin Pîrvulescu şi Iosif Rangheţ — din partea P.C.R. şi Victor Brătfăleanu, Nicolae Deleanu, Teodor Iordăchescu, Iosif Jumanca, Ion Pas, C. Titel-Petrescu, Zaharia Tănase şi Ştefan Voitec — din partea P.S.D. În urma unor discuţii îndelungate privind situaţia mişcării muncitoreşti din România şi evoluţia evenimentelor internaţionale, s-a produs o apropiere a poziţiilor conducerilor partidelor comunist şi social-democrat. Drept urmare, în primele luni ale anului 1944 s-au făcut paşi hotărîtori spre realizarea unităţii de acţiune a clasei muncitoare. În prima jumătate a lunii aprilie 1944 s-a creat Frontul Unic Muncitoresc. De comun acord, conducerile celor două partide au decis ca acest moment esenţial în istoria rezistenţei antifasciste româneşti să fie făcut public cu prilejul zilei de 1 Mai.

Documentul, redactat în ziua de 18 aprilie 1944 de către Lucreţiu Pătrăşcanu şi Ştefan Voitec[4] a fost difuzat în toată ţara sub forma unui manifest. El exprima hotărîrea fermă a muncitorimii de a se angaja cu toate forţele sale în lupta poporului român pentru apărarea intereselor fundamentale ale unei Românii noi, libere, democratice şi independente.

Un pas hotărîtor fusese făcut...

---

[1] Această platformă era o sinteză a celei din iunie 1943 şi a fost adusă la cunoştinţă lui Iuliu Maniu printr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. din 7 noiembrie 1943; ea prevedea: 1. Doborîrea guvernului Antonescu şi formarea unui guvern din reprezentanţii tuturor forţelor antihitleriste; 2. Ieşirea din războiul hitlerist şi trecerea de partea blocului anglo-sovieto-american; 3. Mobilizarea şi organizarea armatei şi a maselor largi la luptă împotriva cotropitorilor hitlerişti. (Arh. C.C. al P.C.R. fondul nr. 1/1943, dosarul nr. 123).

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosar nr. 126.

[3] Vezi şi **Magazin istoric**, nr. 1/1967 şi nr. 4/1969.

[4] Vezi **Jurnalul de dimineaţă**, din 5 ianuarie 1945.

Clio anunţă . Clio

Dezvelirea unui bust al lui Nicolae Iorga

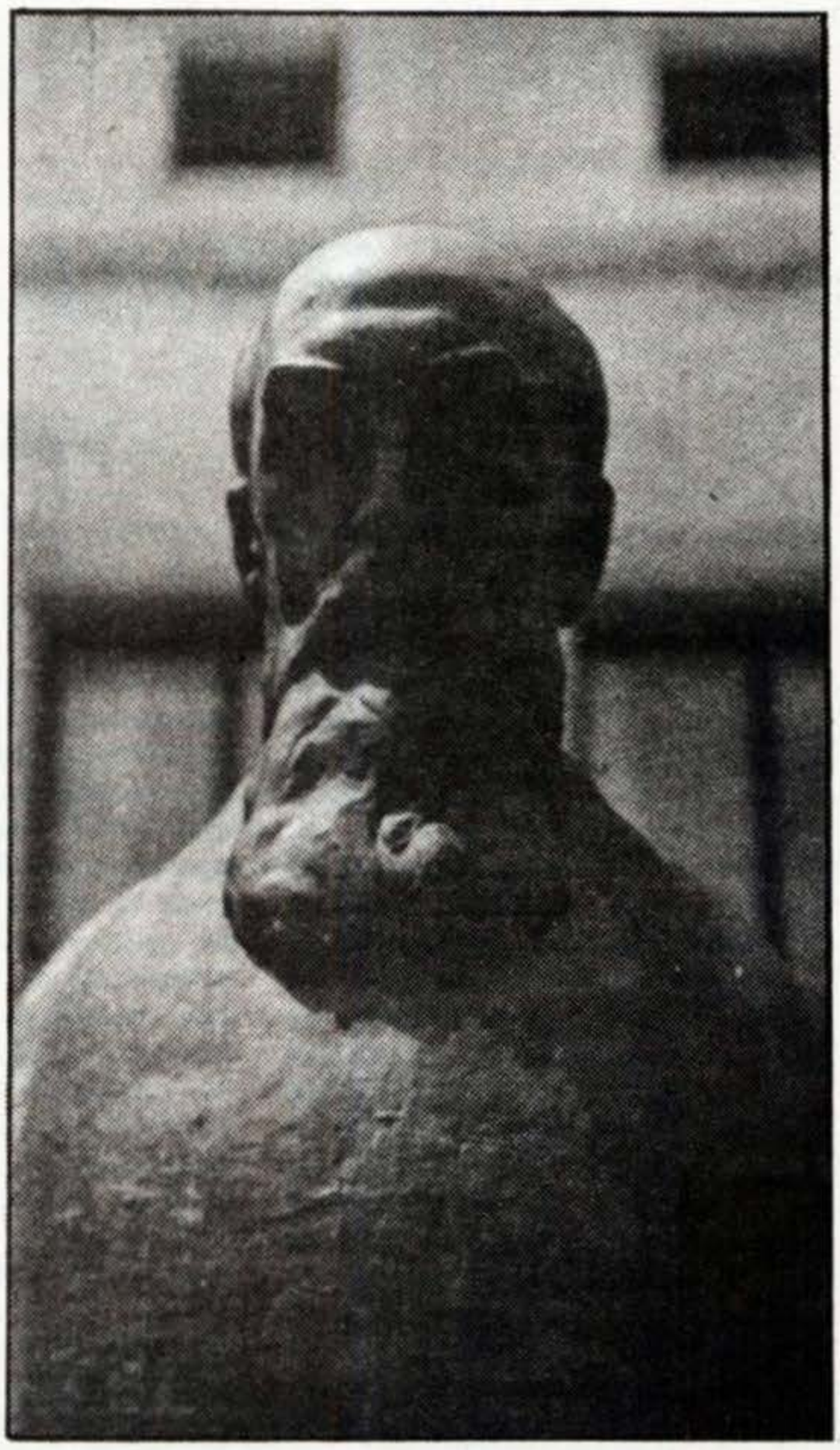

105 ani de la naşterea strălucitului istoric român. 40 ani de la crearea Institutului de istorie „Nicolae Iorga". Aceste două aniversări au fost marcate prin dezvelirea, în ziua de 5 iunie 1976, a unui bust al lui Nicolae Iorga, realizat în bronz de artistul poporului Ion Irimescu; bustul este aşezat în faţa clădirii care a fost locuinţa marelui nostru istoric în ultimii ani ai vieţii sale, pe Bulevardul Aviatorilor, nr. 1.

Ştefan Ştefănescu, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga", a evocat luminoasa personalitate a savantului român, prodigioasa activitate a celui care, în urmă cu mai bine de şase decenii scria: „Ferice de acela care înfăţişează naţia sa cum este, dar mai ferice de acela în care se poate ghici cum va fi naţia sa urmînd pe calea însemnată de dînsul — cu sîngele viu al inimii sale!".

În împrejurările grele ale războiului civil, sute de comuniști și patrioți români, împreună cu voluntari din alte țări ale lumii, s-au alăturat comuniștilor și patrioților spanioli, au ajutat poporul spaniol în lupta sa eroică.

NICOLAE CEAUȘESCU

Interbrigadiștii au fost adevărați voluntari ai libertății, ambasadorii cei mai autentici ai popoarelor pe care le reprezentau, cu sacrificiul vieții, pe cîmpurile de luptă ale Spaniei republicane.

SANTIAGO CARRILLO

SPANIA ETERNĂ

VALTER ROMAN

Pentru noi, cei care am fost sub zidurile Madridului, pe meleagurile Spaniei (în total 35 000 voluntari în brigăzile internaționale care au luptat pe baricadele Republicii Spania, dintre care 615 români) în zilele cînd pe pămîntul ei se confruntau, cu arma în mînă, forțele democrației cu forțele negre ale fascismului — cu acele întunecate forțe ce aveau să arunce, pînă la urmă, lumea întreagă în sîngeroasa conflagrație a celui de-al doilea război mondial, — aniversarea a 40 ani de la începerea războiului este un prilej de aducere aminte a unor zile grele și de evocare a acelor mii de tovarăși scumpi care s-au jertfit atunci și acolo **pentru ca noi să putem trăi** acum și aici. **Cum scria cîndva Geo Bogza:** „Prezența voluntarilor români în Spania e nu numai un capitol, patetic, din viața cîtorva sute de oameni, ci un capitol al istoriei noastre cu care putem să ne mîndrim... Un fir, același fir de sînge vărsat pentru o cauză dreaptă, duce — deși orizonturile s-au schimbat mult — din vale de la Rovine pînă sub zidurile Madridului".

Astăzi, cînd, după atîta amar de timp, începe să se ridice, în sfîrșit, soarele libertății și asupra Spaniei, aceste rînduri constituie expresia recunoștinței noastre față de acei care ne-au chemat și dat atunci posibilitatea să reprezentăm pe cîmpurile de luptă ale Spaniei însîngerate partidul comunist, forțele democrate, poporul român. În plin război civil în Spania, marele patriot și democrat român Nicolae Titulescu ne transmitea un salut emoționant „Îmi face o deosebită plăcere să pot felicita ostași români, care, acționînd în spiritul echității și dreptății, reînvie, departe de patrie, virtuțile strămoșești".

Legăturile dintre popoarele român și spaniol și dintre partidele noastre comuniste au rădăcini adînci. Ele s-au cimentat cu sînge. Ele s-au întărit continuu și au devenit de nezdruncinat, rezistînd tuturor vicisitudinilor, unei evoluții istorice încărcată nu o dată de nori grei, amenințători. Și iată-ne la capătul unui drum dificil, tot unul lîngă altul, cu ferma hotărîre de a persevera și de aci înainte pe aceleași drumuri ale prieteniei și socialismului, mergînd tot înainte și tot împreună.

Pentru noi, lupta poporului spaniol a fost un simbol al rezistenței neșovăitoare față de fascism și reacțiune, față de ignoranță și reavoință; a fost un steag care a chemat la luptă pentru triumful democrației și socialismului, pentru triumful rațiunii. Noi sărbătorim astăzi un popor și un partid care au luptat pentru triumful unei cauze care nu era numai a lor, care au adus sacrificii imense pe altarul libertății tuturor popoarelor fără să ceară nimănui nimic, care au luptat pînă la epuizarea puterilor lor, fără a se plînge și fără a se umili în fața nimănui. Spania reprezenta atunci pentru lumea întreagă o puternică lumină în mijlocul întunericului ce se lăsa tot mai mult asupra Europei. Ea stătea ca o stîncă de granit în mijlocul unei furtuni îngrozitoare ce avea să zguduie întreaga Europă, lumea întreagă. Către ea își îndrepta atunci privirile și speranțele omenirea întreagă.

Omenirea progresistă este și astăzi alături de Spania. Marele revoluționar pașoptist Mihail Kogălniceanu scria: „Am o simpatie pentru Spania, o iubesc ca țara mea; i-am văzut monumentele, am asistat la serbările sale, m-am rugat în catedralele sale, m-am plimbat prin monumentele sale, am petrecut sub îmbălsămata sa atmosferă și impresia ce mi-au lăsat este tot așa vie ca înainte de a intra în ea" **și termina spunînd:** „Dumnezeu să-mi lase zile ca să mai pot vedea odată Spania".

Așa spun și eu: „Dumnezeu să ne lase zile ca să mai putem vedea încă odată Spania". Kogălniceanu n-a mai avut

prilejul să vadă încă odată acea Spanie, pe care o iubea ca pe propria sa țară. Foștii interbrigadiști — și atîția alți oameni din țara noastră — care evocă după patru decenii lupta unui partid frate eroic, și, odată cu aceasta, noua reconquistă a Spaniei eterne de către propriul său popor, noi toți avem însă, astăzi, ferma convingere că în curînd, poate foarte curînd, vom putea revedea această minunată țară. Avem acolo atîția tovarăși și prieteni și sperăm că ne vom putea închina în fața memoriei nepieritoare a celor 70 frați de sînge, ale căror morminte sînt risipite pe tot teritoriul fostei Spanii republicane, eroi care au dovedit, prin sacrificiul lor suprem, că solidaritatea umană nu a fost o vorbă goală, un simplu simbol lipsit de conținut și de căldură.

Garanția acestei certitudini constă în lupta poporului spaniol, în frunte cu comuniștii, în solidaritatea tuturor acelora care, de-a lungul anilor grei, au fost alături de poporul spaniol, în primele rînduri ale acestora aflîndu-se neclintit și poporul român, partidul său comunist, care a ridicat, odată cu înălțarea edificiului socialist în România, solidaritatea și prietenia dintre popoarele noastre, dintre partidele noastre, la nivelul unui exemplu mai mult decît grăitor, de o excepțională frumusețe și de o rară noblețe cu care ne mîndrim și care va dăinui de-a pururi.

Spania va fi liberă, cu adevărat liberă atunci cînd și Dolores și Santiago vor fi la Madrid; ceea ce le dorim din toată inima. Noi toți vrem să-i îmbrățișăm și acolo!

Comuniștii, toți patrioții și democrații spanioli au dovedit și dovedesc că — așa cum spunea marele poet și martir spaniol Miguel Hernandez — nu sînt fiii unui popor de lași, ci de tauri. Sîngerosul Franco n-a reușit să-i ucidă. Învinge înțelepciunea și clarviziunea, dreptatea și adevărul, democrația și socialismul. Victoria poporului spaniol va fi încoronarea luptelor duse cu eroism și sacrificii, cu clarviziune și fermitate, cu onoare și demnitate.

Noiembrie 1936

BĂTĂLIA PENTRU MADRID

MANUEL TUÑON DE LARA

La 2 octombrie 1936, Madridul este supus unui puternic bombardament de către aviația rebelilor franchiști; la 6 octombrie, îi urmează un al doilea. Trupele rebele, comandate de generalul Emilio Mola, se pregătesc să atace Capitala din patru direcții diferite. La 19 octombrie, generalul Franco, comandantul suprem al insurgenților, ordonă atacarea orașului cerînd „concentrarea pe frontul Madridului a întregului efort și a tuturor mijloacelor de luptă disponibile, în scopul cuceririi în cel mai scurt timp a Capitalei", subliniind că „acestui obiectiv central îi va fi subordonat întregul plan de operații viitoare".

Astfel descrie istoricul spaniol Manuel Tuñon de Lara în cartea sa Storia della republica e della guerra civile in Spagna **(Editori Riuniti, Roma, 1966) declanșarea asaltului asupra capitalei spaniole de către rebelii**

Două generații de luptători pentru Republica spaniolă

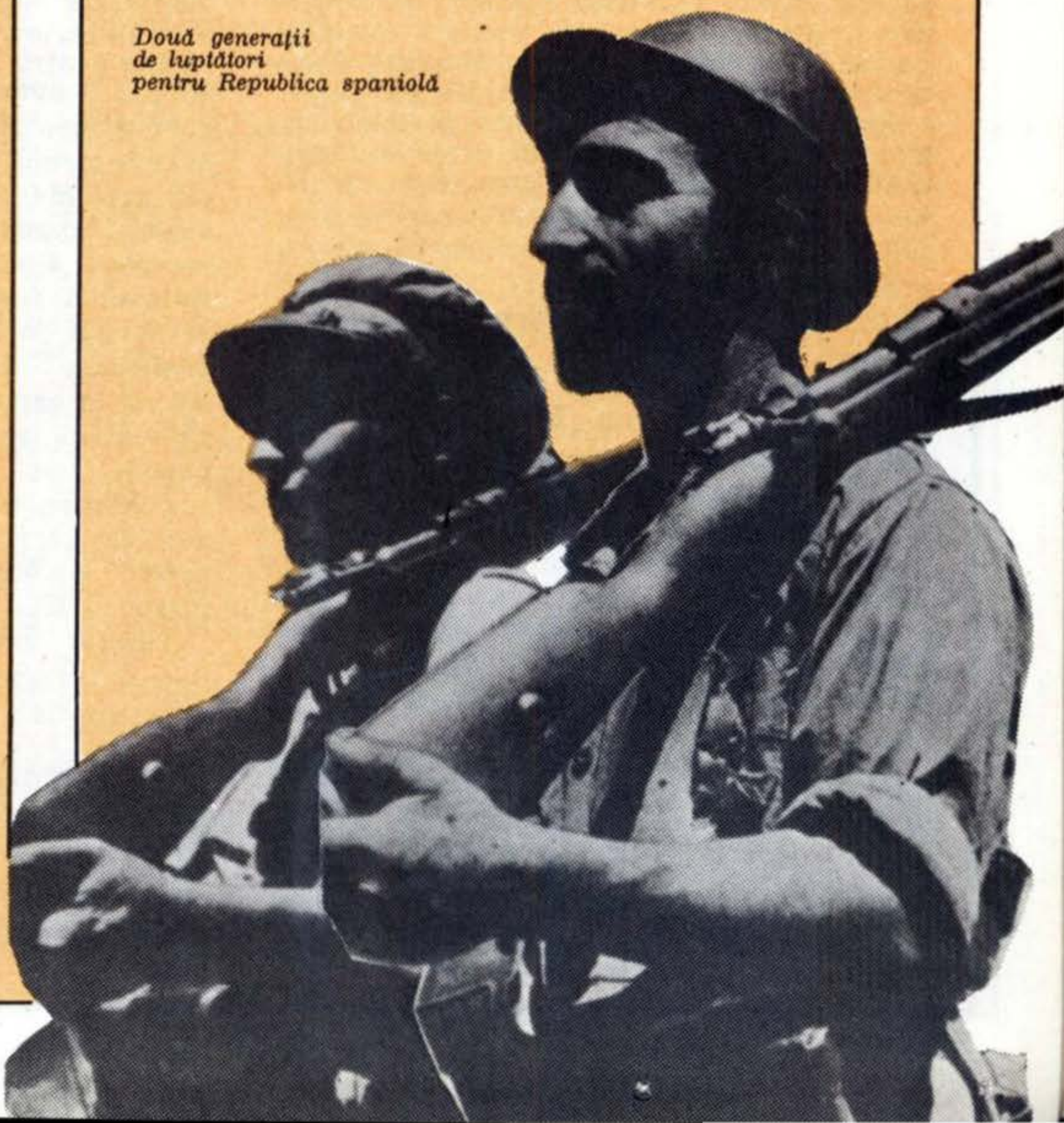

franchiști în noiembrie 1936[1]. Autor al mai multor lucrări, între care Spania secolului XIX, Introducere în istoria mișcării muncitorești spaniole, Antonio Machado, Tuñon de Lara investighează în cartea citată istoria spaniolă din perioada 1915-1939. El reconstituie cu precădere, pe baza unei vaste documentări, evenimentele deceniului patru și, în special, cele petrecute de la victoria Frontului Popular Antifascist, în februarie 1936, și pînă la terminarea războiului civil, în martie 1939.

În anul 1930, ca urmare a luptei maselor populare spaniole, dictatura militaro-fascistă a generalului Primo de Rivera, instaurată în 1923, a fost răsturnată. La 14 aprilie 1931, regele Alfonso XIII a abdicat, proclamîndu-se republica. Înlăturate de la putere, forțele reacționare și-au păstrat, însă, baza economică neatinsă; în plus, au continuat să dețină importante poziții în aparatul de stat și, mai ales, în conducerea armatei. După alegerile din noiembrie 1933, a venit la putere guvernul de dreapta condus de Leroux; în octombrie 1934, în acest Cabinet au fost incluși trei miniștri cu orientare fățiș fascistă.

În fața pericolului fascist tot mai evident, încă în mai 1935, Partidul Comunist Spaniol a propus celorlalte partide muncitorești și democratice realizarea Frontului Popular Antifascist. În decembrie 1935, a fost lichidată sciziunea sindicală, creîndu-se Uniunea Generală a Muncii (U.G.T); în aceeași lună, organizațiile de tineret ale partidelor comunist, socialist și republican de stînga au constituit un front unitar, condus de Santiago Carrillo. O lună mai tîrziu, la 15 ianuarie 1936, s-a semnat Pactul Frontului Popular, la care au aderat: Partidul Comunist, Partidul Socialist, Partidul Republican de Stînga, Uniunea Republicană, Uniunea Generală a Muncii etc.

Prezentîndu-se în alegerile parlamentare din 16 februarie 1936 cu un program de revendicări ale majorității poporului spaniol, Frontul Popular a obținut 263 locuri de deputați, față de 205 cîte au dobîndit partidele și grupările politice de dreapta. Primul guvern instaurat după această victorie, condus de Manuel Azaña, ca și cel de-al doilea, care avea în frunte pe Cesares Quiroga, au trecut, cu oarecare încetineală, la punerea în practică a prevederilor programului Frontului Popular. Dar, în acest timp, forțele reacționare s-au regrupat și au organizat asaltul împotriva republicii democratice. În fruntea pregătirii complotului s-au situat, în primul rînd, Falanga, organizație fascistă creată în anii 1932-1933, și șefii castei militare, grupați în asociația reacționară Uniunea militară spaniolă. În martie 1936, șeful acestei uniuni generalul José Sanjurjo a întreprins o călătorie la Berlin, unde a discutat cu conducătorii hitleriști planul rebeliunii. La puține zile după formarea guvernului Azaña — după cum arată Tuñon de Lara — un grup de generali, printre care Francisco Franco, Emilio Mola, Enrique Varela, Luis Orgaz și alții, au ținut o adunare conspirativă „pentru a decide o lovitură de stat". În lunile care au urmat, au avut loc contacte între reprezentanții clanului militar și cei ai Falangei și ai altor grupări fasciste și reacționare și a fost fixat, în amănunțime, planul rebeliunii.

În noaptea de 17 iulie, postul de radio Ceuta din Marocul Spaniol a transmis, în cîteva rînduri, o știre banală la prima vedere: „În toată Spania, cerul e fără nori". Era semnalul convenit între insurgenții fasciști pentru declanșarea loviturii de stat. Rebeliunea a fost, încă de la început, sprijinită de guvernele hitlerist și mussolinian, care au trimis în Marocul Spaniol un mare număr de avioane, cu ajutorul cărora trupele generalului Franco au fost transportate peste Mediterana în sudul Spaniei. În continuare, ele au trimis rebelilor cantități masive de tancuri, avioane, artilerie, mitraliere etc., precum și numeroase unități militare regulate; dictatorul fascist portughez Salazar a contribuit și el la ajutorarea franchiștilor. Intervenția statelor fasciste a fost ușurată de cercurile imperialiste anglo-franceze care, în august 1936, sub pretextul de a evita o încordare a relațiilor internaționale, au proclamat așa-zisa „politică de neintervenție"[2].

Conflagrația a devenit un război național-revoluționar, poporul spaniol luptînd împotriva unor forțe militare intervenționiste, care puneau în pericol independența țării. În această bătălie pentru libertate și democrație, poporul spaniol a avut alături de el întreaga opinie publică mondială progresistă. Solidaritatea cu Spania republicană s-a materializat în forma cea mai înaltă prin participarea alături de poporul spaniol a brigăzilor internaționale de voluntari din peste 50 țări, printre care și România[3]. Deși copleșiți pe cîmpul de luptă de forțele fasciste și de intervenționiști, republicanii, oamenii muncii din Spania au înscris în cartea luptei pentru libertate, civilizație și cultură una din cele mai glorioase pagini.

Publicăm, în continuare, relatarea lui Tuñon de Lara despre prima fază a bătăliei pentru Madrid, luptă care a durat pînă în martie 1939.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției

I. DRAGOMIRESCU

---

[1] Dintre cărțile românești care evocă războiul național-revoluționar din Spania cităm: Mihai Florescu, **Voluntarii:** vol 1, **Spre Spania,** Ed. Scînteia, 1945; vol. II, **Pe Ebrul însîngerat,** Ed. Scînteia, 1946; **Voluntari români în Spania. Amintiri și documente. 1936-1939** sub egida I.S.I.S.P., Ed. Politică, 1971; Valter Roman, **Sub cerul Spaniei,** Ed. Militară, 1972. În traducere românească au mai apărut: Luigi Longo, **Brigăzile internaționale din Spania,** București, 1957; Dolores Ibarruri, **Singura cale,** Ed. Politică, 1963.

[2] La 19 august 1936 este creat „Comitetul de neintervenție"; 27 state, printre care și U.R.S.S. semnează acordul cu privire la neamestecul în războiul civil din Spania. Datorită încălcării evidente și continue a acestei înțelegeri de către Germania și Italia, U.R.S.S. declară că nu se mai consideră legată de acordul de neintervenție și livrează guvernului republican spaniol importante cantități de armament și tehnică de luptă.

[3] Vezi în acest număr articolul **Spania eternă,** de Valter Roman.

Capitala în pericol

La 21 octombrie 1936, trupele rebele conduse de generalul Varela pătrund în Navalcarnero. La Madrid se discută deschis necesitatea evacuării guvernului. Fronturile din jurul Capitalei sînt, practic, străpunse; legăturile feroviare cu sudul sînt întrerupte în apropiere de Ciempozuelos, făcînd posibilă, în orice moment, încercuirea. Coloanele lui Varela, precedate de tancuri şi de cavaleria lui Monasterio, înaintează neîncetat, cucerind Seseña şi Griñon şi se pregătesc să atace Getafe şi Leganés.

La Madrid sosesc primele tancuri pentru forţele guvernamentale. La 29 octombrie, acestea pornesc contraatacul în sectorul Seseña. Timp de două zile, trupele lui Varela bat pasul pe loc; la 30 octombrie, însă, fasciştii dezlănţuie un puternic bombardament de artilerie asupra Madridului[1]. În ziua de 31, ei atacă şoseaua care duce la Navalcarnero spre Capitală.

În acea ultimă seară de octombrie, în comunicatul Cartierului general al rebelilor din Salamanca se anunţă: „Bateriile noastre de artilerie pot bombarda acum suburbiile Madridului, aflate la numai 16 km de Capitală".

Urmează un nou bombardament, care face ravagii în rîndul populaţiei civile: 125 morţi şi peste 300 răniţi. Intelectuali spanioli de frunte: Menéndez Pidal, José Gaos, profesorii Márquez, Moles, Millares, Madinaveitia, Cuatrecasas, Navarro Tomás, sculptorul Victorio Macho, poeţii Antonio Machado şi Moreno Villa lansează apeluri către întreaga lume, protestînd împotriva bombardamentelor săvîrşite asupra populaţiei paşnice din Madrid.

În ziua de 3 noiembrie, şase tancuri, urmate de escadroane de **milicia**[2] sub comanda lui Burillo, lansează un contraatac în sectorul Valdemoro; concomitent, Lister contraatacă şi el în apropiere de Pinto; totuşi, coloanele inamice izbutesc să înainteze pînă la Móstoles şi Villaviciosa. În timpul nopţii, trupele de **regulares**[3] pătrund în Getafe. În acel moment, partidul comunist adresează întregului oraş apelul: „Madridul în pericol!", chemînd pe toţi la luptă.

La 4 noiembrie, Varela ocupă linia Alcorcón — Leganés — Getafe, la 13 km de Capitală. În răstimp, la Madrid răsar mai peste tot baricade şi tranşee. Sindicatele şi partidele muncitoreşti, Regimentul 5[4], organizaţiile de stînga de tineret, FUE[5], mobilizează populaţia la luptă. Căderea Madridului este aşteptată dintr-o clipă în alta. Din oraşul Avila, controlat de rebeli, Gaston Blanc telegrafiază ziarului **Le Temps:** „Madridul este în pragul capitulării. Naţionaliştii au făcut toate pregătirile pentru ocuparea Capitalei. Totul a fost prevăzut". Într-adevăr, staţiile de radio din zona rebelă sfătuiesc pe ziarişti să-şi procure permisele de liberă trecere pentru a putea pătrunde în Madrid.

În dimineaţa zilei de 5, trupele lui Franco cuceresc localitatea Cerro de Los Angeles, situată pe un deal lîngă Madrid. Luptele continuă casă de casă şi pe baricadele din Carabanchel. Madridul se umple de refugiaţi din satele vecine şi din suburbii, care tîrăsc cu ei bruma de lucruri pe care au izbutit să le salveze.

Guvernul ar fi trebuit să părăsească de mai multe zile Madridul, dar, în acele condiţii, plecarea sa ar fi putut stîrni panica. La 6 noiembrie, Caballero întruneşte Consiliul de Miniştri, care, cu majoritate de voturi, decide plecarea imediată.

Două plicuri cu instrucţiuni

Caballero lasă două plicuri pentru generalii Pozas[6] şi Miaja[7]. După ora 7, cînd ultimii miniştri părăsesc Madridul, Asensio îi convoacă pe cei doi generali şi le înmînează plicurile închise. După care ia şi el drumul Valenciei.

Pozas şi Miaja rămîn singuri. Potrivit ordinului, plicurile nu pot fi deschise mai devreme de 6 dimineaţa, dar Miaja se gîndeşte că n-are rost să aştepte, iar Pozas e întrutotul de acord. Pozas este însărcinat cu preluarea comenzii tuturor forţelor din centrul ţării, şi cu transferarea lor la Taraneón; lui Miaja îi revine misiunea de apărare cu orice preţ a Capitalei; în momentul în care nu va mai putea rezista se va retrage spre Cuenca.

Ordinul către Miaja prevede constituirea unei Junte de apărare a Capitalei, prezidată de el, şi formată din reprezentanţii tuturor partidelor şi organizaţiilor incluse în guvern.

În aceeaşi seară, la orele 22, Miaja încredinţează lui Rojo (ridicat între timp la gradul de locotenent-colonel) funcţia de şef al Statului major.

În dimineaţa următoare, editorialul ziarului madrilen **Ahora** scrie: „Continuă luptele violente în suburbiile Madridului. Noaptea n-a izbutit să potolească înverşunarea bătăliei. Lupta se dă pe viaţă şi pe moarte".

Regimentul 5 lansează proclamaţia: „Cetăţeni ai Madridului, salvarea Capitalei este o chestiune de ore!" În acea noapte toate serviciile şi tehnicienii Statului major ai regimentului sînt puşi la dispoziţia lui Miaja şi Rojo.

Întrerupem aici relatarea bătăliei pentru Madrid spre a aminti că, în aceeaşi zi, 6 noiembrie, la Sevilla sosiseră primele contingente[8]

---

[1] 41 persoane au fost ucise şi 130 rănite (ziarul **Le Temps**, din 1 noiembrie 1936 — **n. a.**).

[2] Miliţia populară, organizată pe bază de voluntariat din rîndul populaţiei, pentru a lupta împotriva rebelilor.

[3] Unităţi ale armatei regulate spaniole trecute de partea fasciştilor.

[4] Regiment organizat de partidul comunist.

[5] Organizaţia revoluţionară a studenţilor.

[6] Sebastian Perea Pozas, comandantul şef al Gărzii civile, trecut de partea republicanilor.

[7] José Menant Miaja, comandant al Pieţii militare din Madrid.

[8] În mai 1939, revista **Die Wehrmacht** publica un studiu al generalului de aviaţie german Sperrle precizînd că 6 500 voluntari germani sosiseră la Cadiz la începutul lui noiembrie 1936. Sperrle adăuga: „Germania a creat şi în Spania, o organizaţie de instruire militară foarte ramificată, care a instruit în primul rînd ofiţeri pentru infanterie şi apoi pentru celelalte arme. Instruc-

ale Legiunii germane „Condor", comandată de locotenent-generalul von Sperrle : 48 avioane de bombardament Junkers 52, 48 avioane de vînătoare Heinkel 51 și Messerschmidt 109, o escadrilă de hidroavioane, plus tunuri antitanc și antiaeriene, precum și un număr de 16 tancuri; în total 6 500 soldați germani. Potrivit relatării colonelului Gómez, corespondentul ziarului **La Nación** din Buenos Aires, Franco dispunea, încă din primele zile ale lui noiembrie, de 180 avioane pe frontul central.

La 7 noiembrie, orele 8.30 dimineața, radio Sevilla comunica: „Madridul poate fi considerat ocupat". Cu acest prilej, dictatorul Guatemalei, Ubico, îi expedia lui Franco următoarea cablogramă, interceptată de apărătorii Madridului: „Felicit pe Excelența Voastră și trupele ce comandați pentru fericita intrare în capitala Spaniei. Doresc ca guvernele țărilor noastre să mențină cele mai bune raporturi".

Forțele rebele ale lui Varela, cuprinzînd nouă coloane, plus cavaleria și șase grupuri de artilerie (mai mult de 15 000 oameni în total), sondează terenul pregătind, la 7 noiembrie, atacul final asupra Capitalei.

În timpul acesta, coloana guvernamentală condusă de Escobar și cealaltă, improvizată, aflată sub comanda colonelului Clairac (înlocuit, după rănirea lui, de locotenent-colonelul Galán), izbutesc să închidă breșa deschisă la Casa de Campo; la fel, coloana colonelului Prada (cuprinzînd unități recent recrutate din rîndurile organizațiilor de tineret), în sectoarele Usera și Puente de la Princesa. Podurile sînt minate pentru a fi aruncate în aer la sosirea dușmanului. Posturile de radio inamice repetă într-una că, la ora 13, trupele lor ar fi atacat deja podurile Segovia și Princesa. În realitate, în dimineața aceea marocanii[1] și legionarii[2] încercaseră să-și croiască drum spre Puente de Toledo prin Calle general Ricardos, dar unitățile de **milicia** proaspăt încadrate în luptă, cîntînd **Internaționala,** respinseseră atacul; astfel liniile se stabiliseră, pentru moment, pe colina unde se aflau vechile și romanticele cimitire. Către seară, tancurile forțelor guvernamentale provoacă retragerea cavaleriei marocane.

Voluntarii intră în luptă

Pretutindeni, la sediile sindicatelor, partidelor și organizațiilor de tineret sînt recrutați voluntari care, de cele mai multe ori, sosesc în linia de foc fără arme, sperînd să și le procure de la cei morți sau răniți. Către ora 22, **milicia** capturează o autoblindată inamică al cărei comandant murise. Acesta purta asupra lui planul general al operațiilor stabilit de Varela pentru ziua următoare, cu

torii germani au ținut cursuri și asupra aruncătoarelor de mine și asupra serviciilor de cercetare, de apărare anti-gaz etc. Aspiranți și ofițeri ai Marinei de război spaniole au fost de asemeni instruiți de către corpurile de infanteriști germani". Și adaugă că numărul militarilor spanioli astfel instruiți atingea 56 000 —**n.a.**

[1] În cadrul trupelor aduse de Franco din Maroc se aflau și unități compuse din marocani.

[2] Trupe din Legiunea străină, folosite de fasciști.

următorul obiectiv: „Atac în vederea angajării inamicului pe frontul dintre Puente de Segovia și Puente de Andalucia, prin deplasarea centrului de manevră spre nord-vest, pentru ocuparea zonei cuprinse între cartierul universitar și Plaza de España, care va constitui baza de plecare pentru pătrunderea ulterioară în interiorul Madridului".

Puțin după miezul nopții, Rojo își pregătește, la rîndul său, planul de acțiune: locotenent-colonelul Barceló va ataca din flanc pe porțiunea Los Rozas — Casa de Campo; Lister va lovi la Villavarde; celelalte unități își vor păstra cu orice preț pozițiile. Brigada internațională va sta în rezervă, în Parque del Oeste.

Ziarul falangist **ABC** din Sevilla, de duminică 8 noiembrie, scrie: „Coloanele generalului Varela au efectuat ieri operațiile preliminare pentru pătrunderea în inima Capitalei, care, virtual, poate fi socotită în mîna soldaților naționaliști". Corespondentul său de pe lîngă trupele lui Varela, Antonio Olmedo, e și mai categoric: „Trupele spaniole au pus stăpînire pe suburbiile din sudul Madridului, iar începînd de noaptea trecută, ele străjuiesc trecerea pe podurile peste Manzanares".

În după-amiaza zilei de 7, la Madrid se constituie Junta de apărare, cu următoarea componență: Președinte — generalul José Miaja; Secretar — Fernando Frade (socialist); Război — Antonio Mije (comunist); Ordinea Publică — Santiago Carrillo (Tineretul socialist unificat); Industrie — Amor Nuño (Tineretul luptător pentru libertate); Aprovizionare — Pablo Yagüe (Uniunea generală a muncitorilor, comunist); Comunicații — José Carreño (Stînga republicană); Finanțe — Enrique Jiménez (Uniunea republicană); Informații — Mariano Garcia (Confederația națională a muncitorilor); Evacuarea populației — Francisco Caminero (Partidul sindicalist).

În zorii zilei de 8, rebelii conduși de Varela și Yagüe[3] pornesc atacul. Brigada XI internațională străbate Gran Via în ovațiile delirante ale cetățenilor. Ea e formată din circa 2 000 oameni, avînd trei batalioane: „Edgar André[4] (german), „Comuna din Paris" (francez) și „Dombrowski" (polonez). Comandantul ei este generalul Kléber, iar comisarul ei politic este Di Vittorio, cunoscut și sub numele de Nicoletti. Brigada își ocupă poziția in Parque del Oeste, dar parte din unitățile sale intră imediat în linie la Casa de Campo, unde presiunea atacanților este deosebit de puternică. Aviația inamică bombardează Madridul fără răgaz. Dar atacul lui Varela nu-și atinge țelul: unicul succes este pătrunderea în sectorul Casa de Campo.

În ziua următoare, Mola în persoană preia comanda directă a întregului front de la Madrid și ocupă, la Casa de Campo, o importantă poziție.

Madridul întreg e mobilizat: megafoanele și grupurile de agitație ale Regimentului 5 acționează fără preget. Marți, 10 noiembrie, coloanele lui Galán și Enciso, împreună cu

[3] Blanco Juan de Yagüe, colonel în rîndul trupelor rebele.

batalioanele internaţionale, contraatacă la Casa de Campo; Lister contraatacă şi el, la Villaverde.

În acest timp, avioanele sovietice J-15, şi J-16, care la 2 noiembrie fuseseră debarcate la Cartagena şi montate prin lucru neîntrerupt zi şi noapte, îşi fac apariţia pe cerul Madridului, urmărite cu emoţie şi bucurie de populaţia care iese pe străzi, sfidînd tunurile duşmane. Bărbaţi, femei şi copii strigă: „Sînt ai noştri! sînt ai noştri!" În acele escadrile luptau unii dintre cei mai buni piloţi sovietici, ca Anatoli Serov, Nikifor Balanov, Victor Jolsunov şi alţii.

Comunicatul de război franchist din 10 noiembrie este laconic: „Pe frontul Madridului trupele noastre fac în continuare progrese".

Atac la baionetă pe Frontul de la Jarama

Rojo cere întăriri

Brigada 12 internaţională porneşte de la Albacete şi atacă pe flancul stîng al Madridului, la Perales de Tajuña. Apoi e transferată în interiorul Capitalei. O comandă „generalul Lukacs" (scriitorul maghiar Mata Zalca), iar comisarul ei este Gallo (conducătorul comunist italian Luigi Longo). La intrarea în luptă, brigada numără mai puţin de 2000 oameni şi se compune doar din Batalionul „Garibaldi" (italian) şi alte 7 campanii separate. Ulterior, Batalionului „Garibaldi" i se alătură Batalionul franco-belgian şi Batalionul german „Thälmann". Pînă în acel moment, cu sprijinul întregii populaţii, stabilitatea liniilor de apărare a Capitalei a fost asigurată.

La Madrid se varsă sînge, casele se prăbuşesc sub bombe, mor nu numai luptătorii, ci şi femeile şi copiii. La Londra, „Comitetul de neintervenţie" continuă imperturbabil să se întrunească. La 11 noiembrie Uniunea Sovietică propune adăugarea, la înţelegerea existentă, a prevederii de a se interzice trimiterea de trupe sau de voluntari străini în Spania; propunerea este sprijinită pe loc de Franţa şi Anglia, în vreme ce Germania şi Italia tergiversează răspunsul.

La 15 noiembrie, trupele marocane comandate de Asensio, izbutesc să traverseze rîul Manzanares şi să pătrundă în Cartierul universitar. După falimentul primului plan Varela, eşuează, de asemenea şi atacurile asupra celor trei poduri (Segovia, Toledo şi Princesa).

Brigăzii XI internaţională, care lupta pentru apărarea cartierului universitar i se alătură, la 18 noiembrie, şi Brigada XII, precum şi coloanele lui Ortega, Sabio, Durruti etc.; acţiunea lor e condusă de colonelul Alzugaray. Fiecare etaj din clădirile cartierului universitar este apărat cu îndîrjire.

În aceste zile, Madridul este bombardat fără încetare, cu bombe de 100 pînă la 500 kg şi cu bombe incendiare[1]. Capitala pare, de la un cap la altul, un uriaş rug. Spitalul San Carlos, bombardat fără milă, este evacuat în condiţii dramatice.

Între timp, lumea „bine informată" din aproape toate ţările este convinsă că Madridul a capitulat. La 18 noiembrie, ziarul **Le Temps** anunţă: „Naţionaliştii au intrat în Madrid şi par hotărîţi să-şi ducă repede la capăt acţiunea".

La rîndul său, radio Sevilla relatează la 17 noiembrie, orele 8.30: „În Madrid, domneşte haosul; femeile şi copiii caută adăpost, se ascund de crimele şi ororile războiului, se aruncă în genunchi în plină stradă şi rostesc rugăciuni".

Dar adevărul e cu totul altul: în ciuda măcelului cotidian săvîrşit de aviaţia şi artileria fascistă, locuitorii şi locuitoarele Madridului de toate vîrstele s-au obişnuit cu exploziile neîncetate; tunurile bombardează Gran Via, dar cinematografele sînt frecventate în continuare de numeroşi cetăţeni.

Vremea a devenit mohorîtă; este un noiembrie ploios şi noroios. Oraşul s-a umplut treptat de tranşee, de mici parapete, de saci cu pămînt. Se întîmplă să nu poţi coti dintr-o stradă în alta din pricina vreunei baricade care ieri nu exista, aşa cum spune Rafael Alberti într-o poezie: „Baricadele te împiedică să cotești". Spre sfîrşitul lui noiembrie, moare Buenaventura Durruti, lovit de un glonţ la postul său de comandă. Moare şi sculptorul Emiliano Barral, în tranşeele din Usera. Memoriei sale îi va dedica Antonio Machado unele din cele mai populare versuri ale sale: „Madrid, Madrid! cît de frumos sună numele tău, / tu zăgaz al Spaniei întregi! / Pămîntul se despică, cerul se dezlănţuie, / tu surîzi, cu gloanţele în măruntaie".

---

[1] Numai bombardamentele din 17 noiembrie au provocat moartea a 500 persoane şi rănirea altor 1 500.

În vizită la MAGAZIN ISTORIC

Prof. Jack P. Greene —

RĂZBOIUL REVOLUȚIONAR AMERICAN: sensuri și nonsensuri

Cu prilejul vizitei pe care a efectuat-o în București, în cursul acestei primăveri, istoricul Jack P. Greene din S.U.A. a poposit cîteva ore în redacția noastră. Profesor la Universitatea John Hopkins din Baltimore și autor al unui impunător număr de volume, studii și articole, dl. Greene este unul dintre cei mai respectați specialiști în sec. XVIII american, atît pentru perioada colonială a Statelor Unite (cu precădere în deceniile care au precedat războiul de independență), cît și pentru cele aproape două decenii cît a durat lupta lor de eliberare de sub jugul metropolei britanice. Profitînd de prezența d-sale printre noi, ca și de vădițul interes pe care l-a manifestat față de Magazin istoric, **am supus spre discuție prof. Jack P. Greene cîteva teme legate de Bicentenar[1]:**

— E vorba, de fapt, de o problemă de ordin foarte general și cuprinzător: cum ați defini ceea ce istoria a reținut drept „revoluția americană"?

— Într-adevăr, problema este de un ordin atît de general și de cuprinzător, încît rezolvarea ei a dat enorm de lucru multor generații de istorici din țara mea. Să precizăm, de la bun început, că noțiunea de „revoluție americană" înglobează atît războiul de independență, purtat împotriva Angliei, cît și războiul civil dintre **loialiști** — susținătorii statu quo-ului colonial — și **patrioți** — adepții neatîrnării. Ceea ce se știe prea puțin — și la noi, și în Europa — este că primele istorii ale revoluției au fost scrise de loialiști, deci de oameni care s-au opus mișcării de eliberare și care au avut de suferit de pe urma ei. Inevitabil, sub pana lor, cele întîmplate în fostele colonii britanice au echivalat cu o monstruoasă rebeliune, declanșată de elemente irresponsabile, preocupate exclusiv de interesele lor meschine.

Ulterior, autorii iviți din rîndurile patrioților și ale urmașilor lor au susținut, dimpotrivă, că revoluția devenise inevitabilă, deoarece miniștrii de la Londra, în complicitate cu unii guvernatori regali din Lumea Nouă, au supus pe coloniști la noi impozite, votate de un Parlament în care ei nu erau reprezentați. Pe la mijlocul secolului trecut, acest punct de vedere s-a extins și adîncit, ajungîndu-se la concluzia că, încă de la întemeierea lor, coloniile aspiraseră la o libertate pe care Anglia le-o contesta. La sfîrșitul sec. XIX, în cadrul istoriografic al așa-numitei „școli imperiale", conceptul a suferit o nouă metamorfoză: revoluția era definită drept „deznodămîntul inevitabil al experienței coloniale". Și, corespunzător unei asemenea definiții al unei „experiențe coloniale" în care Anglia nu purta absolut nici o vină...

— ...iar răsculaților nu le revenea mai nici un merit. După cîte știu, însă, teza a sunat cam prea abstract și fatalist pentru a mai avea și forță de convingere.

— Așa e! De aceea nici nu s-a bucurat de o largă audiență. Spre deosebire de cea care i-a succedat și i-a luat treptat locul, încă din primele decenii ale sec. XX, și la care s-au raliat numeroși istorici de mare prestigiu. Sub puternica influență a gîndirii marxiste, ei au interpretat revoluția ca rezultatul unui conflict de natură economică, socială și politică între clase și categorii mînate de interese antagoniste. Accentul a căzut

[1] Pentru istoria luptei de independență a coloniilor engleze din America de Nord, vezi **Magazin istoric**, nr. 1-6/1976.

acum pe contradicţiile dinlăuntrul coloniilor mai mult decît pe divergenţele anglo-americane. Conform acestei viziuni, Declaraţia de independenţă şi prefacerile democratice inaugurate în 1774-1776 au constituit rodul unor eforturi depuse de radicalii ce se voiau „înnoitori ai societăţii" şi au dat luptelor un autentic miez revoluţionar.

În anii de după cel de-al doilea război mondial, s-a conturat în istoriografia americană un curent care atribuie evenimentelor din urmă cu două veacuri un caracter mai curînd... tradiţionalist şi conservator, socotindu-le în primul rînd drept „o victorie a constituţionalismului". În ochii acestor istorici, trăsătura cea mai remarcabilă a revoluţiei nu ar fi „libertatea pe care a dobîndit-o, ci structura feudală pe care NU a trebuit s-o distrugă". Sau, aşa cum pretinde un alt autor, esenţa revoluţiei a constat în „ţelurile sociale pe care NU a fost obligată să le atingă".

— Ciudate, foarte ciudate aceste definiţii — prin excelenţă statice şi negativiste — ale unei „revoluţii" care nu ar fi clintit societatea din loc. Unde s-ar ajunge caracterizînd procesele istorice prin ceea ce ele NU au realizat?

— Exact unde au ajuns şi promotorii „teoriei conservatoare": într-un impas. În ultima vreme, ei sînt supuşi unui tir critic din ce în ce mai intens, ceea ce mă face să cred că intrăm, poate, într-o nouă fază, cînd se va interpreta revoluţia americană din altă perspectivă. Aceasta va trebui să ţină seama de cele cîteva laturi analizate de istorici în cursul ultimelor două sute de ani; nici uneia nu i se poate nega o oarecare substanţă, oricît de grav ar fi exagerat-o s-au deformat-o autorii respectivi. Căci, fără doar şi poate, revoluţia americană nu are o orientare clară şi explicită, aşa cum au avut revoluţia franceză şi revoluţia socialistă rusă din octombrie 1917. **Procesul care a dus la naşterea Statelor Unite este plin de ambiguităţi** şi nici una din explicaţiile avansate pînă acum nu recunoaşte destul de clar şi categoric caracterul ambiguu al procesului. Ceea ce nu înseamnă că numeroasele şi diversele sale tendinţe contradictorii au avut aceeaşi valoare sau că ar trebui să renunţăm la evaluarea lor comparativă. Dimpotrivă, se impune să privim revoluţia americană dintr-un unghi de unde să ne fie cu putinţă să identificăm şi să descriem direcţia ei principală, dar, totodată, să înţelegem legătura dintre această direcţie şi tendinţele periferice, aparent incompatibile, care au însoţit-o.

— Pentru a ne înlesni o mai bună înţelegere a conceptului de ambiguitate, aţi putea să ni-l ilustraţi printr-un exemplu cules fie din evenimentele, fie din documentele revoluţiei?

— Nimic mai uşor! Dintre multele exemple ce ni se oferă, să ne oprim asupra unuia deosebit de frapant, tocmai pentru că îmbracă înfăţişarea unei formulări simple, directe şi categorice, de o transparenţă atît de luminoasă şi de o generozitate atît de emoţionantă, încît am fi gata să punem mîna în foc că nu poate ascunde nici o duplicitate. Mă refer la una dintre cele mai celebre fraze ale Declaraţiei de independenţă: „Considerăm că aceste adevăruri vorbesc de la sine: toţi oamenii se nasc egali, fiind înzestraţi de Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile, printre care se numără viaţa, libertatea şi dobîndirea fericirii".

Greu de găsit ceva care să sune mai nobil, nu-i aşa? În esenţă, este vorba de alăturarea termenilor, **oameni** şi **egali.** „Părinţii întemeitori" ai republicii nord-americane stabileau cu îndrăzneală revoluţionară, un raport de identitate desăvîrşită între cele două vocabule. Şi, dat fiind că **oamenii** există de cînd... omenirea, ceea ce ne izbeşte ca nou şi important este adjectivul **egali,** care ne absoarbe toată atenţia şi ne stîrneşte toată admiraţia.

Dar, dacă examinăm mai îndeaproape substantivul **oameni,** constatăm cu surprindere că lui îi revine ponderea principală în această formulare care ni s-a părut atît de simplă, directă, generoasă etc. Căci la cine se gîndeau autorii Declaraţiei de independenţă vorbind despre **oameni?** La unanimitatea mamiferelor bipede, dotate cu grai, raţiune şi celelalte atribute umane? Nu, în mintea lor noţiunea căpătase un conţinut mult mai restrictiv: **numai cel care era propriul său stăpîn avea dreptul să facă parte din rîndul oamenilor.** Aceştia alcătuiau un fel de club select şi exclusivist, rezervat doar celor de sine stătători, care depindeau direct numai de propria lor voinţă. Ceilalţi, cei mulţi, a căror viaţă se afla în mîini străine, nu formau obiect de preocupare pentru Congresul de la Philadelphia. Nu pe ei i-a privit iniţial Declaraţia de independenţă: nefiind acceptaţi ca **oameni,** nu puteau aspira nici să fie acceptaţi ca **egali.**

— Ce însemna pe atunci a fi de sine stătător? Cum se deosebeau oamenii-oameni de oamenii-nonoameni?

— A fi de sine stătător însemna, mai presus de orice, a putea să faci ceea ce îţi dictau interesele — interesele tale, nu ale altora — graţie mijloacelor de care dispuneai: situaţie materială prosperă, rang social ridicat, prestigiu în arena politică, succese militare ca ofiţer de miliţie ş.a.m.d.

Mult mai numeroşi erau desigur dependenţii, cei pe care i-aţi numit nonoameni. Printre ei: copiii şi femeile, pentru care hotărau taţii şi, respectiv, soţii; soldaţii, care executau ordinele superiorilor; lucrătorii, simbriaşii, slugile de orice fel şi, cu atît mai mult, sclavii negri, care se aflau la cheremul stăpînilor; catolicii, cărora li se reproşa presupusa obedienţă faţă de Vatican; indienii, cărora expansiunea albilor spre vest şi sud le răpea fără scrupule teritoriile, le extermina sistematic triburile, le desfiinţa pînă şi ultimele vestigii ale unei culturi multiseculare...

Pentru a respecta pe deplin adevărul istoric, trebuie adăugat că unii dintre dependenţi au reuşit, încă în sec. XVIII, să urce pînă la treapta celor de sine stătători: băieţii din familiile privilegiate care ajungeau la vîrsta maturităţii, ostaşii care erau avansaţi în grad pentru fapte de arme pe cîmpurile de luptă; argaţii, lucrătorii sau slujbaşii care se încumetau să-şi întemeieze ferme proprii, defrişînd terenurile înţelenite...

După cum ştiţi, cu cît s-a scurs vremea, cu atît au căzut mai multe dintre barierele care îi despărţeau pe **oameni** de **nonoameni.** Nici una nu s-a prăbuşit de la sine, însă, ci ca urmare a unor lupte foarte grele şi adesea foarte sîngeroase, care s-au perpetuat, generaţii după generaţii, de-a lungul tuturor celor două sute de ani ai istoriei Statelor Unite. Nici astăzi nu au dispărut toate barierele. Iată de ce nici astăzi nu a încetat lupta.

Nicolae MINEI

Aceleaşi idealuri umanitare

Colonel dr. ILIE CEAUŞESCU

Angajat el însuşi, de-a lungul multor secole, într-o luptă neîntreruptă pentru emanciparea socială şi naţională, pentru salvgardarea şi afirmarea propriei personalităţi etnice, poporul român a urmărit cu viu interes eforturile altor popoare consacrate statornicirii unei vieţi statale democratice şi independente. În acest context, marile momente din istoria S.U.A. — îndeosebi războiul de independenţă şi cel de secesiune — au avut o vie rezonanţă în ţara noastră.

În presa şi istoriografia românească

Ecoul marilor evenimente politico-militare petrecute pe pămîntul american a fost recepţionat sub multiple faţete în România, numeroşi istorici, oameni politici şi de cultură români din secolele XIX şi XX căutînd să stabilească unele similitudini între evenimentele petrecute pe malurile Potomacului şi cele din spaţiul carpato-danubian. O preocupare constantă faţă de realităţile continentului american a manifestat publicistica militantă a generaţiei revoluţionarilor români din 1848, în ciuda marilor depărtări geografice şi a slabelor sale posibilităţi de informare. Astfel, în 1843, George Bariţ condamnînd iobăgia şi consecinţele ei nefaste pentru progresul civilizaţiei româneşti, apela deseori la exemplul S.U.A., care nu cunoscuseră în dezvoltarea lor un asemenea regim socio-economic (**Gazeta de Transilvania,** an VI, nr. 53 din 1843). Tot ca un semn al ecourilor istoriei americane în ţara noastră, în 1848, gazeta **Învăţătorul popular,** care apărea la Blaj, publica fragmente din scrierile uneia din cele mai mari personalităţi ale independenţei americane, Benjamin Franklin.

Alţi exponenţi iluştri ai culturii româneşti şi ai mişcărilor progresiste şi revoluţionare din secolul trecut — Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti — vedeau în idealurile umanitare fundamentul ideologic ce a însufleţit atît procesul eliberării sclavilor din S.U.A., cît şi lupta ţăranilor iobagi de pe domeniile feudale româneşti.

Semnificativ ni se pare şi faptul că celebrul roman al Harrietei Beecher-Stowe, **Uncle Tom's Cabin** („Coliba unchiului Tom"), a apărut în traducere românească în două ediţii succesive, la numai un an după publicarea lui în S.U.A., una din aceste ediţii, cea tipărită la Iaşi (1853), a fost prefaţată de un studiu asupra sclavajului semnat de Mihail Kogălniceanu.

Opinia publică din România a urmărit cu viu şi justificat interes şi desfăşurarea războiului de secesiune din S.U.A. şi implicaţiile interne şi internaţionale ale acestuia. Românii se aflau atunci la scurt timp după realizarea unirii celor două principate, în plin proces de modernizare a statului, cînd s-au adoptat numeroase legiuiri şi reforme de esenţă burghezo-democratică. Ştirile referitoare la desfăşurarea ostilităţilor militare, apărute în presa română, au fost în cele mai dese cazuri însoţite de comentarii şi luări de poziţie în favoarea forţelor nordiste. „Importanta problemă a

sclaviei — scria gazeta **Românul,** din 15 februarie 1861 — a dat naştere unei lupte în care întreaga omenire este interesată", iar periodicul **Anunţătorul român** declara, în aprilie 1861, că „întreaga simpatie europeană este alături de statele nordice". Un an mai tîrziu, **Gazeta Transilvaniei,** care publicase numeroase relatări asupra mersului războiului, aducea un cald omagiu trupelor nordiste „care şi-au vărsat sîngele pentru abolirea sclaviei şi salvarea libertăţii generale" (nr. 71, 1 octombrie 1862).

Înfrîngerea forţelor secesioniste a fost salutată cu satisfacţie de opinia publică din România, care vedea în capitularea Sudului „triumful libertăţii asupra sistemului sclaviei" (**Trompeta Carpaţilor,** din 30 martie 1865). Într-un articol publicat de ziarul susamintit, în 27 aprilie 1865, se exprima speranţa că „America va porni acum pe drumul progresului cu un avînt sporit şi efectele sale înviorătoare vor fi resimţite cu siguranţă în Europa"

O conştiinţă de formidabilă mîndrie

În cursul secolului XX, istoriografia românească a continuat să se ocupe de o serie de aspecte şi idei noi în legătură cu războiul de independenţă al S.U.A. şi cu cel de secesiune. O aprofundată analiză a cauzelor, caracterului şi semnificaţiilor internaţionale ale războiului american din sec. XVIII o întîlnim în scrierile celui mai mare istoric român, eruditul savant Nicolae Iorga, proeminentă personalitate a lumii moderne **(The outstanding personality of the modern world),** cum îl aprecia, în 1932, profesorul John L. Gerig de la Columbia University. În studiile sale de istorie comparată, Iorga scotea în evidenţă o serie de trăsături comune ale războaielor antiotomane duse de popoarele din sud-estul Europei, îndeosebi ale celui din 1768-1774, şi ale războiului de independenţă al S.U.A. În lucrarea sa **Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité,** vol. IV, Paris, 1928, p. 22, istoricul român remarca faptul că principiul independenţei naţiunilor devenise laitmotivul primordial în politica internaţională a timpului, iar marile puteri europene făceau uz de acest principiu pentru a disimula propriile lor ţeluri expansioniste.

În toate scrierile sale referitoare la revoluţia coloniilor americane împotriva Coroanei britanice, Iorga sublinia legitimitatea acestei lupte şi aprecia **Declaraţia de independenţă** ca pe un act de „afirmare a unui drept imprescriptibil".

Pentru marile personalităţi ale războiului de independenţă, Iorga a avut cuvinte de înaltă consideraţie. Despre Lincoln, de pildă, spunea că a fost „un mare caracter, un om în stare să lupte cu toate puterile cerului şi ale iadului pentru biruinţa credinţelor lui", un om care, „împotriva tuturora şi-a izbîndit gîndul fiindcă l-a crezut drept".

În cursul de istorie universală ţinut la Universitatea din Bucureşti, în 1936, Iorga aprecia că încă din timpul războaielor anglo-franceze pentru supremaţie în America de Nord, participarea americanilor la aceste lupte cu oameni, armament şi subzistenţe le-a dat „o conştiinţă de ei înşişi, a creat sentimentul că lumea de acolo poate lucra de la sine, că n-are nevoie de trupele engleze şi că eventual se poate întoarce împotriva acestor trupe". „Cea dintîi conştiinţă americană — spunea cu alt prilej Iorga — a fost o conştiinţă de formidabilă mîndrie".

Trimisul lui Al. I. Cuza

Cele două mari evenimente din istoria S.U.A. au fost receptate şi pe planul gîndirii militare româneşti. Pe această linie se înscrie, desigur, şi trimiterea de către Al. Ioan Cuza a căpitanului Emanoil Boteanu, din Statul major general al armatei române, „pentru a studia arta resbelului în America". Rapoartele acestuia privind desfăşurarea luptelor purtate de armatele federale împotriva sudiştilor au fost publicate în **Monitorul oastei.** În numărul 16, din 2 iunie 1865, al acestei publicaţii, într-o corespondenţă trimisă din Burksville, ofiţerul român, care fusese martor al ultimei mari bătălii din aprilie 1865, scria: „Această campanie, una din cele mai bine combinate şi din cele mai riguros executate din cîte s-au făcut pe acest continent, face cea mai mare onoare generalului Grant".

Publicistica românească a consacrat, de asemenea, multe pagini elogierii unor luptători de origine română, care s-au distins în războiul civil din S.U.A. Dintre aceştia se detaşează transilvăneanul Gheorghe Pomuţ, revoluţionar la 1848, care s-a înrolat cu gradul de căpitan, la 23 decembrie 1861, în Regimentul 15 voluntari infanterie Iowa şi a luat parte la luptele de la Shiloh, Corinthe, Vicksburg, Atalanta şi Savannah; a terminat războiul cu gradul de colonel, comandant al Regimentului 15 Iowa, fiind ulterior avansat la gradul de general de brigadă şi servind timp de 12 ani ca consul general al S.U.A. în Rusia. Intrat în istorie, numele generalului Gheorghe Pomuţ a fost dat de guvernul S.U.A., în anul 1944, unei nave de război americane.

Lui i s-au alăturat alţi voluntari de origine română înrolaţi în armata Nordului chiar din primele zile ale războiului: Eugen Alcaz, Eugen Ghica din Comăneşti, Nicolae Dunca — căpitan în statul major al generalului Fremont, distins în luptele de la Certerville, Bull-Run şi Cross-Key, unde a şi fost ucis.

Expuneri detaliate asupra celor două războaie, însoţite de comentarii şi aprecieri de valoare cu privire la structura armatelor, la armamentul, tactica şi strategia forţelor beligerante se întîlnesc frecvent în cursurile de istorie militară predate în instituţiile de învăţămînt de specialitate din România. Aproape toţi autorii români insistă în scrierile lor asupra caracterului de masă al armatei americane, manifestînd un viu interes pentru sistemul de recrutare bazat pe voluntariat. Predilecţia lor pentru aceste aspecte este uşor explicabilă dacă se au în vedere preocupările

teoreticienilor militari din țara noastră, atît din secolul trecut, cît și din prezent, pentru elaborarea unei concepții originale privind „înarmarea națiunii" și războiul întregului popor în cazul unei agresiuni străine. Cele două evenimente ale istoriei S.U.A. la care ne-am referit și care au o însemnătate universală au fost receptate cu toată promptitudinea de către opinia publică românească. Acum, ca și în trecut, spiritualitatea românească este deosebit de sensibilă la tot ceea ce geniul uman a produs și produce în numele nobilelor principii ale libertății, independenței și progresului civilizației.

Constituția americană și ecourile ei în țările române

DAN BERINDEI

La începutul anului 1783, războiul de independență dus de cele 13 colonii americane a luat sfîrșit. Independența fostelor colonii americane a fost recunoscută de metropolă. „De-ar putea evenimentele — scria atunci George Washington — să învețe nu numai Anglia, ci pe toți tiranii lumii că drumul cel mai bun și singurul care duce cu siguranță la onoare, glorie și adevărata demnitate, este doar dreptatea". Șapte ani de război fuseseră încununați de izbîndă și în lume se evidențiase o nouă și tînără națiune.

Dar începuturile noului stat n-au fost ușoare. Cît timp războiul de eliberare concentrase energiile, coeziunea putuse fi menținută; odată cu pacea, slăbiciunile organizatorice au devenit, însă, evidente, statutul Confidențial intrat în vigoare în 1781 dovedindu-se insuficient pentru a asigura fostelor colonii cadrul administrativ în noua etapă istorică ce li se deschisese în față. Puterile Congresului erau relative, drepturile sale de îndrumare și control asupra statelor fiind limitate. Tezaurul era gol, criza economică amenința viitorul tînărului stat și Confederația nu era în această componență decît „o umbră fără substanță". Washington a respins indignat sugestiile ce i s-au făcut de a-și asuma dictatura personală: „Statul monarhic — opinia el — ar fi cea mai mare nenorocire ce ar putea copleși o națiune", întrucît „a admite un conducător perpetuîndu-se la putere și transmițînd-o fiului său este un lucru potrivnic naturii". În decembrie 1783, el a predat puterea Congresului, pentru scurt timp însă.

Pentru tînăra Confederație americană ce reunea cele 13 state care-și dobîndiseră libertatea se impunea la ordinea zilei ca o necesitate stringentă adoptarea unui **statut fundamental comun,** în temeiul căruia societatea americană să se poată realiza, împiedicîndu-se dizolvarea ei în anarhie și proclamîndu-se în fața tuturor popoarelor noile principii în numele cărora foștii coloniști își înfrînseseră metropola. O primă încercare de a se înfăptui acest statut fundamental comun a fost făcută în 1786 la Annapolis, fără succes însă; numai trei state au răspuns convocării. În primăvara anului următor, Convenția convocată de Congres a elaborat „legea supremă a națiunii". Președinte al Convenției a fost desemnat George Washington. Toamna, Constituția — al cărui principal redactor a fost Thomas Jefferson — era întocmită și aprobată de 39 din cei 55 delegați în Convenție. Ea urma să intre în vigoare după ce 9 din cele 13 state (adică 2/3) aveau s-o ratifice. Rînd pe rînd, statele au acceptat-o. La 2 iunie 1788, nouă state ratificaseră actul suprem, intrat în vigoare în mod efectiv la 4 martie 1789, deși ultima ratificare, cea a statului Rhode Island, nu a avut loc decît la 29 mai 1790.

Constituția americană, **prima Constituție modernă a lumii** (în ființă și astăzi, adăugîndu-i-se însă în cursul a două secole cîteva zeci de amendamente) a creat cadrul politico-organizatoric de dezvoltare a tinerei societăți din Statele Unite. Ea a reprezentat, totodată, un model pentru popoarele vechiului continent, unde, în acel moment, cu excepția Elveției, regimurile monarhice reprezentau o formă de stat exclusivă. Documentul care și-a păstrat valențele progresiste și în secolul XIX, a avut răsunet în cercurile înaintate europene, cu deosebire în țările unde se punea problema organizării federale ca Țările de Jos, Elveția și îndeosebi Germania. Este semnificativ, în această privință, numărul mare de ediții în limba germană ale Constituției americane în preajma și în timpul revoluției din 1848, cînd o bună parte din revoluțio-

narii germani înclinau spre adoptarea unei formule de organizare federativă a țării lor după modelul Constituției din 1787.

Un larg ecou a avut Constituția americană în țările române, aci fiind vorba neîndoielnic de un evident interes social-politic. În aprilie 1801 de exemplu, Daniel Philippide — cunoscutul autor al **Istoriei** și **Geografiei României,** tipărite amîndouă la Leipzig în 1816 — cerea savantului Jean Denis Barbié de Bocage un exemplar din **Constituția Statelor Unite ale Americii** — editată de librăria Plassen; un exemplar în limba franceză al **Constituției celor treisprezece State Unite ale Americii** — tipărită la Paris în două tomuri în 1792 — se găsea în marea bibliotecă de la Stînca a boierilor moldoveni Roznovanu. Faptul că realitățile social-politice ale Statelor Unite erau cunoscute în țările române este demonstrat și de o scrisoare din august 1829 a comisului Ionică Tăutu, care regreta că „învecinarea Rusiei, a Austriei, a Turchiei" — deci a marilor imperii absolutiste limitrofe — împiedica temeinice reforme instituționale, neputîndu-se introduce „aceliași lucruri ce să pot așeza **în America,** în Anglia, în Franța".

Istoria americană era prezentă în diferite lucrări publicate în epocă: în **Prescurtarea istorii universale** a lui Louis Domairon, apărută în 1826, în patru tomuri, în tălmăcirea egumenului mănăstirii bucureștene Sf. Ioan, după o versiune greacă, în care un capitol era consacrat **Americii** — caracterizată drept „republică slobodă" cu „treisprezece Unite Eparhii" — ca și în **Povestirea amănunțită a celor mai însemnate întîmplări din istoria generală a lumii,** a lui Gottfried Gabriel Bredow, tipărită în 1828 la București, într-o traducere grecească a lui Ioan Scarlat (o versiune românească realizată de Mihail Musescu a apărut în 1860); în această traducere se acorda întreaga atenție războiului pentru independența Statelor Unite, care „s-au declarat în 1776 republică liberă și neatîrnată".

În manualele de geografie utilizate în școlile românești în cel de-al patrulea și al cincilea deceniu al sec. XIX, se făceau, de asemenea referiri la tînărul stat american. O subliniere specială merită în această privință manualul lui Ioan Rusu, **Icoana pămentului sau carte de geografie,** publicat la Blaj în 1842, în care autorul își exprima admirația față de „forma de chiverniseală" a republicii Statelor Unite, care era „tare osebită de țările din Europa și numai republica Elveția are puțină asemănare". El remarca, de asemenea, că „formele rămase mai mult sau mai puțin în toate staturile Europei din bărbăria vîrstei de mijloc lipsesc aici de tot: așa nobilitatea, biserica domnitoare, țehurile, privilegiile, dregătorii cu putere moștenitoare, armata stătătoare, politica ascunsă și înaltă". Autorul manifesta și o rezervă față de ceea ce el numea singura „pată": „robirea negrilor, de care pînă acum nice Statele Unite nu s-au putut curăți".

Ioan Rusu analiza apoi în detaliu prevederile Constituției americane, ceea ce arăta răsunetul pe care-l avea în țara noastră acest document printre oamenii cu vederi înaintate.

TRACII DE NORD...

(Urmare din p. 36)

get i-ar fi făcut cu blîndețe o mustrare ironică: „Atunci de ce ai lăsat acasă la tine un trai atît de plăcut și de strălucit și te-ai apucat să vii la niște barbari cu viața aspră, într-o țară fără roade îngrijite, bătută iarna de geruri și de crivăț, unde nici o oaste străină nu poate scăpa teafără?". Lisimah ar fi declarat că îi pare rău de nesocotința sa, dar că, recunoscător pentru bunăvoința cu care a fost tratat, va rămîne totdeauna prietenul geților. Fapt este că pacea a fost încheiată solemn, cu acceptarea condițiilor lui Dromichete și că, în semn de consacrare a alianței, acesta a luat-o în căsătorie pe fata lui Lisimah, care a fost eliberat cu toți ai săi.

Prin această înrudire dinastică, uniunea triburilor getice de la Dunărea de Jos a intrat sub auspiciile cele mai prielnice, într-un contact și mai strîns cu lumea elenistică, ceea ce, între altele, a înlesnit intensificarea pătrunderii civilizației grecești la nord de Dunăre. și, ca reflex, accelerarea progreselor culturii geto-dace, al cărei avînt este constatat de **arheologie tocmai cu începere din această vreme.**

Oroles, Rubobostes, Remaxos

După Dromichete, în cursul sec. III-II î.e.n. izvoarele antice menționează cîteva nume de regi geți și daci, cu puține amănunte, dar suficiente pentru a sublinia importanța personalității lor. Astfel, istoricul Trogus (rezumat de Iustinus), prezentînd prima apariție a dacilor carpatici în istorie sub numele lor propriu, definindu-i ca **suboles Getarum** („vlăstare" sau „rude bune" ale geților), menționează și pe regele lor Oroles. Acesta, în urma unei înfrîngeri suferite din partea populației germanice a bastarnilor, și-a disciplinat oamenii, după care a obținut victoria, gonindu-i pe dușmani din țară. Puțin după anul 200 î.e.n., urmînd pilda fraților lor geți de la șes, dacii au format, după cum aflăm tot de la Trogus, o puternică uniune de triburi, luîndu-și avîntul sub un rege numit Rubobostes.

Cam în aceeași vreme, două inscripții de la Histria ne vorbesc despre relațiile acestei cetăți grecești din Dobrogea cu niște regi băștinași care, după numele și situația lor geografică, erau geți. Într-unul din aceste documente epigrafice, de prin sec. III î.e.n., se spune că o delegație a fost trimisă de cetate la Zalmodegicos (probabil un rege din stînga Dunării), pentru a obține restituirea unor ostatici histrieni luați cu prilejul vreunui război, terminat cu o înțelegere între cele două părți. Cealaltă inscripție datînd de la începutul sec. II î.e.n., se referă la o serie de grele împrejurări prin care a trecut Histria, atacată de forțele unei căpetenii din Tracia Balcanică numită Zoltes, împotriva căruia cetatea s-a putut apăra cu succes datorită unui ajutor trimis de protectorul său get din stînga Dunării, puternicul rege Remaxos.

Iată, așadar, nume care au strălucit în fruntea tracilor de nord pînă la ivirea acelor conducători de primă mărime și glorie eternă care au fost Burebista și Decebal.

EZEQUIEL ZAMORA, un erou venezuelean

Prof. dr. PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

Semnificația și desfășurarea epopeii revoluționare venezuelene, al cărei protagonist a fost Ezequiel Zamora, sînt relatate în paginile de față după cea mai recentă lucrare a lui Federico Brito Figueroa, intitulată El tiempo de Ezequiel Zamora **(Vremea lui Ezequiel Zamora) și apărută la Caracas, în 1974. Doctor în istorie și antropologie, diplomat al institutelor mexicane de specialitate, titular al Catedrei de istorie contemporană a Venezuelei la Universitatea Centrală din Caracas, distins prieten al poporului român, Brito Figueroa este un cercetător erudit, un spirit clar, așa cum o dovedește masiva sa** Istorie economică și socială a Venezuelei. **Cercetările sale stau sub semnul creator al concepției materialismului dialectic și istoric, în lumina căreia investighează nu numai trecutul țării sale, cu luptele eroice ale poporului venezuelian pentru independență, ci și prezentul, cu ampla mișcare antiimperialistă și anticolonialistă, caracteristică lumii actuale. În cartea sa** Venezuela, țară colonială?, **analiza marxistă a formelor de penetrație imperialistă se însoțește cu afirmarea sentimentului patriotic, cu apărarea hotărîtă a culturii naționale. Să urmărim, așadar, evenimentele petrecute în Venezuela spre mijlocul veacului trecut.**

Prof. Brito Figueroa sintetizează destinul eroului popular, explicîndu-l prin analiza societății venezuelene din prima jumătate a secolului trecut, aceea în care se naște, în 1817, și se formează Ezequiel Zamora.

Tierras y libertad

În al doilea deceniu al secolului trecut, războiul de independență de sub conducerea lui Simón Bolivar, El Libertador[1], curmă asuprirea colonială spaniolă, deșteptînd spiritul de demnitate națională și creînd valori de neprețuit în patrimoniul moral al maselor populare venezuelene. În ceea ce privește realizările economice și politice, însă, situația din țară nu suferă modificări esențiale. Decretul Libertadorului privind împărțirea pămînturilor și intenția lui de a aboli sclavia rămîn fără urmări. Este adevărat că, după obținerea independenței, aristocrația colonialistă este deposedată de importante proprietăți agrare, dar nu se produce decît un transfer de latifundii, acestea trecînd în stăpînirea șefilor militari și politici ai republicii. Cu alți titulari, sistemul latifundiar se menține, relațiile feudale continuă să rămînă dominante, completate cu relații sclavagiste.

După moartea lui Bolivar (1830), în timpul președințiilor autoritare și conservatoare ale generalului J.A. Páez, apare evidentă existența celor două clase dominante ale societății venezuelene de atunci: latifundiarii, care acaparează noi pămînturi și integrează noi elemente din rîndul conducătorilor (caudillos) republicani, și burghezia, alcătuită în primul

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1971 și 3/1973.

rînd din comercianții care se ocupă cu importul, exportul și, mai ales, cu cămătăria. La antipod, clasele exploatate sînt compuse din sclavi, **peones** (muncitori agricoli fără pămînt, zilieri) și țărani juridic liberi, dar faptic **enfeudados,** dependenți de moșieri prin sistemul de rentă în muncă și în produse.

Spre mijlocul secolului, în urma crizei declanșate de ineficiența agriculturii bazată pe proprietatea latifundiară și pe munca sclavilor și de ravagiile cametei, în blocul social al clasei dominante survine o diferențiere. Marcînd lupta dintre moșieri și burghezia comercială, ia naștere un partid al „schimbării", al „înnoirii": partidul liberal. Situația lui este însă contradictorie. Pe de o parte atacă vehement partidul conservator, exponent îndărătnic și agresiv al oligarhiei, dar, pe de alta, se teme de mișcarea insurecțională a sclavilor și a sărăcimii, care ar schimba radical, prin împărțirea pămînturilor, raporturile de clasă. Dacă pentru liberalii de dreapta (cum am spune azi), campania virulentă împotriva conservatorilor nu înseamnă decît o manevră demagogică spre a dobîndi puterea, pentru liberalii de stînga și, mai cu seamă, pentru mulțimea asupriților, ea este expresia activității revoluționare îndreptată spre abolirea ordinii oligarhice și înlocuirea ei cu o ordine democratică, progresistă, populară, căreia îi dă glas lozinca „pămînt și libertate" (pentru sclavi): **tierras y libertad.**

În 1844, în alegerile din cantonul Caracas liberalii obțin 72 la sută din sufragii și instalează un Consiliu municipal care, în așteptarea alegerilor prezidențiale din 1846, denunță și acuză guvernul pentru încălcarea Constituției. În țară se organizează acțiuni de guerillă. Speriat, guvernul dizolvă cu forța Consiliul municipal liberal, arestînd pe membrii lui, în frunte cu liderul partidului, Antonio Leocadio Guzmán, sub acuzația de conspirație. Urmează procese și condamnări la moarte, care continuă și după ce președintele de atunci al republicii, generalul Soublette, se retrage și puterea politică este încredințată, în 1846, generalului José Tadeo Monagas.

Pedeapsa se comută

În aceste împrejurări de tensiune socială își începe activitatea politică și revoluționară Ezequiel Zamora. Cinstit și generos, pasionat și incoruptibil, apărător intransigent al maselor oropsite de care este aproape prin origine, ocupații și convingeri, Zamora oferă contemporanilor și istoriei un admirabil exemplu de formare a unui mare conducător care pornește de la nivelul poporului. Deși om de acțiune în primul rînd, luptător și conducător de mase, Zamora vădește, de asemenea, interes și vocație pentru elementele ideologice și intelectuale indispensabile unui revoluționar. Un adevărat profesor de istorie trăită i-a fost emigrantul francez Jean Gaspers, atras în Venezuela de lupta popoarelor hispano-americane împotriva dominației coloniale. El îl introduce în lumea de idei a revoluției franceze, îi evocă acțiunile eroice ale poporului parizian, îl învață cîntece revoluționare ca Marsilieza și La Carmagnole. În același timp, prietenia lui Zamora cu profesorul universitar José Maria Garcia, fost coleg de școală, îi lărgește orizontul politic familiarizîndu-l cu figuri de răzvrătiți sau revoluționari din toate timpurile: Spartacus, Babeuf, Blanqui.

În împrejurările arătate, Zamora aderă cu entuziasm la programul partidului liberal, în viziunea aripei de stînga, care preconizează lichidarea latifundiilor, abolirea sclaviei, dreptul la vot universal, răsturnarea oligarhiei, trecînd curînd de la lupta de idei la acțiunea directă și la războiul de guerillă. Idealul său democratic se afirmă practic și se maturizează în cursul insurecției țărănești care izbucnește în 1846. Talentele sale de organizator și de conducător militar îi conferă o poziție de prim rang în cadrul acestei insurecții. El se îngrijește de fabricarea armelor, desfășoară o activă corespondență cu alți șefi ai mișcării, unește pe participanți, devenind protagonistul luptei antioligarhice și factorul cel mai important în crearea armatei „poporului suveran". Dar mișcarea insurecțională este abia la începutul său. Lipsa de experiență, uciderea unor șefi de guerillă, îmbolnăvirea lui Zamora contribuie la înfrîngerea răsculaților în bătălia de la Paguito și la capturarea lui Zamora.

Brito Figueroa consideră că „insurecția țărănească nu a eșuat, ci a fost înfrîntă după un război civil de șase luni, care a zguduit pînă în temelii republica oligarhică. Peonii, sclavii eliberați și cei ridicați la rangul de șefi revoluționari nu s-au predat niciodată; au căzut prizonieri sau au murit cu armele în mîini, credincioși cuvîntului dat: libertate sau moarte [...]. Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Francisco José Rangel înainte de a fi ucis mișelește cu lovituri de cuțit [...]. Acestea au fost cuvintele lui Ezequiel Zamora în fața justiției claselor dominante, reprezentate prin procurorii și judecătorii republicii oligarhice". Căci Zamora este trimis în fața judecății și, după un proces în care afirmă cu mîndrie dreptul poporului la insurecție și lealitatea lui față de camarazii de arme, este condamnat la moarte, la 27 iulie 1847. Curtea superioară de justiție confirmă sentința. Dar masele populare dezlănțuie o susținută campanie pentru salvarea vieții eroului lor, reușind să determine autoritățile să comute pedeapsa cu moartea în zece ani de închisoare. Decretul este semnat de președintele José Tadeo Monagas. Interesat să obțină sprijinul partidului liberal în conflictul care s-a produs între el și oligarhia reprezentată prin majoritatea deputaților — conservatori agresivi, partizani ai lui Páez — Monagas se decide să pună capăt politicii de represiune a țăranilor insurgenți și a intelectualilor liberali. Majoritatea „goților" (denumire dată elementelor oligarhice, reacționare) din Camera Deputaților se reunește pentru a acuza pe președinte de violarea Constituției, în timp ce generalul Páez se răzvrătește, cu trupele pe care le comandă. Se ridică însă poporul Capitalei, care expulzează pe deputații conspi-

ratori, salvînd pe președinte și dîndu-i posibilitatea să imprime o altă direcție politică, denumită autocrație liberală, care va dura aproape zece ani.

Monagas decretează măsuri în favoarea liberalilor urmăriți sau condamnați, apoi stabilește o colaborare politică și chiar militară cu șefii liberali, puterea și conducerea revenind președintelui. Liderilor politici ai partidului liberal, Antonio Leocadio Guzmán și Juan C. Falcón (cumnatul lui Zamora), li se încredințează importante funcții de stat; se realizează, în sfîrșit, abolirea sclaviei prin decretul din 1854; se întreprinde pacificarea țării prin combaterea și înfrîngerea formațiilor militare partizane ale oligarhiei.

Să tremure oligarhii!

Ce se întîmplă cu Ezequiel Zamora în acest deceniu de autocrație liberală a președintelui Monagas? Este integrat în miliția națională, apoi în armata republicii cu gradul de maior, dar avansează repede la acela de colonel și apoi, în 1854, de general. Înaintare explicabilă prin meritele sale militare excepționale, care se vădesc în primul rînd în înfrîngerea lui Páez și capitularea acestuia, apoi în restabilirea ordinii în provincia Barinas. Zamora își perfecționează pregătirea urmînd cursurile Academiei Militare și, mai ales, își extinde și aprofundează cultura politică. Leagă prietenie cu exilații care sosesc în Venezuela după eșuarea revoluțiilor europene din 1848. José Brandford, care întreține o activă corespondență cu Franța, îl informează despre republica socială preconizată în această țară de oameni ca Blanqui, Barbès, Raspail, traduce și explică articole din **L'Atelier,** revista muncitorilor din Paris, sau din ziarele **The Daily News** (Londra), **Le National** (Paris), **The Economist** (Londra). Zamora asimilează astfel elementele doctrinare ale revoluției burghezo-democratice europene, împreună cu acelea ale mișcărilor de independență națională din Polonia, Romînia, Ungaria și cu primele revendicări ale proletariatului care intră acum pe scena politică internațională. Lozinca pe care o va lansa Zamora în insurecția țărănească din 1859-1863: **Oligarcas, temblad!** („Oligarhi, tremurați")! nu este străină de vehemența revoluționară a mișcărilor menționate, de faptul că acum, așa cum se exprimă ziarele vremii, **Los primeros rojos llegan a Venezuela** („primii roșii sosesc în Venezuela").

Totul este acum pregătit ca Zamora să-și asume, în cadrul celei de-a doua insurecții țărănești, rolul de „șef al poporului suveran". În 1857, el se retrage din armată, nefiind de acord cu politica președintelui Monagas, tot mai personală și mai puțin democratică. Evoluția lui Monagas spre dictatură nu-l scutește însă pe acesta de ura și conspirația oligarhiei, care îl răstoarnă printr-o lovitură de stat, executată de generalul Julián Castro. Acesta arestează pe liderii liberali, începînd cu Guzmán și cu Zamora. La alegerile frauduloase organizate imediat nu participă decît partidul ultraconservatorilor; liberalilor nu le mai rămîne decît calea acțiunii armate. Fostul președinte, Monagas, deși bătrîn și bolnav, este întemnițat și încătușat. Moare în închisoare, la 15 iulie 1858.

Zamora este exilat în insula Curazao. Departe de a rămîne inactiv, el organizează o acțiune armată și debarcă la Coro. În mai puțin de 15 zile, cucerește, în fruntea formațiilor de guerillă, întregul stat Coro „în numele revoluției și al poporului", instaurînd un guvern provizoriu revoluționar. Seria victoriilor lui Zamora, promovat general comandant al armatelor federale (denumirea formațiilor militare țărănești, sub drapelul galben al liberalilor), continuă strălucit: sînt cîștigate bătăliile de la Barinas, Guanare, Santa Inés și, în sfîrșit, San Carlos, care trebuia să deschidă drumul spre Valencia și Caracas.

În 1863, mișcarea federală ajunge să controleze un teritoriu de 500 000 kilometri pătrați cu o populație de peste 520 000 locuitori, față de numai 267 800 kilometri pătrați cu 249 100 locuitori, aflați sub controlul nesigur al guvernului. La aceste dimensiuni naționale, Zamora stabilește, organe de conducere alese democratic, prin vot direct și egal, asigură disciplina și ordinea revoluționară, ia primele măsuri de reformă agrară și de îmbunătățire a situației proletariatului agricol, emite decrete cu privire la armată, administrație, comerț. Știința de carte e introdusă ca o obligație militară; de asemenea, propagarea principiilor democratic-revoluționare ale mișcării.

Toate sînt curmate de glonțul trădător tras de un sergent, Morón, al cărui nume devine ulterior, pentru venezuelieni, sinonim cu trădarea și mișelia. Cei care profită de acest asasinat sînt militarul Juan Crisóstomo Falcón și politicianul Antonio Leocadio Guzmán. Avînd acum mîinile libere, cei doi lideri liberali lichidează insurecția și încheie cu oligarhia, la 22 mai 1863, pactul de la Coches, care pune capăt ostilităților și deschide drumul președinției pentru Falcón.

Istoricul Brito Figueroa consideră că, în faza condusă de Zamora, insurecția țărănească, cunoscută și sub denumirea de războiul federației, a fost o luptă armată cu adîncă motivație economico-socială a claselor exploatate contra celor exploatatoare. În ea se regăsesc elementele teoriei politice democrat-burgheze, asimilate de masele țărănești venezueliene potrivit intereselor și situației lor, cu puternice accente pe ideea de egalitate și democrație directă a poporului. Pe această linie se poate vorbi de permanenta actualitate a programului de înnoiri sociale pentru care a luptat și a murit Zamora. Cauze istorice — absența dezvoltării economice și a proletariatului — au împiedicat succesul mișcării, dar fuziunea, întruchipată în figura lui Zamora, dintre patosul popular venezuelian al egalității și ideile de justiție socială a imprimat luptei **un tinte de comunismo** („o nuanță comunistă").

Sensul ultim al vieții și morții lui Ezequiel Zamora este acela de prolog eroic la istoria contemporană a Venezuelei.

ALEXANDRE DUMAS — revoluționar

EDMON VALLES

Cum ar fi putut avea loc o revoluție la Paris, fără să ia parte la ea și Alexandre Dumas*? Pentru acest om de o extraordinară vitalitate, a se avînta în plină stradă și a trage cu pușca, a vocifera sau a ține un discurs oricărei persoane dispusă să-l asculte era la fel de natural ca și cum ar fi scris un nou roman. În iulie 1830, cînd în cele „trei zile glorioase" a fost doborîtă monarhia absolutistă a lui Carol X, Dumas avea 28 ani. În timpul acestor evenimente, el a desfășurat o activitate revoluționară demnă de laudă. În februarie 1848, cînd regimul lui Ludovic Filip, „regele cetățean", a suferit loviturile furiei populare, Dumas avea 46 ani. Atunci activitatea sa publică a fost mai liniștită; dar acea promițătoare „A doua republică" a deșteptat în el veleități politice. În viața lui Dumas totul se dovedește a fi pitoresc: și nici avîntul său revoluționar, nici zelul său electoral, nu scapă unui asemenea calificativ.

Minuțiosul Delacroix[1] nota în Jurnalul său, în 22 mai 1855: „Dumas mi-a trimis un mesaj în dimineața aceasta, voind să știe dacă mă va găsi acasă. I-am răspuns să vină la ora două. Odată ajuns, mi-a cerut să-l informez despre o serie de lucruri, care nu văd de ce l-ar interesa: amănunte despre cum pictez, ideile mele despre culoare etc. Ca să-și prelungească vizita, mi-a propus să luăm masa împreună. După aceea, a plecat să-și rezolve niște treburi și s-a întors după ora 7, cînd eu, mort de foame, mă pregăteam să cinez singur. După masă, ne-am urcat într-o birjă, pentru a merge la o fată pe care o protejează; apoi am plecat împreună la teatru. Mi-a spus că are o serie de proiecte literare, care să-i asigure importante venituri pentru viitor: cam vreo 800 000 franci la început, fără să mai pună la socoteală ce va încasa ulterior. Bietul de el, a început să se sature de a scrie zi și noapte și de a nu avea nici un ban niciodată. Am chef să plec de aici, mi-a spus, să călătoresc și să văd, dacă nu cumva, la întoarcerea mea, vreun Alcide[2] mi-a dus la bun sfîrșit aceste proiecte neterminate. Fericită nepăsare! Un om care merită să moară ca eroii pe cîmpul de bătaie, fără să cunoască zbuciumul sfîrșitului, sărăcia iremediabilă, singurătatea".

* În imaginile de mai sus: **Alexandre Dumas-tatăl (1802-1870); Franța revoluționară. Detalii din tabloul lui Eugène Delacroix.**

[1] Eugène Delacroix (1798-1863), șeful Școlii romantice de pictură franceză.

[2] Personaj din mitologia greacă cunoscut și sub numele de Hercules.

Musafirul lui Delacroix era un om matur. Pînă să moară, mai avea de trăit 15 ani. În acest răstimp, a călătorit în Anglia, apoi în Rusia, de unde s-a întors prin Istanbul, pe Mediterana; a făcut un lung popas în Italia, unde împreună cu Garibaldi, a condus un ziar politic franco-italian. După un voiaj în Germania, a vizitat diferite orașe ale Franței unde și-a prezentat operele sau a ținut conferințe. Au urmat o serie de premiere și publicarea a aproximativ 30 opere dramatice și literare, printre care: **Memoriile lui Garibaldi, Prizonierul din Bastilia, Impresii dintr-o călătorie în Rusia, Istoria animalelor mele, Dicționarul de bucătărie,** neterminat etc. În acești ani, Dumas a lucrat singur fără colaboratori. A editat revistele **Monte Cristo, Mușchetarul** (cea de-a doua serie) și **D'Artagnan,** toate trei avînd o viață scurtă și fiind scrise aproape în exclusivitate de către Dumas. A întreținut o lungă legătură cu actrița Emilia Cordier, cu care a avut o fiică, a fost îndrăgostit de cîntăreața italiană Fanny Gordosa, ca și de o tînără actriță de circ, Adah Menken. Pe deasupra a avut numeroase procese și datorii, mai ales datorii.

În dezacord cu Napoleon I

Pentru a înțelege mai bine pe eroul nostru, Dumas-tatăl, trebuie să-l cunoaștem și pe părintele său, Thomas Alexandre Dumas de la Pailleterie. Acesta era fiul unui marchiz normand, proprietar al unor plantații în Santo

Domingo, și al unei sclave negre. În 1780, marchizul s-a întors în Franța și s-a instalat la Paris, însoțit de fiul său Thomas Alexandre rămas orfan de mamă, puțin timp înainte (obiceiurile epocii permiteau ca fiii mulatri ai plantatorilor nobili să-și însoțească părinții în metropolă, în timp ce fiicele trebuiau să rămînă în țara de baștină, fără să-și poată depăși condiția socială de „semi-albe").

Thomas Alexandre s-a înrolat în Regimentul de dragoni ai reginei, ca simplu soldat, sub numele de Dumas. În curînd, a devenit foarte popular datorită forței sale herculeene și caracterului său generos, deschis și bun.

Sub vechiul regim monarhic, faptul că era mulatru nu i-ar fi permis să ajungă mai sus de gradul de subofițer. Revoluția — al cărui partizan înflăcărat a fost alături de toți ceilalți mulatri cu sînge nobil — i-a deschis, însă, posibilități nebănuite, astfel că, la vîrsta de 32 ani, a ajuns colonel. În această perioadă, s-a căsătorit cu o tînără frumoasă, fiica unui burghez din Villeers-Cotterêts, sat din apropierea Parisului, a cărui familie fusese în slujba lui Filip de Orléans. La 31 iulie 1793, Thomas a fost avansat general de divizie; la cîteva zile după acest eveniment, soția i-a născut o fetiță.

În acei ani clocotitori și agitați, generalul Dumas a fost supranumit „domnul Umanitate", nume ce-i făcea cinste. Spre bucuria multor soldați, mulatrul era foarte generos cu ostașii; faptele sale de arme i-au adus o și mai mare faimă.

Napoleon avea nevoie de asemenea generali ca Dumas. Un contemporan, generalul Thibault, scria astfel despre el: „Un general de divizie, numit Dumas, se găsea sub ordinele lui Masséna. Acest mulatru înstărit era unul din oamenii cei mai curajoși, mai puternici și mai agili pe care i-am cunoscut. Se bucura de o reputație extraordinară în armată și i se atribuiau un mare număr de fapte vitejești". Apărarea podului Briken, în timpul luptei de la Klausen, în Austria, a fost cea mai cunoscută dintre aceste fapte. Pe podul îngust, călărețiii austriaci puteau să treacă doar cîte doi. Apărînd singur podul, cu lovituri de sabie împotriva unui întreg escadron, Dumas a rezistat pînă au sosit întăririle.

Mai tîrziu, Bonaparte l-a dat uitării, astfel că Dumas s-a retras în satul soției sale. Acolo, în 1802, s-a născut fiul său Alexandre. Tot acolo, în 1805, a murit și generalul.

Cea mai bună piesă

În dimineața zilei de luni 26 iulie 1830, în ziarul **Le Moniteur,** au apărut ordonanțele Cabinetului Polignac[1]. Alexandre Dumas, care era gata de plecare în Algeria, a renunțat, rămînînd la Paris. Cînd a aflat știrea din ziar, i-a spus valetului:

— Joseph, adu-mi pușca cu două țevi și două sute de cartușe.

Și, îmbrăcat în haine de vînător, căci era nu excelent vînător, a pornit pe stradă, dispus să facă pe revoluționarul. Mai mult exuberant decît îngîmfat, le-a strigat soldaților primului detașament întîlnit: „O să lupt împotriva voastră".

Dumas era pretutindeni: trăgea cu pușca în adversari sau privea doar cum se desfășura lupta; stătea de vorbă cu combatanții, intra prin casele prietenilor, unde lua parte la discuții, bea și mînca. Dar odiseea sa personală a început abia în ziua de 30.

Se afla pe atunci la Primărie, centrul nevralgic al revoluției, observînd acel du-te vino al principalelor personaje politice, și notînd totul. Oare de aici se va ivi noul regim — republică sau monarhie constituțională? Din cînd în cînd, pe stradă, cîte un monarhist mai striga: „Trăiască Napoleon II![2]". Acel tînăr tras la față, al cărui nume era pomenit ici-colo, și care lîncezea la umbra lui Metternich în îndepărtata Vienă, era aproape un necunoscut pentru parizieni.

În oraș circulau tot felul de vești contradictorii, confuze. Deodată, Dumas l-a auzit pe La Fayette, care era comandantul Gărzii naționale[3], reconstituite, exclamînd:

— Praful de pușcă s-a terminat. Dacă lui Carol X[4] i-ar trece prin minte să atace Parisul, n-am putea trage nici patru mii de împușcături!

Dumas și-a făcut imediat următorul plan: să meargă în orășelul Soissons și să ia praful de pușcă depozitat acolo. Dar Soissons își închidea porțile la 11 noaptea. Cu multă abilitate, l-a convins imediat pe La Fayette să dea ordin ca praful de pușcă pe care a promis că îl va aduce să-l pună la dispoziția generalului Gérard, numit atunci ministru de Război în guvernul provizoriu. După aceea, însoțit de un prieten, sculptorul Bard, întîlnit întîmplător în piață, s-a îndreptat spre Le Bourget, prima etapă în drumul către Soissons. Puțin după aceea, cei doi se aflau într-un poștalion, avînd drept arme doar două pistoale și un steag tricolor improvizat, ce flutura lîngă ferestruica vehiculului.

Lucrurile au ieșit mult mai bine decît prevăzuseră. La început, comandantul tîrgului a respins pretențiile lui Dumas, nerecunoscînd autoritatea pe care pretindea că o reprezintă. În focul discuțiilor, au recurs la locotenentul jandarmeriei locale. În **Memoriile** sale, Dumas își atribuie un rol eroic. De altfel, el însuși spune că „pentru mine a povesti este o necesitate și îndată ce încep să povestesc, inventez". Cu mîinile în buzunar, ținînd strîns pistoalele, a vociferat și a amenințat pînă ce a obținut praful de pușcă. Istoricii atenuează puțin faptele. Se pare că șefii militari din Soissons erau deja dispuși să cedeze puterea Gărzii naționale din oraș care, cunoscînd desfășurarea evenimentelor din Paris, căuta să se reorganizeze. Pe de

---

[1] Prințul Jules-Armand Polignac (1780-1847) a condus guvernul ultrareacționar de la sfîrșitul domniei lui Carol X, în perioada august 1829-iulie 1830. La 26 iulie 1830, au fost emise patru ordonanțe, care au suspendat în fapt regimul constituțional.

[2] Napoleon II (1811-1832), fiul împăratului Napoleon Bonaparte. Proclamat încă de la naștere „rege al Romei" și-a petrecut toată viața la castelul Schönbrunn, în Austria, purtînd titlul de ducele de Reichstadt.

[3] Garda națională — miliție cetățenească creată în timpul revoluției franceze din 1789-1794 și desființată după înfrîngerea revoluției.

[4] Carol X (1757-1836), rege al Franței între 1824-1830, s-a făcut remarcat prin măsurile antidemocratice luate în timpul domniei; a abdicat în timpul revoluției din iulei 1830.

altă parte, majoritatea soldaților garnizoanei își puseseră cocarde tricolore, trecînd de partea insurgenților.

Cu poștalionul plin de butoaie cu parf de pușcă, și escortat de către pompierii din Soissons, după ce s-a oprit în Villers-Cotterêts pentru o cină reconfortantă Dumas s-a întors la Paris, Aici a fost primit triumfal. Ducele de Orléans[1], în plin proces de metamorfozare politică, i-a spus:

— Domnule Dumas, aceasta a fost cea mai bună piesă a dumitale.

Alegătorii s-au dovedit insensibili

În zilele care au urmat Dumas, convalescent după un atac de bilă, și-a pierdut cunoștința în timpul unei manifestații. Puțin mai tîrziu, a trebuit să se refugieze în clădirea Teatrului de la Porte de Saint Martin, pentru a se pune la adăpost de gloanțele unui dușman. Atunci, un ziar legitimist[2] a lansat zvonul că scriitorul, arestat de adepții lui Carol X, fusese împușcat la ora trei dimineața. În nota apărută se vorbea chiar de seninătatea lui Dumas în fața plutonului de execuție. În aceeași dimineață, Dumas a mulțumit politicos ziarului pentru știrea inserată. La rîndul său, a primit o scrisoare de la Charles Nodier, conducătorul primului cenaclu romantic din Paris:

„Dragă Alexandre, tocmai am citit în ziar că ai fost împușcat la 6 iulie, la ora 3 dimineața. Fii bun și spune-mi dacă acest lucru te împiedică să cinezi, mîine, la Arsenal cu Danzats, Taylor, Bixio și prietenii de totdeauna.

Al dumitale prieten bun, care va fi încîntat să-ți ceară vești,

Nodier".

Rolul lui Dumas în revoluția din iulie 1848, care a pus capăt monarhiei lui Ludovic Filip pentru a instaura cea de-a doua Republică, a fost mai puțin spectaculos. S-a mulțumit doar să fie comandantul unui batalion al Gărzii naționale și să patruleze pe la răscrucile de drumuri. A desfășurat însă o vie activitate ziaristică și s-a hotărît să-și pună candidatura în alegerile din acel an.

S-a prezentat mai întîi în departamentul Seine-et-Oise și a adresat o chemare către muncitori, chemare pe care Henri Clonard a calificat-o „democratic-fastuoasă": „Mă prezint candidat la postul de deputat și cer voturile voastre. Iată titlurile mele: fără să mai număr cei șase ani de școală, patru de notariat și șapte de muncă de birou, am lucrat timp de 20 ani în care am scris 400 cărți și 35 piese de teatru".

În acest manifest, Dumas menționa veniturile pe care le-ar fi obținut diferite persoane de pe urma operelor sale; librari, tipografi, legători de cărți, directori, actori, scenografi, croitorese, paznici, pompieri; erau trecute, de asemenea, sumele donate pentru oamenii săraci, pentru aziluri, de exemplu, 630 000 franci. Reieșea că scriitorul dăduse de lucru unui număr de 2 160 persoane „fără să mai numere edițiile clandestine tipărite în Belgia și nici traducerile".

Alegătorii nu s-au lăsat convinși. Dumas și-a prezentat, din nou, candidatura în departamentul Yonne. Și aici, însă, campania electorală a fost un eșec. Scrisoarea trimisă unor preoți nu i-a convins nici pe aceștia, nici pe enoriașii lor, care nu-i uitaseră viața dezordonată, aventurile galante și nici procesele și scandalurile. Cît despre fermieri, ei nu s-au lăsat impresionați de faima literară a scriitorului, vinul lor de Burgundia fiind tot atît de bun ca și **Cei trei mușchetari.**

Reuniunile electorale au fost, de altfel, pitorești. I s-a adus acuzația de a fi prieten cu prinții de Orléans și de a purta titlul de marchiz, lui, care se pretindea republican. Pe de altă parte, clericii i-au aruncat în față deviza revistei **Le Mois,** al cărui proprietar și unic redactor era: „Dumnezeu dictează și eu scriu". Pînă la urmă, alegătorii l-au preferat pe candidatul local.

„A murit în plin roman istoric"

Dumas nu era omul care să se lase copleșit de o înfrîngere. Dar această primă ieșire pe frontul parlamentar n-a mai repetat-o. A continuat să-și redacteze revista, acceptînd fără entuziasm prezența lui Ludovic Napoleon Bonaparte la președinția republicii. Cînd Ludovic Napoleon a întreprins lovitura de stat și s-a proclamat împărat, scriitorul și-a azvîrlit săgețile spre noul regim.

Curînd după aceea, scriitorul s-a instalat la Bruxelles, unde și-a oferit casa unor expatriați politici din Franța. Printre aceștia s-au numărat Victor Hugo, Etienne Arago, editorul Hetzel, Emile Deschanel și alții. Întreținerea acestor prieteni, precum și a unui număr considerabil de profitori, îl costa 40 000 franci pe an, într-o epocă cînd un muncitor cîștiga doi sau trei franci pe zi.

Cîțiva ani mai tîrziu, în Italia, alături de Garibaldi a mai trecut printr-o strălucitoare aventură politică: lupta pentru libertatea acestei țări. Căderea celui de-al doilea imperiu în Franța și cea de-a treia revoluție din sec. XIX — Comuna din Paris — n-au mai existat pentru el. Grav bolnav a fost dus de către fiul lui la vila proprie dintr-o stațiune balneară, aproape de Dieppe.

Persoanele ce-l înconjurau i-au ascuns adevărata situație din țară. Prevăzuse cele ce se petreceau, înfrîngerea armatei franceze în lucrarea **Teroarea prusacă,** scrisă la întoarcerea sa din Germania, în 1867.

A murit la 5 decembrie 1870. Alexandru Dumas-fiul scria într-o epistolă adresată unui prieten, după ce-i relatase amănunte despre această moarte: „Astăzi sînt așteptați prusacii în Dieppe. A murit în plin roman istoric".

Versiunea românească de
Anca CHEREBEȚIU

[1] E vorba de Ludovic Filip I, duce de Orléans, ales locotenent general al regatului Franței la 30 iulie 1830 și proclamat rege la 7 august 1830.

[2] Adept al dinastiei „legitime", reprezentată prin Carol X, regele detronat.

AUSTRIA 1925 – 1934

După încercarea nereuşită de asasinat săvîrşită împotriva sa, în octombrie 1933, Dollfuss făcînd declaraţii presei

AVALANŞA BRUNĂ

GEORGE E. R. GEDYE

Cabinetul format de Engelbert Dollfuss în mai 1932 din reprezentanţii partidelor social-creştin, agrarian şi ai Heimwehr-ului **n-a simplificat ci, dimpotrivă, a complicat şi mai mult situaţia social-politică din Austria[1]. Situîndu-se pe o poziţie net antisocialistă, dar opunîndu-se şi tendinţelor naziştilor austriaci de încorporare a ţării la Germania, noul cancelar s-a sprijinit din ce în ce mai mult pe unităţile paramilitare ale** Heimwehr-ului. **Opţiunea lui Dollfuss pentru un stat corporatist de tipul Italiei fasciste a fost întîmpinată cu ostilitate de naziştii austriaci şi germani. Imediat după venirea la putere a lui Dollfuss, dar mai ales după instaurarea hitlerismului în Germania, în ianuarie 1933, aceştia au dezlănţuit un val de teroare, în special împotriva mişcării muncitoreşti austriace, dar şi contra guvernului. În acest context, în martie 1933, cancelarul a procedat la o lovitură de stat dizolvînd Parlamentul şi proclamînd „sistemul autoritar de conducere", care s-a dovedit ulterior un pas hotărîtor spre instaurarea dictaturii fasciste în Austria.**

Dar să urmărim în continuare, evenimentele petrecute în anii 1932-1933, în relatarea publicistului englez G.E.R. Gedye, autorul lucrării Bastioane căzute.

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 6/1976.

Cel de-al treilea competitor, nazismul german, care aştepta momentul prielnic pentru a interveni între cele două tabere ce-şi disputau puterea în republica danubiană, s-a hotărît să iasă din culise.

În drama austriacă, hitlerismul a intervenit deschis pentru prima dată în 1932, cînd doctorul Goebbels a insistat, împotriva voinţei guvernului austriac, să vină la Viena pentru a ţine un discurs în faţa naziştilor de aici. Se stabilise să participe şi Hitler, dar acesta a renunţat chiar în ultimul moment să ia parte la mitingul proiectat. Întrunirea nu a justificat prezenţa marelui număr de oameni de ordine mobilizaţi cu acest prilej: partidul nazist austriac, cel mai zgomotos dintre organizaţiile politice din această ţară era şi partidul cel mai puţin numeros; aşa că doar 15 000 spectatori au fost prezenţi pentru a-l asculta pe Goebbels. Oamenii au remarcat amuzaţi că fruntaşul nazist german, căruia nu i se permisese să abordeze teme austriace, şi-a consacrat discursul unor violente atacuri împotriva guvernului de la Berlin, prezidat de von Papen.

La 29 iunie, unităţi de asalt naziste, constituite recent, au distrus un club al amatorilor de golf din Lainz, sfărîmînd mobilierul şi ciomăgind 20 persoane, printre care se aflau şi reprezentanţii a patru naţiuni străine. Încurajaţi de această victorie, naziştii au ocupat, în octombrie, cartierul muncitoresc din Semmering şi au luat cu asalt sediul local al partidului socialist. A fost o încăierare sîngeroasă, deoarece gărzile **Schutzbundului** au deschis focul împotriva asediatorilor, omorînd doi dintrei ei; poliţia, în rîndurile căreia naziştii cîştigau teren, „a restabilit ordinea" mitraliind pe apărătorii imobilului. În total, au fost 48 morţi, dintre care doar un singur poliţist.

În aceste condiţii, Dollfuss a hotărît să-l numească pe organizatorul **Heimwehr**-ului, maiorul Fey, ca ministru al Siguranţei. Acesta a interzis demonstraţiile organizaţiilor paramilitare, cu excepţia celor organizate de partidul său. Deputaţii socialişti au pro-

testat; parlamentarii reprezentînd **Heimwehr**-ul au ripostat printr-o grindină de călimări. Unul dintre aceste proiectile-argument l-a stropit din cap pînă în picioare pe un parlamentar neavizat care s-a încumetat să intre în şedinţă în toiul disputei.

Incendierea Reichstagului de către hitlerişti a inaugurat teroarea brună. Social-democraţia austriacă, pînă atunci — cel puţin teoretic — favorabilă unirii cu Republica germană, a adoptat o atitudine diametral opusă. Partidul Social-Creştin, care nu abandonase nici o clipă vechiul vis habsburgic[1], s-a trezit speriat de ameninţarea hitleristă. Iar pogromurile celui de-al treilea Reich, mult mai ştiinţifice şi mai necruţătoare decît cele din Rusia ţaristă, i-au speriat pe evreii din înalta societate. Dintre forţele politice care luptau să stăvilească puhoiul hitlerist — **Heimwehr**-ul[2], social-creştinii, social-democraţii — marea finanţă evreiască a ales, în grabă, pe aceea care părea a deţine armele cele mai puternice, armata şi poliţia, adică guvernul lui Dollfuss; şi a ales greşit.

Afacerea cu „mărfurile în tranzit“

Am cunoscut personal pe cel mai reprezentativ dintre aceşti mari potentaţi — Fritz Mandl, regele armamentului. Presa internaţională i-a acordat pagini întregi, cu prilejul scandalului mitralierelor din ianuarie 1933, în care a figurat la loc de frunte alături de antisemitul, dar foarte adaptabilul prinţ Starhemberg.

Elita **Heimwehr**-ului îşi petrecea nopţile pe terasa barului „Kobenzl“, sub cupola unui cer de catifea neagră, presărat cu stele şi poleit de lună — nopţile vieneze, atît de dulci şi de calde, nopţi de desfătare, după care micul Fritz Mandl saluta răsăritul soarelui în accentele muzicii ţigăneşti, în compania unor svelţi ofiţeri italieni în civil cu care trata comenzi masive de armament... Acest „Zaharoff[3] de buzunar“ nu-şi pierdea vremea cu nimicuri; cu prilejul evenimentelor din februarie 1934 s-a constatat că **Heimwehr-ul** avea cu ce să înarmeze 500 000 oameni — cifră furnizată de unul dintre ataşaţii militari cei mai în măsură în a o cunoaşte. Încă din 1931, într-un oraş ca Hartbergul, în care această organizaţie nu număra decît 150 adepţi, ea avea la dispoziţie un stoc de 240 puşti, 5 mitraliere şi un depozit de grenade.

În ianuarie 1933, Koloman Wallisch, primarul socialist despre care am mai vorbit[4], a denunţat scandalul traficului cu arme între Austria şi Italia, care viola articolul 134 din Tratatul de la Saint Germain. S-a dovedit că vagoanele de cale ferată care transportau 40 000 puşti şi 200 mitraliere, expediate de Giuseppe Cortese de la arsenalul din Verona, pe adresa domnului F. Mandl, Hirtenberg, fuseseră înregistrate ca fiind încărcate cu fier vechi. Acest transport urma să fie împărţit între **Heimwehr** şi guvernul ungar.

Cînd scandalul a devenit public, guvernul Dollfuss a simulat o anchetă, în care a pus concluzia că vagoanele conţineau „mărfuri în tranzit“, a căror natură n-a putut fi determinată exact. Guvernele Angliei şi Franţei au insistat — fără prea multă convingere — pentru returnarea „mărfurilor“ la expeditor. Cabinetul Dollfuss s-a angajat să dea urmare acestei cereri, dar a încercat să se eschiveze pe diferite căi.

Denunţarea de către social-democraţii austriaci a traficului ilegal de arme a pecetluit destinul acestora; libertatea lor de acţiune, existenţa unui Parlament şi a unei prese independente, care să demaşte tendinţele dictatoriale ale lui Dollfuss — toate acestea cereau o grabnică soluţionare.

După înfrîngerea partidului său în februarie 1934, Koloman Wallisch, cel care a denunţat traficul cu arme a fost spînzurat. Înainte de a-l ucide, călăii săi l-au hăituit ca pe un cîine. Descoperit şi prins la graniţa iugoslavă, a fost pus în lanţuri şi tîrît împreună cu soţia pînă în oraşul natal, unde a fost executat după cîteva ore.

Scandalul de la Hirtenberg a fost eclipsat de o lovitură de teatru răsunătoare: incendierea Reichstagului, urmată de un val de teroare care s-a abătut asupra forţelor antifasciste din Germania.

Imediat, naziştii austriaci şi-au reluat violenţele cu un zel sporit. La 29 martie 1933, ei au organizat o manifestaţie antisemită în centrul Vienei, spărgînd vitrinele magazinelor şi ciomăgindu-i pe nearieni. În aprilie, **Heimwehr**-ul din Stiria a refuzat să mai primească ordine din partea lui Starhemberg şi Dollfuss, depunînd jurămînt de credinţă faţă de Hitler. În iunie, partidul nazist austriac a început campania teroristă împotriva naţionaliştilor, campanie înarmată şi finanţată de Berlin.

Ea a debutat cu o tentativă de asasinare a lui Steidle, şeful **Heimwehr**-ului din Tirol. Sprijinul primit de naziştii austriaci din partea hitleriştilor şi fasciştilor italieni era din ce în ce mai evident. Atunci cînd Frantz Hofer, unul din teroriştii nazişti din Austria a reuşit să evadeze din închisoarea de la Innsbruck şi să treacă graniţa italiană, guvernul mussolinian a refuzat să-l extrădeze. În plus, s-a bucurat de toate înlesnirile pentru a ajunge în Germania, unde a fost primit în triumf.

Acest val de terorism era îndrumat şi condus de Berlin. **Cartea brună,** publicată de autorităţile austriace imediat după asasinarea lui Dollfuss[5] arată în acest sens: „Toată lumea ştie că organizaţia nazistă ilegală din Austria este condusă de Germania, făcînd parte integrantă din partidul nazist german; aceasta este o situaţie fără precedent în istoria politică şi diplomatică a Europei“.

Mişcarea nazistă austriacă îşi trăgea, totuşi, obîrşia din

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976.

[2] Fasciştii austriaci se împărţeau în două mari curente: **Heimwehr**-ul, care se orienta spre Italia mussoliniană, şi partidul nazist, strîns legat de naziştii germani, care milita pentru încorporarea Austriei la Germania.

[3] Basil Zaharoff — celebru traficant de arme în perioada interbelică.

[4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4, 5/1976.

[5] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1969.

așa-numita „Uniune a muncitorilor germani", fondată în 1913. În deceniile doi și trei, ea nu reprezenta, însă, aproape nimic pe scena politică; în 1928 nu număra decît șapte mii de membri. Adolf Hitler a început s-o ia în serios în 1930, cînd l-a desemnat pe germanul Theo Habicht ca „inspector" nazist pentru Austria, investindu-l cu credite aproape nelimitate. În anii care au urmat pînă la **Anschluss**, datorită sprijinului din ce în ce mai masiv al hitlerismului, numărul naziștilor austriaci s-a ridicat la 300 000. Alfred Edward Frauenfeld a primit titlul de „gauleiter" pentru Viena. El a organizat secțiile S.S., a recrutat și echipat secțiile de asalt în cămăși brune, a exploatat nemulțumirea șomerilor, cărora le-a făcut cele mai îmbietoare promisiuni. Rîndurile naziștilor austriaci s-au îngroșat prin trecerea graniței de către fasciști germani.

Turneul nazistului Franck

Procedeul acaparării de către hitleriști a unei țări învecinate este astăzi arhicunoscut; atunci, însă, era o noutate. Austria a constituit un cîmp de experiențe unde s-a perfecționat tactica a cărei aplicare repetată și din ce în ce mai îndrăzneață a dus Europa în situația pe care o cunoaștem azi[1]. Orice eveniment care în zilele noastre este arhiprevizibil, constituia pentru observatorul străin de atunci o violentă surpriză.

Astfel, toți ziariștii prezenți la spectacolul de necrezut oferit în luna mai 1933 de către Franck, ministrul bavarez al Justiției, care s-a autoinvitat la Viena, au rămas uluiți. În acel timp, mai dăinuiau și în Austria unele tradiții diplomatice, printre care și aceea că un om de stat străin nu face o vizită oficială fără a primi o invitație. Or, ministrul hitlerist nu ținuse seama de această obligație. De aceea, dr. Skubl, șeful adjunct al Poliției, l-a întîmpinat la aeroport, pentru a-i comunica surpriza guvernului austriac la vestea acestei sosiri neașteptate.

Fără să-i pese cîtuși de puțin, ministrul german a convocat în aceeași seară o mare adunare în aer liber, la care a ținut un discurs pe tema: „Viena eliberată de turci". („Turcii" fiind în străvezia alocuțiune a lui Franck, guvernul țării al cărui oaspete era). A doua zi, duminică, am asistat la atacurile violente ale naziștilor împotriva unei demonstrații a 4 000 reprezentanți ai **Heimwehr**-ului, soldate cu încăierări și 500 arestări. După amiază, am participat la o întîlnire cu Franck, care a avut loc la Legația Germaniei. Acest nazist irascibil, ministru al unui stat pretins prieten cu Austria, și care avea fizionomia comandantului ideal de lagăr de concentrare, a abuzat de imunitatea diplomatică de care se bucura, dedicîndu-se la atacuri violente împotriva națiunii pe care o vizita.

Acesta, însă, nu era decît începutul. Franck și-a continuat turneul la Graz, unde a declarat auditorilor că vizita sa nu este un gest de curtoazie față de guvernul Austriei. În continuare, ministrul hitlerist le-a comunicat locuitorilor orașului iminenta unire a țării lor cu Germania. El a avut impertinența de a le spune că-l va convinge pe Führer să boicoteze Austria pînă cînd i se vor cere scuze pentru primirea necorespunzătoare ce i s-a făcut în această țară. Am crezut că asistăm doar la o criză de megalomanie a lui Franck, dar Hitler ne-a convins de contrariul instituind cunoscuta „barieră de o mie de mărci". Aceasta interzicea intrarea oricărui german în Austria, înainte de a plăti o mie de mărci amendă, fapt care a provocat acestei țări — care obținea mari venituri din turism — un imens prejudiciu.

Revenind la Franck, guvernul austriac a sfîrșit prin a proceda așa cum trebuia făcut de la început: l-a arestat pe hitlerist în balconul hotelului la care trăsese în Salzburg, și de unde lansa noi invective, conducîndu-l apoi pînă la graniță.

Germania fascistă și-a aplicat cu conștiinciozitate planul. Campania de intimidare a Austriei a continuat sub toate formele. Zilnic, aveau loc explozii, liniile telefonice erau tăiate, erau răspîndite manifeste naziste provocînd panică financiară. A fost organizată ridicola „grevă a fumătorilor", destinată subminării Regiei tutunurilor. La posturile de radio germane, emisiunile împotriva guvernului Dollfuss se țineau lanț; au fost provocate încăierări la graniță; pe teritoriul german s-a constituit o legiune austriacă formată din trădători și teroriști evadați din închisori; au fost aruncate din avion manifeste care chemau la revoltă împotriva guvernului austriac. Și, bineînțeles, au fost organizate, în continuare asasinate.

Dollfuss însuși a fost vizat. În octombrie 1933, un tînăr nazist, Rudolf Dertil, l-a rănit pe cancelar cu două focuri de armă, pe cînd ieșea din clădirea Parlamentului. Poliția, deja înțesată de naziști, s-a străduit din răsputeri să ascundă mobilul fascist al criminalului și să convingă pe toată lumea că acesta era socialist.

În ziua aceea, Dollfuss ar fi trebuit să priceapă — dacă nu pricepuse mai demult — că, mai devreme sau mai tîrziu, gloanțele naziste îl vor răpune. În ciuda unei avalanșe de scrisori pline de injurii și amenințări cu moartea, el a persistat în a crede că va rezista asaltului naziștilor.

Deosebit de galanți, aceștia i-au trimis doamnei Dollfuss o garnitură completă de doliu...

La 4 martie 1933, în Austria, regimul parlamentar a luat sfîrșit. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Un deputat socialist, părăsind pentru cîteva momente sala de ședințe, a încredințat buletinul său de vot unui coleg, rugîndu-l să-l introducă în urnă. Era vorba de un scrutin prilejuit de votarea unor măsuri cerute de guvern împotriva organizatorilor unei greve a feroviarilor.

---

[1] Cartea din care publicăm aceste fragmente a apărut în 1940, autorul ei referindu-se, deci, la acea epocă.

Aceste măsuri au fost respinse de Parlament, guvernul fiind pus în minoritate, cu o majoritate de un singur vot. Scrutinul a fost însă contestat imediat de guvern, în virtutea unui articol din regulamentul de funcţionare a Parlamentului: acesta prevedea ca, în caz de absenţă momentană fortuită, deputatul respectiv să-şi poată exercita mandatul numai printr-o procură scrisă, înmînată celui care urma să voteze pentru el. Formalitate care, în cazul de faţă, nu fusese îndeplinită. În semn de protest faţă de folosirea acestei chichiţe, preşedintele Camerei, socialistul Karl Renner, şi-a dat demisia. Primul său supleant, fostul cancelar Ramek, a refuzat să-i ia locul; la fel şi cel de-al doilea, pangermanistul Straffner. În consecinţă, şedinţa s-a suspendat din lipsă de preşedinte; episodul părea să se limiteze doar la atît.

Dollfuss dizolvă Parlamentul

Dar ochiul ager al cancelarului a văzut în acest incident mijlocul de a scăpa în acelaşi timp de Parlament, o instituţie pe care o detesta, de pericolele unei dizolvări a Camerei impuse de nazişti, ceea ce ar fi dus la noi alegeri, în care caz ar fi fost necesară o înţelegere cu socialiştii.

Cancelarul, precum şi generalul Vaugoin, ministrul de Război aveau consilier intim pe un jurist foarte priceput, doctorul Hecht. După consultarea acestuia, n-au fost necesare decît 48 ore pentru a pune opinia publică în faţa unui fapt împlinit. La 6 martie, austriacii au aflat cu stupefacţie că sistemul democratic de guvernămînt era abolit; că Dollfuss operase la rece un puci „alb" şi că, de atunci înainte, urma să guverneze cu ajutorul unui instrument de o legalitate mai mult decît îndoielnică. Era vorba de un vechi text de lege uitat, datînd din timpul războiului (primul război mondial — nota **M.I.**), care autoriza guvernul imperial din 1916 să reglementeze anumite probleme economice prin decrete-lege, alcătuite fără consultarea Parlamentului; aceasta putea fi obţinută ulterior. Inutil să adăugăm că pe Dollfuss nu l-a preocupat niciodată cererea unei asemenea aprobări.

Descoperirea acestui text prăfuit şi aplicarea sa la momentul oportun au fost opera iscusitului doctor Hecht. Cinci ani mai tîrziu, a plătit cu vîrf şi îndesat deserviciul adus democraţiei fiind arestat de Gestapo.

Curînd, după aceea, Hecht a fost trimis la Dachau, infernul din Bavaria, care ar merita mai mult decît cel al lui Dante inscripţia „lăsaţi orice speranţă voi care intraţi aici". În ce împrejurări atroce a survenit moartea consilierului juridic al lui Dollfuss, lumea civilizată nu ştie. Decesul a fost anunţat la începutul lui iunie 1938, iar cadavrul a fost trimis la Viena într-un sicriu sigilat.

Dintre toate ocaziile ratate de conducătorii socialişti de a răspunde la forţă prin forţă, lovitura dată Parlamentului ar fi fost cea mai justificată. Oricum, scenele pe care mi le-a oferit şedinţa Camerei din 15 martie ar fi avut nevoie de un Cromwell.

În ziua aceea, mergînd la preşedintele Republicii, Wilhelm Miklas, pangermanistul Straffner s-a lansat într-o speculaţie mai alambicată decît cea a lui Hecht, arătînd că nici o dispoziţie legală nu prevedea demisia sa. În consecinţă, aceasta era nulă şi neavenită şi în calitate de succesor al lui Renner şi Ramek la preşedinţia Camerei, putea să o convoace oricînd, ceea ce, de altfel, va şi face. Preşedintele republicii a încercat în zadar să-l determine să-şi schimbe hotărîrea; el s-a încăpăţînat „să-şi facă datoria", iar Dollfuss s-a pregătit să-l împiedice.

La începutul după amiezei aceleiaşi zile, mergînd spre Parlament, am văzut că Ringstrasse era barată cu sîrmă ghimpată. Zona Hoflburgului era înţesată de detaşamente de poliţişti călare, cu puşca în bandulieră, de companii de infanterişti în ţinută de război cu casca pe cap, puşca în mînă şi grenadele la centură, şi de autocare ale Siguranţei. Coridoarele Camerei mişunau de indivizi cu maxilare puternice şi ochi ager — inspectorii de la Siguranţă.

La rîndul lor, socialiştii se pregătiseră şi ei pentru înfruntare luînd hotărîrea ca, în momentul arestării primului deputat, să ameninţe cu greva generală, oprind circulaţia tramvaielor. Dar Dollfuss, considerat maestrul manevrelor de flanc, a evitat arestarea deputaţilor, care ar fi declanşat rezistenţa directă. Alertaţi la începutul dimineţii, deputaţii s-au strecurat unul cîte unul în clădirea Parlamentului fără să atragă atenţia. La ora 14, un strigăt s-a auzit pe coridoarele Camerei: „Cinci sute de poliţişti ocupă Parlamentul!"

La 14 şi 30, poliţia a interzis accesul în clădire; cu toată legitimaţia mea de ziarist, am rămas afară împreună cu o serie de deputaţi. Totuşi, în interior, Straffner a urcat la tribună pentru a rosti ultimul discurs parlamentar. A fost scurt: „Şedinţa este deschisă. Majoritatea deputaţilor este prezentă, poliţia împiedicîndu-i pe ceilalţi colegi să-şi ocupe locurile printre noi. Voi face plîngerile necesare împotriva autorilor acestei violări a garanţiilor constituţionale. De asemenea, voi convoca în scris pe deputaţi pentru a participa la o nouă şedinţă. Acum, declar şedinţa de azi închisă".

Dar nu s-a mai deschis niciodată.

Poşta M I

— **Cititorii noştri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuţa poştală nr. 702, Bucureşti.**

— **Atragem din nou atenţia tuturor celor care ne scriu că manuscrisele şi documentele anexe** nu se înapoiază. **În consecinţă, corespondenţii noştri sînt rugaţi să-şi păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliţi să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul şi foarte neciteţ **că le vom răspunde mult mai puţin prompt decît corespondenţilor care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— **Unii cititori ne pun — în aceeaşi scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria naţională şi universală. A le răspunde la fel de amănunţit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puţin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis şi a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.**

COLEGII DACICE

IOANA ŞTEFĂNESCU *din* Sfintu Gheorghe, *ne trimite o listă cu mai multe denumiri de instituţii antice, solicitîndu-ne, pentru fiecare în parte, explicaţii amănunţite. Cum nu ne putem substitui lucrărilor de referinţă enciclopedică (recent a apărut* Dicţionar de istorie veche a României, *prezentat în nr. 5/1976 al revistei noastre), nu vom răspunde decît la una din întrebările cititoarei noastre, cea referitoare la* Colegiile *din Dacia romană.*

Acestea erau asociaţii ai căror membri aveau acelaşi loc de naştere sau erau de aceeaşi origine etnică, aveau aceeaşi meserie sau împărtăşeau aceeaşi religie. Scopul acestor colegii era ajutorul reciproc, asigurarea cultului şi petrecerea în comun. Membrii lor plăteau o cotizaţie anuală. Un colegiu era condus de un consiliu de decurioni, care alegeau un magister *şi un* commagister. *Colegiile aveau, de asemenea, şi cîte un protector, ales de obicei din rîndul aristocraţiei municipale. Printre colegiile existente în Dacia — consemnate în inscripţii — amintim: colegiul corăbierilor, la Apulum şi la Axiopolis (pe Dunăre, la sud de Cernavodă); al centonarilor (croitorilor), la Apulum; al lecticarilor (meşterii de lectice), la Sarmizegetusa; al asianilor (cei originari din Asia), la Napoca; colegiul Isidei (cei care se închinau zeiţei Isis), la Polaissa etc.*

„VICTORIA SAU MOARTEA!"

I. CIUTU *din* Bucureşti, *a transcris din* Gazeta Transilvaniei, *nr. 47, din 19 iunie 1877, scrisoarea unui ofiţer român din Corpul 2 armată român, expediată din Caracal, în preajma momentului trecerii Dunării de către trupele noastre în războiul de independenţă.* „Fiecare zi ce trece în neacţiune ne măreşte nerăbdarea. Voinicii românaşi, plini de abnegaţiune oftează pe malul Dunării aşteptînd momentul în care se pot realiza speranţele naţiunii şi să se arate demni de încrederea ei, punînd cununi verzi pe vechile edificii ale strămoşilor Mihai şi Ştefan, ale căror umbre măreţe le insuflă curaj. [...] Aşteptăm ca în fiecare moment să se dea semnalul de trecere, semnalul în urma căruia armatele române vor deştepta toată Europa şi mai mult pe acela care de veacuri n-au voit a ne vedea liberi şi independenţi. [...] Victoria sau moartea este deviza fiecărui român soldat. «Să dăm tot ce avem pentru bravii noştri soldaţi» e deviza fiecărui cetăţean român".

PLEVNA, VRAŢA, VIDIN

VASILE PETRESCU *din* Cluj-Napoca, *ne solicită amănunte suplimentare referitoare la incursiunea pe care, în primăvara anului 1596, Baba Novac, credincios căpitan al lui Mihai Viteazul, a făcut-o în teritoriul ocupat de paşalele turceşti în Bulgaria, episod menţionat în nr. 5/1975 al revistei.*

Această incursiune, după cum arată studiile de specialitate, făcea parte dintr-un plan strategic amplu, care viza, pe de o parte, hărţuirea oştilor turceşti de la sud de Dunăre şi, pe de altă parte, antrenarea popoarelor din Balcani în acţiunea de eliberare de sub otomani. Baba Novac a trecut Dunărea pe la Turnu Măgurele, cu un număr relativ mic de oameni (unele surse indică cca. 700 oşteni). Primul obiectiv a fost Plevna, pe care a cucerit-o, luînd pradă bogată şi prizonieri, printre care mulţi dregători turci. Baba Novac a atacat apoi Vraţa, unde a distrus castelul, îndreptîndu-se după aceasta spre Sofia, în preajma Balcanilor. Aici l-a înfruntat pe Hasan Paşa, trimis cu oaste spre Ţara Românească. Vestitul general turc a fost silit să se salveze prin fugă, lăsîndu-şi pe cîmpul de luptă armele şi carele cu bagajele oastei. Vestea înfrîngerii a ajuns la Constantinopol, unde a stîrnit îngrijorarea sultanului, care a poruncit prinderea micii oştiri a lui Baba Novac pe drumul de întoarcere. Viteazul căpitan, aflînd de acestea, s-a întors pe o altă rută. A traversat Dunărea la nord de Vidin, unde l-a învins pe vizirul Satîrgi Mehmed Paşa, capturînd totodată, un mare număr de corăbii otomane.

AMERICANI DE ORIGINĂ ROMÂNĂ ÎN CELE DOUĂ CONFLAGRAŢII

Prof. dr. ION SAVA NANU, *autorul monografiei* Benjamin Franklin, *apărută în Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, ne-a trimis cîteva însemnări din istoria românilor americani, emigraţi spre sfîrşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, în special din Transilvania, Banat şi Bucovina, regiuni aflate atunci sub ocupaţia Imperiului austro-ungar. Spicuim cîteva fragmente privind participarea cetăţenilor americani de origine română la primul şi al doilea război mondial:* „În perioada primului război mondial, românii americani au participat în număr de cîteva mii la luptele împotriva Germaniei, dintre ei distingîndu-se în mod special o baterie de artilerie constituită numai din români din Kungston (comandată de Rudi Nan) şi care a luptat în Franţa. În acest război au murit eroic peste 500 români americani [...] În cel de-al doilea război mondial, mai bine de 600 voluntari de origine română au luptat în cadrul forţelor S.U.A. pe fronturile din Pacific şi nordul Africii. Cu suma provenită din donaţiile românilor americani a fost construită o navă de război, care a primit numele unui alt român, participant la războiul civil din S.U.A., generalului Eugen Pomuţ".

COMUNARDUL DUVAL

„Am întîlnit în articolul *Comuna din Paris*, de C. Antip, din nr. 4/1971, şi numele muncitorului Duval, general al Comunei" *ne scrie* VIOREL STĂNESCU *din* Constanţa, *solicitîndu-ne cîteva date din viaţa şi activitatea acestui erou comunard.*

Emile-Victoire Duval s-a născut la Paris în 1840 (alte surse indică 1841). A fost muncitor, topitor în fier. În timpul asediului Parisului de către armata prusacă (septembrie 1870-ianuarie 1871), Duval a comandat batalionul 101 din Garda naţională. La 26 martie 1871, a fost ales în Comună de către arondismentul XIII, fiind numit general. Membru al Comisiei executive şi al Comisiei pentru problemele războiului. La 4 aprilie 1871, a fost împuşcat la Petit-Bicêtre, într-o luptă cu trupele versailleze, în timp ce comanda o coloană de comunarzi care urmau să atace Versailles-ul, unde se refugiase guvernul lui Thiers.

NOSTRAE CULPAE

Cititorii au observat, desigur, că în nr. 6/1976 al revistei noastre, la p. 45, coloana din dreapta, rîndul 5 de jos, trebuie citit: „Boris Gerov"; *la p. 46, coloana din stînga, rîndul 14 de jos:* „Velizar Velkov"; *la p. 47, coloana din stînga, rîndul 18 de sus:* „...relatează Arrian..."; *la p. 50, coloana din stînga, rîndul 4-3 de jos:* „...îi dirijează meandrele..." ; *la p. 51, tot coloana din stînga, rîndul 7 de jos:* „... în 1796...", *iar fotografia cancelarului Dollfuss se află, evident, în p. 58.*

Precizăm, de asemenea, că în nr. 5/1976, în imaginea din p. 58 edificiul marcat cu cifra 2 reprezintă o veche clădire, pe atunci proprietatea familiei Lahovary; scrisoarea din care am publicat un fragment la p. 59 a fost expediată de T. Policrat şi nu de A. Eliescu.

Poșta M I

DIN TRECUTUL AGIEI BUCUREȘTENE

Vechiul nostru colaborator I. LĂZĂROIU *din* București, *ne trimite cîteva însemnări consacrate... trecutului Agiei (poliției) capitalei Țării Românești, din care reținem:* „Cea mai veche reședință a Agiei bucureștene este cunoscută dintr-un document din 1812, de la Gh. Caragea, prin care marele agă Alecu Ghica primea porunca de a-și muta locuința — care era departe de tîrg — în casele lui PanuIșlicarul din Podul Tîrgului de afară (în prezent Calea Moșilor). Conform practicii curente în epocă, locuința personală a vel-agăi era în același timp și reședința instituției. Documentul respectiv spunea: «*Dumneata Vel-Agă, fiindcă locul caselor dumitale este depărtat de tîrg și din această pricină a depărtării nu te îndeminezi a căuta cu înlesnire trebile cîte privesc la ocîrmuitul Agiei, iar mai vîrtos cînd se întîmplă prin tîrg vreun iorgan* [incendiu — n.n.] *de aceea îți poruncim dumitale ca îndată după primirea acestui domnesc al nostru pitac, numaidecît să-ți așezi în casele lui Panu ișlicarul ot Podul Tîrgului den afară, mutînd acolo și tot tacîmul Agiei, iar pentru chiriașul ce se află acum într-însele să îngrijești a-i găsi alt conac. 1812, Decembrie 17*».

Casele respective se aflau pe locul unde, în prezent este magazinul «Materna» (fost «Vulturul de mare»). [...] Sub Cuza vodă, reședința Agiei era într-o clădire de lîngă podul Mihai vodă. Aici, în 1862, domnitorul a făcut o minuțioasă inspecție Prefecturii de Poliție, cu care prilej Cuza a recomandat prefectului, colonelul N. Bibescu, să dea o deosebită atenție cancelariei de renseignemente [serviciul de informații] [...]. În anul 1866, primul an al domniei regelui Carol I, Prefectura Poliției se mută în imobilul din Calea Victoriei 25, în casele boierilor Meitan.

Cel dintîi prefect de poliție din casele Meitan a fost, între 1866-1878, Radu Rosetti, tatăl scriitorului Dimitrie R. Rosetti".

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa revistei noastre am reținut propunerile, sugestiile, completările și informațiile transmise de următorii cititori, cărora le mulțumim: LUPU GHEORGHE, *din* Zimnicea; *dr.* ALEXANDRU MORARIU, *din* București; IOAN DĂNILĂ, *din* Vaslui; PAUL MIRONESCU, *din* București; VASILE I. STRETENIE, *din* com. Izvoru, jud. Argeș; T.C. CIOCÎRLAN, *din* Tulcea.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

OPRE FLORIAN str. 13 Decembrie, nr. 38, Timișoara, *solicită: nr. 1/1967; 3/1968; oferă: nr. 6, 8, 9/1967; 4/1968; 3/1971.*

JEAN I. POPPA str. Bosianu, nr. 19, București, *oferă colecția completă.*

VASILE TIFESCU com. Panaci, jud. Suceava, *solicită: 2/1968; 1, 2, 4-6, 10-12/1969; 1-4, 7-11/1970; 2, 7/1971; 1-4, 6/1972; 12/1973, nr. 3/1976;.*

IONESCU JEAN Intrarea Odobești, nr. 8, bl. V 8, ap. 2, București, *oferă colecția completă.*

TOADER MIHAI str. I.L. Caragiale, bl. J 5, sc. A, et. 2, ap. 13, Tulcea, *solicită: nr. 1, 3, 6-8/1967; 1-4, 6-8/1968; 2, 5/1969; 12/1970; oferă: nr. 9/1968; 2/1971; 5/1973; 7/1975.*

MIU LONGIN str. N. Bălcescu, nr. 50, Suburbana Pantelimon, sector 3, București, *solicită: nr. 1-4, 6, 7, 9/1967; 9/1973; 3/1974; 3, 4/1975; oferă colecția completă.*

JUGANU A. ION com. Cringeni, jud. Teleorman, *solicită: nr. 1-3 /1972.*

FRANCISC KRÄNTER com. Săcălaz, nr. 373, jud. Timiș, *solicită: nr. 8/1975.*

BOTEZATU SIMEON str. Ecaterina Teodoroiu, nr. 10, Cluj-Napoca, *solicită: nr. 2/1976.*

TOGAN VĂSESCU, str. Siloz, nr. 4, Craiova, *solicită: nr. 1-5/1967; 1, 4, 5/1968, oferă: nr. 7-8, 10/1968.*

BOIANGIU EVELIN B-dul N. Bălcescu, nr. 33, sc. B, ap. 84, et. 9, tel. 13.98.81, București, *solicită mai multe exemplare din nr. 4/1976.*

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100 ÎNTREBĂRI

Strună Elena — *B;* Teodorescu Mircea — *B;* Bănescu Polixenia — *B;* Măntoiu Eugen — *Pitești;* Duță Gheorghe — *Gornet-Ciub, PH;* Ghebert Jan — *B;* Ion Livideanu — *B;* Cristian Mihai — *Baia Mare;* Cristian Adrian — *Baia Mare;* Stirosu Aurelia — *B;* Marcel Moisei — *GL;* Ugran Floare — *Tg. Mureș;* Moș Mihai — *Cluj-Napoca;* Anastasiu Ștefan — *Segarcea, DJ;* Anastasiu Larisa — *Segarcea, DJ;* Darie Gheorghe — *Piatra Neamț;* Antochi Petru — *BC;* Vladimir Balanovici — *B;* Bărbuță Gh. — *Bolintin Vale, IF;* Tuinea Victoria — *Corabia;* Gug Gheorghe — *Oradea;* Cioran Nicolae — *Sebeș, AB;* Negovan Emil — *Tg. Mureș;* Aurel Groza — *Luduș, MS;* Mureșan Paul — *Mediaș;* Munteanu Virgil — *BV;* Munteanu Ioan — *BV;* Coman Felix — *Valea Mare, CV;* Cervatiuc Ștefan — *BT;* Avram Partenie — *Chiuza, BN;* Avram Teodor — *Chiuza, BN;* Gabriela Constantinescu — *B;* Stănescu Ștefan — *Ilia, HD;* Smarandache Ileana — *Tîrgu-Ocna;* Smarandache Vasile — *Tîrgu-Ocna;* Mâțu D-tru — *IS;* Chițanu Gh. — *B;* Ciurlă Aurel — *Brăiești, SV;* Ursu Mihai — *Fălticeni;* Ursu Liviu — *IS;* Epingescu Anastasica — *Piscu Vechi, DJ;* Hanț Gianni — *Cluj-Napoca;* Rocaciu Andrei — *Oradea;* Antonescu Alex. — *Oradea;* Cuibuș Ioan — *Oradea;* Țuțu Lidia — *Lugașu de Sus, BH;* Moldovan Maria — *Moisei, MM;* Moldovan Andrei — *Piatra, BN;* Simionescu D-tru — *Medgidia;* Simionescu Liliana — *Medgidia;* Antoniu Liviu — *CT;* Aneta Vrînceanu — *B;* Vrînceanu Stelian — *B;* Dimofte Stratulat — *BR;* Constantinescu Victoria — *Ploiești;* Rizescu Costin — *B;* Marinescu Nicolae — *SB;* Balgrădean Ioan — *Alba-Iulia;* Pătru Simion — *Victoria, BV;* Zaharia Florin — *Ploiești;* Spoială Maxim — *SB:* Perhinschi Mario — *B;* Popescu Nicolae — *B;* Anghelescu Gheorghiță — *B;* Simionescu D-tru — *B;* Negoiță Vasile — *Spanțov, IF;* Negoiță Maria — *Spanțov, IF;* Cojoc Constanța — *B;* Marica Bogdan — *B;* Savu Ion — *B;* Gheorghiu Nicolae — *B;* Ancuț Veturia — *Romos, HD;* Ciochină Aurica — *Ghermănești, VS;* Ghemeș Laurean — *Tg. Mureș;* Sezonov Honorina — *BR;* Baciu-Nuță Mihaela — *Cîmpulung, AG;* Nuță Sabina — *Aninoasa, AG;* Voicu Gheorghe — *Ploiești;* Petre Marcel — *B;* Ciucă Lucian — *B;* Rădulescu Dan — *Ploiești;* Pintea Marian — *Roșcani, HD;* Vasilescu Petre — *B;* Chiprian Vasile — *BV;* Ormenișan Anisia — *Socolul de Cîmpie, MS;* Ormenișan Petru — *BV;* Butnariuc D-tru — *IS;* Popa Octavian — *Brad, HD;* Hedu Olga — *SB;* Baltag Victoria — *B;* Bordei Elisei — *BV;* Cosma Ovidiu — *Vîrteșcoiu, VN;* Mușat Iulian — *Teșila, PH;* Mocanu Gabriela — *Fetești, IL;* Mocanu Iudit — Fetești, *IL;* Olteanu Eduard — *Ploiești;* Marinov Alexandru — *Ploiești;* Palade Maria — *Tg. Ocna, BC;* Horodincă Cecilia — *Bălinești, SV;* Lascarache Ileana — *Gh.Gh. Dej, BC;* Minciu Gheorghe — *Timișoara;* Bolboacă C-tin — *Ploiești;* Nițescu Eugenia — *B;* Nuță Nicolae — *Aninoasa, AG;* Simion Liliana — *Timișoara;* Simion Costică — *Timișoara;* Stoica Lascu — *Pui, HD;* Stoica Elena — *Pui, HD;* Stoica Rodica — *Pui, HD;* Stoica Dorel — *Pui, HD;* Stoica Florin — *Tîrnăveni, MS;* Stere Ionescu — *Andrășești, IL;* Simion Irina — *Timișoara;* Popa Iancu — *Vaslui;* Bosoiu Corneliu — *BR;* Botezatu Ion — *Călimănești, VN;* Botezatu Gelu — *Călimănești, VN;* Țințăreanu Gheorghe — *Ploiești;* Helgiu C-tin — *Craiova;* Morcov Gh. — *Timișoara;* Păun Maria — *GL;* Elena Slavu — *Cîmpina;* Morcov Maria — *Timișoara;* Călicean Doina — *Beregsău Mare, TM;* Constantinescu Ion — *Ploiești;* Dumitriu Corneliu — *GL;* Pălăngeanu D-tru — *Scorniceși, OT;* Ciobanu Manola — *B;* Tudosie Lenuța — *Craiova;* Cocoroveanu Valentina — *Craiova;* Bartha Alexandru — *Tg. Mureș;* Tudorache Stelian — *Ploiești;* Tudorache Simona — *Ploiești;* Duman Marin — *BC;* Iavolschi Eugen — *Ploiești;* Corpade Gheorghe — *Brad, HD;* Vartic Mihai — *Beiuș, BH;* Bogdănescu Radu — Craiova; Borș Ioan — *Căbești, BC;* Făgurel Valentin — *Ploiești;* Savu Josefina — *Ploiești;* Rădulescu Victoria — *HD;* Pântea Nicolae — *Deva;* Storcan Moise — *Cisnădie, SB;* Morar Florin — *Miercurea-Ciuc, HR;* Ionescu Teodor — Cimpina; Costache Roșu — *AR;* Begu Livia — *AR;* Damalan Danil — *Alexandria TR;* Rîpeanu Gh. — *BZ.*

CONTENTS (Romanian History) **C. POPIŞTEANU** Man, the Great Hero of History ... 2 ● **I. CUPŞA** 26th July 1476: Stephen the Great Fights the Turkish Army ... 5 ● **A. SIMION** 1941-1944: The Romanian Communist Party, the Brain and Soul of Anti-Hitler Resistance ... 8 ● **N. COPOIU** 1860-1865: Documents concerning the Union ... 12 ● **H. NESTORESCU-BĂLCEŞTI** January 19, 1850: An Article by Revolutionary Nicolae Bălcescu in **The Daily News** of London ... 18 ● **O. MATICHESCU** 1937: The Howard League in Defence of the Romanian Antifascists ... 21 ● **I.G. DUCA** 1914-1916: Romania's Neutrality ... 24 ● **A. DUŢU** 16th-18th centuries. Romanian-Printed Books for South-East European Countries ... 28 ● **F. TUCĂ** Monuments of the Independence War of 1877 ... 31 ● **G. POENARU BORDEA, A. SUCEVEANU** and **D. TUDOR** Thracian Peoples and Tribes ...33 ● **R. VULPE** The Northern Thracians before Burebista ... 34 ● **J.P. GREENE, N. MINEI, I. CEAUŞESCU** and **D. BERINDEI** The American Revolution and Its Echoes in Romania ... 46

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **C. POPIŞTEANU** L'homme, ce grand héros de l'histoire ... 2 ● **I. CUPŞA** 26 Juillet 1476: Etienne le Grand engage le combat avec les armées turques ... 5 ● **A. SIMION** 1941-1944: Le Parti Communiste Roumain — le cerveau et l'âme de la resistance antihitlérienne ... 8 ● **N. COPOIU** 1860-1865: Documents concernant l'Union ... 12 ● **H. NESTORESCU-BĂLCEŞTI** 19 Janvier 1850: Un article du révolutionnaire Nicolae Bălcescu dans le journal **The Daily News** de Londres ... 18 ● **O. MATICHESCU** 1937: La ligue Howard prend la défense des antifascistes roumains ... 21 ● **I.G. DUCA** 1914-1916: La Roumanie pendant sa neutralité .., 24 ● **A. DUŢU** 16e-18e siècles. Livres roumains pour les pays sud-est européens ... 28 ● **F. TUCĂ** Monuments de la Guerre d'Indépendance de 1877 ... 31 ● **G. POENARU BORDEA, A. SUCEVEANU, D. TUDOR** Populations et tribus thraces ... 33 ● **R. VULPE** Les Thraces du Nord avant Burebista ... 34 ● **J.P. GREENE, N. MINEI, I. CEAUŞESCU** et **D. BERINDEI** La Révolution Américaine et ses échos en Roumanie ... 46

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **К. ПОПИШТЯНУ** Человек, великий герой истории ... 2 ● **И. КУПША** 26-ое июля 1476-ый г: Штефан Великий сопротивляется турецкой армии ... 5 ● **А. СИМИОН** 1941-1944: Румынская Коммунистическая Партия, мозг и душа противогитлеровского сопротивления ... 8 ● **Н. КОПОЮ** 1860-1865: документы Воссоединения ... 12 ● **Н. НЕСТОРЕСКУ-БЭЛЧЕШТЬ** 19-ое января 1850-ый г.: статья революционера Николае Бэлческу в лондонской газете **The Daily News**... 18 ● **О. МАТИКЕСКУ** 1937: Лига Хауард защищает румынских антифашистов ... 21 ● **И.Г. ДУКА** 1914-1916: Румыния в годы нейтралитета ... 24 ● **А. ДУЦУ** XVI-XVIII-ый века. Румынские печатные произведения для юго-восточных европейских стран ... 28 ● **Ф. ТУКЭ** Памятники войны за независимость 1877-го г ... 31 ● **Г. ПОЕНАРУ БОРДЯ, А. СУЧЕВЯНУ, Д. ТУДОР** Фракийские племена ... 33 ● **Р. ВУЛПЕ** Северные фракийцы до Буребисты ... 34 ● **ДЖ. П. ГРИН, Н. МИНЕЙ, И. ЧАУШЕСКУ, Д. БЕРИНДЕЙ** Американская революция и её отклики в Румынии ... 46

INHALT (Rumänische Geschichte) **C. POPIŞTEANU** Der Mensch — dieser grosse Held der Geschichte ... 2 ● **I. CUPŞA** 26 Juli 1476 — Ştefan der Grosse trotzt den türkischen Armeen ... 5 ● **A. SIMION** 1941-1944. Die Rumänische Kommunistische Partei — Hirn und Seele des antihitleristischen Widerstandes ... 8 ● **N. COPOIU** 1860-1865: Dokumente der Vereinigung ... 12 ● **H. NESTORESCU-BĂLCEŞTI** Jänner 1850. Ein Artikel des Revolutionären Nicolae Bălcescu erschien in der Londoner Zeitung **The Daily News** ... 18 ● **O. MATICHESCU** 1937: Der Howard-Bund im Schutze rumänischer Antifaschisten ... 21 ● **I.G. DUCA** 1914-1916: Rumänien während der Neutralitätsperiode ... 24 ● **A. DUŢU** Rumänische Druckschriften für Europas Länder des Südostens in den XVI-XVIII. Jahrhunderten ... 28 ● **F. TUCĂ** Monumente des Unabhängigkeitskrieges von 1877... 31 ● **G. POENARU BORDEA, A. SUCEVEANU, D. TUDOR** Thrakische Stämme und Geschlechter ... 33 ● **R. VULPE** Die Nordthraker vor Burebista ... 34 ● **J. P. GREENE, N. MINEI, I. CEAUŞESCU, D. BERINDEI** Die amerikanische Revolution und deren Widerhall in Rumänien ... 46

SUMARIO (Historia rumana) **C. POPIŞTEANU** Este gran heroe de la historia — el hombre ... 2 ● **I. CUPŞA** 26 de julio de 1476. Estéban el Grande enfrenta los ejércitos turcos ... 5 ● **A. SIMION** 1941-1944: Partido Comunista Rumano — el dirigente y el animador de la resistencia antihitleriana ... 8 ● **N. COPOIU** 1860-1865: documentos de la Unión ... 12 ● **H. NESTORESCU-BĂLCEŞTI** 19 de enero de 1850: un articulo del revolucionario Nicolae Bălcescu en el diario londinense **The Daily News** ... 18 ● **O. MATICHESCU** 1937. Liga Howard el defensor de los antifascistas rumanos ... 21 ● **I.G. DUCA** 1914-1916: Rumania en el periodo de la neutralidad ... 24 ● **A. DUŢU** Los siglos XVI-XVIII. Publicaciónes rumanos para los paises sud-este europeos ... 28 ● **F. TUCĂ** Monumentos de la guerra de independencia de 1877 ... 31 ● **G. POENARU BORDEA, A. SUCEVEANU, D. TUDOR** Linajes y tribus tracios ... 33 ● **R. VULPE** Tracios del norte ante de Burebista ... 34 ● **J.P. GREENE, N. MINEI, I. CEAUŞESCU, D. BERINDEI** La revolución americana y su ecos en Rumania ... 46

ABONNEMENTS : ILEXIM — Serviciul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64-66, P.O.P. 2001, telex : 011226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ştefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanţa Avram, Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
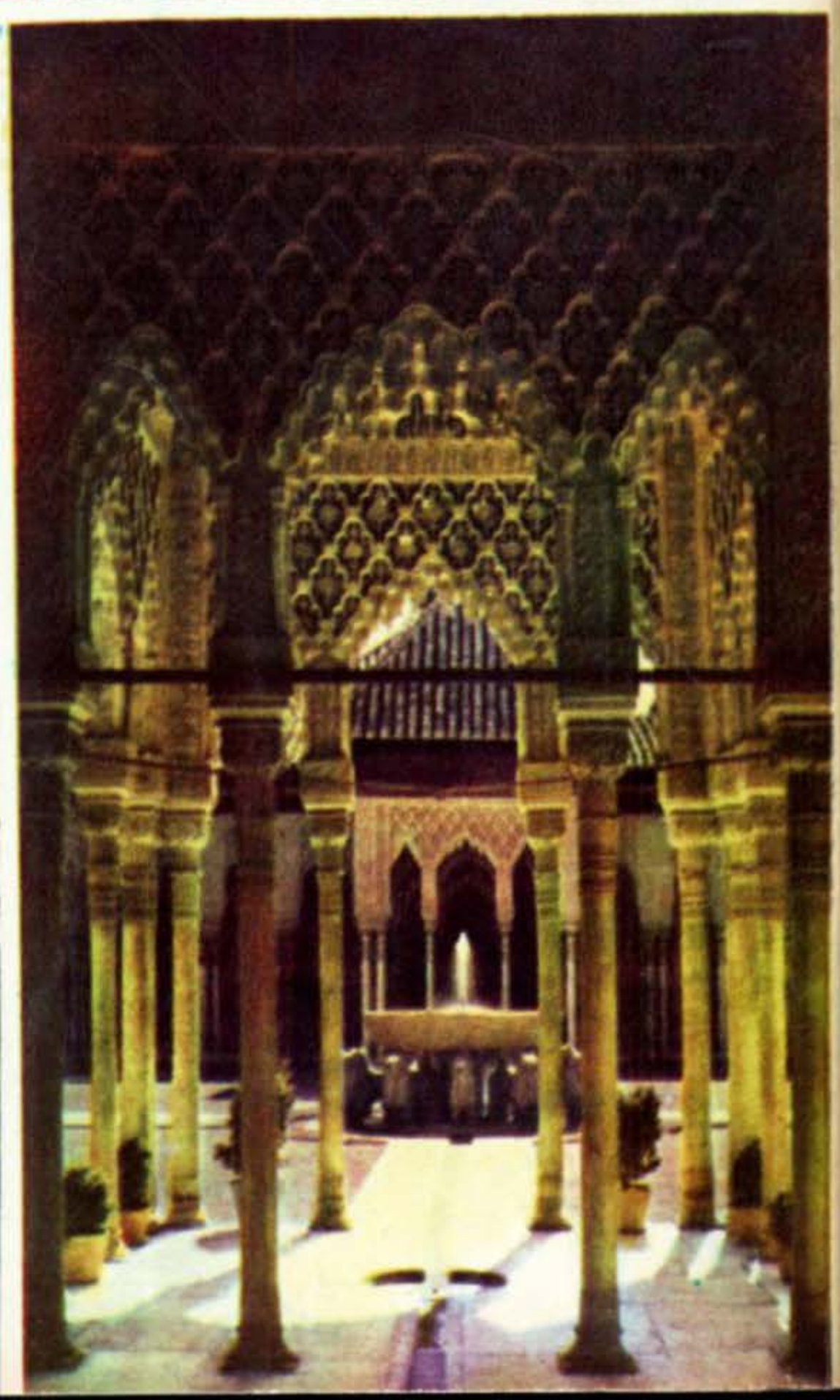
42 427